

POŠTNIKA PLAČANA V GOTOVINI

MILADIKA

DRVZINSKI LIST S PODOBAMI

19 LETO 32

XIII

III MAREC PESMI: Pisanice (Lojze Štular) / Ženin vabi; Ave Marija (Jože Kastelic) / Ki je za nas potil krvavi pot (Ljubka Šorli) / V samoti (Gustav Strniša) / Na vse strani (Maksa Samsa) — LEPOSLOVNI SPISI: Veliki Tomaž (France Bevk) / Povest o človeku (Lojze Golobič) / Brez večerje (Koren Meta) / Triptihon o svetih Treh kraljih (Timmermans - Smasek) / Ko so hrasti šumeli (Minclov - Vdovič) — POLJUDNI SPISI: Ljubljanski grad (Fr. Stelè) / V prepadih (Pavel Kunaver) / Mesojede, rastlinojede (dr. Janez Plečnik) — PISANO POLJE: Pošteta na Pohorju (Franjo Čiček) Nove knjige / Naše slike / Tajne družbe na Kitajskem — DRUŽINA: Gospodinja (Krista Hafner) / Presna hrana kot dodatna hrana (Š.H.) / Kdor ima vrt (H.) / Stari imajo prav / Kuharica (M.R.) — ZA KRATEK ČAS: Osat (Miha Gorjanc) / Smešnice Uganke — SLIKE: F.G. Waldmüller: Pred pomladjo v gozdu / Tone Kralj: Devet postaj križevega pota iz katinarske cerkve Anton Plestenjak: Drevo / France Kralj: Deček in deklica / Jumarja spuščajo v prepad (fot. J. Kunaver); prerez žiglovice Zgodnja pomlad (fot. Fr. Krašovec) / Osuntek in tloris ljubljanskega gradu (po Plečnikovem načrtu risal cand. arch. M. Sever)

MLADIKA izhaja v Celju prvega dne vsakega meseca. **Naročnina** za Mladiko je letno Din 84.—, s krojno prilogo vred Din 100.—.

Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (Din 42.—) in četrtletno (Din 21.—).

V inozemstvu stane Din 100.—, s krojno prilogo Din 116.—; v Ameriki dol. 2.—, s krojno prilogo dol. 2.40.

Čekovni račun imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje, za Italijo v Trstu št. 11/1675, za Avstrijo na Dunaju D 160.150.

Naročnino in reklamacije je pošiljati na naslov: **Uprava Mladike v Celju**. — Reklamirati se more vsakokrat le zadnja številka.

Rokopisi naj se pošiljajo na naslov: **F. S. Finžgar**, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Pleteršnikova 50, ali: **Mladika**, Ljubljana, poštni predal 357; telefon 5095.

Ugankarsko gradivo sprejema višji šolski nadzornik Josip Novak v Št. Vidu nad Ljubljano. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank.

G O R N J E M E S T O

Ta živa povest, zajeta iz sodobnega zagrebškega življenja, nam odkriva trpljenje, borbe in ponižanja, pa tudi zablode mladih ljudi, tragiko slovenske služkinje sredi brezsrdnega sedanjega sveta. Povest išče tiste večne božje luči, ki gori na dnu src; čeprav so vsa bedna, z grehi obložena, vendar iščejo resnice, lepote in dobrote, ki je Bog sam. Pisatelj Bogomir Magajna nam je s to svojo najobširnejšo povestjo odkril nov svet. Veliko zanimanje za to delo opravičuje natis v knjigi. Gornje mesto je dotiskano in se dobi po vseh knjigarnah v platno vezano za Din 52.—, broš. Din 36.—. (272 strani.) Člani Družbe sv. Mohorja dobijo knjigo, ako jo naročijo pri Družbi v Celju, za 25 % ceneje.

V O C E N O S M O P R E J E L I T E L E K N J I G E

Sociologija. Dr. Josip Jeraj. Samozaložba. Naroča se pri pisatelju, Maribor, Gledališka ulica 2.

Ptiček z dvema kljunčkoma. Iz torbe Kótičkovega strička. 5. zvezek. Mirko Kunčič. 1952. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani.

Prazgodovina sveta. Trije deli. Dr. J. Žagar. Ročna knjižnica 10, 11, 12.

Izdaja Misijonska tiskarna, Domžale-Groblje, 1952.

Po stezah resnične popolnosti. P. Mavricij Teraš O. M. C. V Ljubljani, 1951. Založila Prodajalna Ničman v Ljubljani.

Kako sem ubila svojega otroka? Pierre L'Érmitte. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani.

Petelinčkova ženitev. Šaljivi mladinski zbor. Priredil Anton Kosi. Učiteljska knjigarna v Ljubljani.

Dobri pastir. III. Dr. C. Potočnik. Ljubljana, 1952. Založila Prodajalna K. T. D. H. Ničman.

Kubična računica. Sestavil M. Logar. V Ljubljani, 1952. Založila Jugoslovanska knjigarna.

Naročniki! Prosimo vas, pokažite Mladiko tudi prijateljskim družinam. Če sodite, da bi katere naročile Mladiko, blagovolite sporočiti naslove na dopisnici: **Upravi Mladike, Celje**. — Od prejšnjih letnikov Mladike se še dobijo letniki 1924, 1925 in 1926 broširani po 90 Din, vezani po 150 Din, letniki 1927, 1928, 1929, 1930 in 1931 broširani po 110 Din, vezani po 150 Din; z odpravnino stane letnik 10 Din več. Vezava Mladike stane z izvirnimi platnicami v platnu 40 Din, napol v platnu 50 Din; lahko pa se naročajo izvirne platnice tudi same ter stanejo v platnu 50 Din, napol v platnu 20 Din.

Tiska Mohorjeva tiskarna, r. z. z. o. z., v Celju (Fran Milavec, Celje). — Izdaja Družba sv. Mohorja v Celju (Jožef Zeichen, Celje). Za uredništvo: Fran Milavec, Celje.

MILADIKI 1932 III

VELIKI TOMAŽ

Povest / Spisal France Bevk

5.

Zima je minila brez posebnih dogodkov. Nastala je pomlad. V prisočnem Smrečju so že orali in sejali. Tudi v Ravnici je že skopnel sneg. Sonce je lizalo zadnje porjavele ostanke plazov, ki so ležali v globokih grapah. Zemlja se je sušila in dehtela. Prva trava je priburila na dan, prvo popje se je prikazalo na drevju. Ptice so ščebe-tale in se razletavale s polja na vrtove, nosile za gnezda. Ljudje so nosili gnoj na njive, se pripravljali za setev. Senožeti in sadovnjake so trebili suhljadi, listja in kamenja. Z obronka na obronek so se razlegali klici in smeh.

Na Veliki njivi sta bili jeza in bridkost že na pol pozabljeni. Delo — dan za dnem — jih je mamilo. Jošt in Štefan sta vozila gnoj na njive. Vsak s svojim voznim košem in volom. Ena vprega je šla v hlev, a druga iz hleva, tako od jutra do večera.

Jošt je bil židane volje; bebasti nasmeh mu niti za trenotek ni zginil z obraza. Zdaj pa zdaj se je med vožnjo ozrl v hrib nad kozelcem, kjer se je razprostirala njihova senožet. Bila je tako zarasla z drevjem in grmovjem, da je bila od daleč videti ko izsekan gozd.

Tomaž in Tina sta jo trebila. Gospodar je sekal debele veje za drva, a dračje in listje je metal na velike robidove grme, ki jih je zažgal. Iz njih so se dvigali veseli plameni, prasketanje se je slišalo do njiv, a gost, bel dim je zanašalo do vrha hriba.

Jošt si je zastrl oči. Videl je Tinco, ki je v belem predpasniku stala ob velikem grmu, grabila listje izpod nizkih vej. Ni prezrl, da je bil Tomaž zvezal okleščke v vlak in jih odvedel domov... Jošt je priganjal vola, hitel domov, z vso naglico nakidal gnoja in se vrnil na polje. Tedaj je dolgo

buljil v senožet. Zaman je iskal Tinčin beli predpasnik med drevjem in med grmovjem.

»Kje je Tinca?« mu je vzdrtelo v duši.

Zvrnil je gnojni koš, sedel na njegovo dno, podprl brado z dlanmi in zijal v hrib... Njegov obraz je imel poteze starca in prostodušnost otroka. Kdo so bili njegovi starši, kakšno je bilo njegovo življenje? V Ravnico so prihajali v prejšnjih časih kupci in prekupčevalke, potepuhi in berači. Med beračicami se je tuintam prikazala tudi Maruša, zagorela ženska širokih ledij. Nosila je tavžentrožo, kamilice in druga zdravilna zelišča, prosila jedi in postelje. Nekoč je dolgo ni bilo. Ko se je vrnila, je prinesla dečka v naročju, ki mu je bilo Jošt ime. Imel je veliko glavo, velika usta, telo pa zakrnelo, kakor da se ne more razviti v veliki ruti, v katero je bil zaviti.

Nihče ni vedel, kdo je njegov oče, kak potepuh ali berač; morda ga še mati ni poznala. Prosila je sladkega mleka, nato kruha, oboje za svojega Jošta. Kruh je podrobila v mleko in vse sama pojedla. »Kaj bo pa imel Jošt?« so jo vpraševali ljudje. »Jošt bo že sam dobil,« jim je odgovarjala.

Jošt je zrasel, imel je čudno zgrban obraz in krevljaste noge, tak je tekal poleg nje. Bil je čudaški, samoljuben deček, ki ni kazal ljubezni do matere; večkrat sta se vreščé stepla za kos kruha ali za hruško... Leta so tekla, neke pomladi je Maruša izostala, nikoli več je ni bilo. »Umrla je,« so rekli ljudje. In so se vpraševali: »Kje pa je Jošt?« Nihče ni vedel zanj, kmalu so ga pozabili.

Pred desetimi leti je mrzlega zimskega večera nekaj milo zacvililo pred hišo na Veliki njivi. Bil je zavijajoč glas človeka ali živali; zdaj pa zdaj se je zdelo, da se čudno prepletata dva glasova, drug žalostnejši od drugega. Družina je ostrmela od groze, vse bajke in pripovedke o strahovih hkrati so jim prišle v misel. Ker mozeg

pretresujoča tožba le ni ponehala, je Tomaž odprl vrata in stopil na prag.

Pod kletjo je ob koritu čepel Jošt in jokal. Z eno roko je objemal črno, kosmato ščenè, ki ga je sočutno pogledovalo in mu zdaj pa zdaj pomagalo ječati. Premrla revčeka so spravili v hišo. Stari deček skoraj ni vedel povedati drugega kot svoje ime. Domači so zazijali, spomnili se na Marušo. Kje pa je bil do tedaj? Služil je za pastirja, a ni vedel povedati, kje. Daleč, zelo daleč. Pobegnil je, ker so mu hoteli ubiti psa. Kje pa je psa dobil? I, pobral ga je na cesti.

Tomaž je pogledal ženo. Njene oči so pri-trjevale njegovi misli. »Če znaš delati, pa ostani,« je rekel gospodar. Prida ne zna, a se bo že naučil. Morda se je obetal, da bo dobila hiša ceneno delovno moč. »In psu da je Tinko ime?« se je ču-dila Polona. »Saj to je skoraj človeško ime, ni lepo tako imenovati žival.« Jošt ni odgovoril, le objel je psa, kot bi se bal, da mu ga ne vzamejo. Kuže ga je razumno pogledalo in rahlo zacvililo.

Ostala sta pri hiši, pes ni premenil imena. Teže kot Tinko se je priučil novemu življenju Jošt. Po naravi je bil plašen in nezaupljiv. Dečki so ga lovili s kamenjem, ga psovali kot cigana. Domači so se živo postavili zanj. Četudi je bil bebast, je spoznal, da mu hočejo dobro. Oklenil se je družine s tisto vdanostjo kot ščene njega. Ščasoma se je privadil hišnim običajem in delu. Le pameti je bil kratke, razsodnost mu je bila otroška, mislil je le za ped pred nosom. Še pa-metne besede iz njegovih ust so bile smešne.

Kljub slepi vdanosti do družine je bilo nje-govo srce tesno navezано le na psa in na Tinco. Ta je bila še čečica, ko je prišel Jošt k hiši. Rada se je z njim igrala in ga dražila. Včasih je bila tudi kruta z njim, a ji Jošt ni zameril. Pri delu sta bila vse dni skupaj. Tinca pa je rasla, pre-bujala se je v deklištvo, a igre z Joštom ni opu-stila. Bila je rada vesela, a hlapec še ves kot otrok; ni verjela, da je v njem kaj moža. Včasih sta se sopihaje metala kot dva dečka, Tinca ga je vselej vrgla in zbežala.

Nekoč pa se ji ni posrečilo pobegniti. Spo-teknila se je ob kamen in padla na roke. Bebec je zavreščal v divji radosti, vrgel se nanjo in jo tiščal z obema rokama. Sopihaje sta se borila; Tinca se je smejala, a iz Joštovega grla so se trgali nerazločni vzkliki. Odkod je bila prišla tistega dne taka moč vanj? Iz fantovstva, ki se je tisto minuto morda prvič prebudilo v njem? Tinca je napela vse sile, da se ga je osvobodila, nato ga je udarila po licu.

»Da se me več ne dotakneš!« mu je zagrozila.

Jošt se je ves tresel. Nekaj nevarnega, žival-skega je sijalo v njegovem pogledu.

Od takrat se nista več igrala ne metala. Tinca je opazila, da jo venomer pase Joštov pogled in da se ji na dotlej neznan način prilizuje njegova beseda. Pa mu je rekla v šali: »Od hiše pojdem, omožila bi se rada. Jošt, ali me vzameš?« On je zijal in prikimal, ni našel besede. »Pa veš, psa ne maram,« mu je rekla, »moral ga boš ubiti.« Zamislil se je, a bil je pripravljen žrtvovati tudi psa. Vpraševal je: »Ali je to resnica?« Da, ali ji ne verjame? Seveda je verjel, saj on ni znal lagati, za nič na svetu ne. Nekoč je nanoslo, da je Tinca vpričo vseh ponovila svojo besedo. Jošt ni poznal sramu razen svoje nagote. Takrat ga je bilo smeha drugih neznansko sram, a Tinca se mu je neizbrisno vcepila v srce.

Dotlej je bilo njegovo duševno življenje prazno; poslej je dobilo vsebino. Saj ni znal pre-soditi nemožnosti svojih sanj. Saj ni poznal tajnih sil, ki so se prebujale v njem, iskale oddiha. Tince ni več dražil, ni ji rekel nepremišljene besede. Zamrzil je vsakogar, ki jo je karal ali žalil. Dekle mu je pripovedovalo o drugih fantih, v Joštu se je porajal onemogli srd Petra Klepca. Pasel je vsak njen korak...

Sedé na košu je podpiral glavo in strmél v senožet. V Pristavčevi senožeti, ki je mejila na Flandrovo, sta trebila Pristavec in Andrejc. Zgrabki dračja in listja so bili v obeh senožetih skoraj v isti višini. Jošt je zaman napenjal oči, tudi Pristavca in Andrejca ni bilo videti. Obšla ga je neka misel, ob kateri je vse pomrznilo po njem. Pustil je vola, obrnjeni koš, pozabil na vse razen na Tinco in tekél čez njivo. Upehan, sopihajoč se je vzpenjal med hrasti in gabri.

Prišel je do zgrabka. Iz velikega grma, ki je bil pogorel do groblje, se je še vedno kadilo. Pri tleh se je plazil gost dim in Joštu zapiral pogled po senožeti. Obšel je grm v velikem loku in zagledal Tinco tik pred seboj. Prihajala je od mej-nika sosednje senožeti, med grmovjem se je od-daljeval možki. Kdo? Andrejc? Jošt je pogledal Tinco naravnost v oči, kot da jo globoko izprašuje. Ta pogled ni bil živalski, ampak pretresljivo člo-veški.

Tedajci je zaslišal s polja klic: »Jošt! Jošt! Vrag, kod pa hodiš?«

Bil je Štefan. Zaman ga je očakoval pred hle-vom, prišel je z gnojem na njivo. V hipu je bilo pogašeno vse, kar je pravkar divjalo v Joštu. Stresnil se je, zajecjljal nekaj neumljivega, nato se je izdrl in z dolgimi koraki bežal na polje.

F. G. Waldmüller: Pred pomladjo v gozdu. (Dunaj, Državna galerija.)

Vol je zašel na sosedovo, obrnjeni koš je vlekel s seboj in mu lomil vitre. Štefan ga je bil že obrnil in spravil vola na kolovoz, ko se je Jošt upehan in prepal ustavil pred njim.

»Tako paziš na živino? Kateri vrag te je gnal v senožet?«

Ošvignil ga je z bičem, Jošt je odskočil in zajavkal. Ni mu mogel odgovoriti, le gledal ga je z velikimi očmi.

»Drugo ti bo naložil oče, ko mu povem,« je godel Štefan.

Jošt je odšel s povešeno glavo proti domu. Obraz se mu je režal od zamolke bridkosti in od sramu. Dà, z gospodarjem se ni dalo šaliti. Rad bi se bil še enkrat ozrl po Tinci; ni se upal okreniti glave.

6.

Zvečer je sedel Jošt v kotu na peči, grabil psa za ušesa in strmel v črna okna. Z zamolklo brid-

kostjo v duši je mislil zdaj na Tinco, zdaj na gospodarja. Štefan bržkone ni pozabil polomljenega koša in je iztegnil jezik. Izpred hiše je Jošt zaslišal Tinčin glas in se je ves zleknil. Pravkar se je hotel potegniti s peči, ko je vstopil Tomaž. Jošt je buljil v mračno tenjo, ki je hodila po izbi, ni si upal dihati. Nenadoma se je gospodar ustavil in pogledal na peč.

»Kaj pa ti? Ali ti mar rojijo sršeni po glavi? Čemu si bezljal v senožet, a vola pustil samega na njivi? Če bi prišla žival v nesrečo, s čim bi jo plačal? S svojimi dolgimi ušesi?«

Jošt se je ves stisnil, občutil je, kot da bi ga kdo tepel s šibo. Molčal je. Le obraz se mu je iz zadrege in potrnosti širil v bebast nasmeh.

Vstopila je Polona. Tomaž je pozabil na hlapca, govoril je o delu. Jošt ni mogel več prestatati v izbi. Venomer ga je mučilo vprašanje, kje

je Tinca, ki je ni bilo slišati ne v veži ne pred hišo. Na tiho se je pomulil skozi vrata.

Dekleta ni bilo v veži. Tudi v hlevu je bilo vse tiho in temno, le vola sta ropotala z verigami. Nekam zbežan, neodločen je Jošt obstal pred hlevom. Nato je krenil okrog poslopja, koder se je raztezal vrt. Nad njim so se raztezale gole rogovile brstečega sadnega drevja.

Bila je temna, pomladna noč. Od zemlje je vel tisti posebni duh vlage, sveže zemlje in mlade rasti, ki ima v sebi prvo slutnjo majskega cvetja in poletnega zorenja. Sapa je bila tako rahla, da je komaj komaj zgibala mladike. Zvezde so bile zelo svetle, nekaj toplega je bilo v njihovem blesku. Iz vasi se je utrgal klic in se izgubil v hribu. Spremljalo ga je lajanje psa.

Jošt je hodil tiho, bal se je dihati. Bilo ga je strah, a ga je vendar nekaj nerazumljivega vleкло proti skupini dreves ob kozelcu. Štiri debela tepk so stala tesno drugo poleg drugega. Hlapec se je že hotel obrniti, ko je nenadoma obstal ko prikovan. Zaslišal je bil govorjenje, nato ženski smeh. Bilo je znova vse tiho, le bevskanje psa je udarjalo v tišino. Čez nekaj trenutkov je bilo znova slišati govorjenje. Zdaj je bilo tiše, a dovolj jasno. Ne, Jošt se prej ni motil. Napel je oči, da so ga bolele. Ob kozelcu je zagledal temno postavo in bel predpasnik. Smeh. Poznal ga je. Le Tinca se tako smeje.

Hlapčka je mrzlo spreletelo. Ali naj se vrne? Gnalo ga je bliže. Pomeknil se je na desno, zakrivala so ga drevesa. Zlezal je med debela tepk, se oslonil z vsem telesom na mahovito skorjo, vroče čelo je položil nanjo. Dà, resnica. Tinca je stala ob fantu in ga držala za roko.

Ubogí tepček še nikoli ni videl kaj takega. Ples mu je bil neznan, v krčmo nikoli ni stopil, na fantovanje še mislil ni. Kar je tedaj videl, je bilo zanj tako strahovito doživetje, da je občutil mrščavico in obenem globoko sramovanje. Temu občutku se je pridružil stud do Tinca, a do fanta globoko sovraštvo.

Pobegniti bi bil, a se ni mogel geniti. Planil bi bil in v divjem, onemoglem srdu tepel Tinco, a so mu še roke omrtvele. Najrajši bi ne bil nič več videl ne slišal. Pa so polglasne besede, pretrgane, žgoče, prihajale do njega.

»Spomladi bom začel zidati hišo ... Ne kajže, hišo! Izbo in dve kamri bo imela.«

»Tiše! Da naju ne dobé. Naš oče ... Ne, potem se ne bom nič več bala, saj mi ne bo treba živeti doma. Pa saj se tudi zdaj ne bojim ...«

Tedaj sta se dve sencí strnili. Pekoči občutki sramovanja, gnusa in mržnje v Joštu so se še po-

globili. Zakričal bi bil, zajokal, odpiral je usta, a mu je glas oledenel v grlu. Planil je izmed debel, poskočil na trato, bilo je slišati le gluho topotanje nog med drevesi. Tako neusmiljeno je tekkel, da je brez sape, ves rdeč v obraz, planil v izbo.

Sedel je na peč, se oslonil na steno in stiskal zobe. Srce mu je tolklo. Tinko se je dvignil, se pretegnil in prišel k njemu. Zgrabil je žival in v topi bolesi položil svojo glavo na njegovo. Tinko je bil miren, vdan, kot da globoko razume svojega gospodarja. Položil mu je šapo na koleno in mu lizal roko.

»Tinko, Tinko!« je ječal Jošt.

Tomaž se je ozrl po njem.

»Ali si nastlal živini?«

Jošt je dvignil glavo, zmedeno gledal, besede so mu le počasi prodirale v zavest. Z višine srčne bolesi je namah padel v vsakdanjost. Le gnus in onemogel srd sta ostala.

»Saj še ni pomolzeno.«

»Še ni pomolzeno?« se je Tomaž zavzel. »Kje pa je Tinca?«

Ne, Jošt bi ne mogel tepsti Tinca, kakor je zaslužila, a kot bi trenil, mu je samo od sebe prišlo čez ustnice:

»Pri kozelcu je. Z Andrejcem govori.«

Izrekel je in že se je prestrašil. Storil je nekaj nepopravljivega. Gospodarju se je spremenil obraz, stopil je proti peči. V tistem trenutku so se odprla vrata, na pragu je stala Tinca. Bila je vsa v zadregi. Pogledala je po vseh, oči so se ji vpičile v Jošta. Kdo je prisluškoval? Kaj vedó? Kot bi mignil, jo je minila prva plahost, postala je pogumna.

»S kom si govorila ob kozelcu?« jo je strogo vprašal oče.

»Ali ne smem govoriti, s komer hočem?« se je obregnila.

»Z Andrejcem ne!« je udaril Tomaž z nogo ob tla, da se je stresla izba. »Ponoči se shajaš z njim! Sram te bodi!«

Tinca se je ugriznila v ustnice. Znova je zrla v Jošta, ta je božal psa. Za nič na svetu bi je v tistem trenutku ne mogel pogledati.

»Govorila bom, s komer bom hotela, tudi vzela bom, kogar bom hotela,« je planilo dekle v srdit jok. »Ne mislite, nisem Tone ne Ivanka ...«

Zbala se je očetove jeze in zbežala v vežo.

Na hišnem pragu je postala. Kdo je prisluškoval? Jošt? Morda Štefan? Od soseda je slišala Andrejčev zategli vrisk. Letela bi bila k njemu, da bi se več ne vrnila ... Pomirila se je. Vzela je žehhtar in stopila v hlev. V temi je otipala sivko in počenila podnjo. Mleko je pelo v leseno posodo.

Preteklo je nekaj minut, ko je plaho vstopil Jošt in obesil svetilko na žebelj. Ogledal se je po Tinci, ki se ni hotela ozreti, a je čutila njegov pogled na sebi. Jošt ni znal lagati ne kaj prikrihati. Njegovo vedenje je govorilo jasneje, kot bi mogle povedati besede. Iz srda je molzla tako trdo, da se je sivka nemirna prestopala.

Poslušala je, kako je hlapec prinesel stelje in jo je vrgel pod živino. Vsak večer se je gnal ko klepetec, tega večera je bil tiho ko tnal. Še za psa ni imel besede... Pomolzla je že tretjo kravo, a je še vedno mislila na Jošta. Ni ga bilo več slišati. Kam je zginil?

Stopila je iz hleva in poklicala: »Jošt!« — Nič.

Postavila je žehtar na tla in stopila s svetilko na skedenj. »Jošt!« — Iz temnega kota se je oglašil pes.

Tinca je obesila svetilko na klin, medla svetloba je v dolgih pramenih padala na seno. V kotu je pol sedel, a pol ležal Jošt, z rokami si je objemal kolena in jo gledal s čudnim pogledom. Mešana čustva gnusa, srda in strahu so valovala v njem. Pes je čepel poleg njega in bevskal v zibajoče se pramene luči. Tinca je imela trd izraz na obrazu, stala je široko, roke je oprla ob boke.

»Jošt, ti si prisluškoval!«

»Ne.«

Bilo je prvič, da se je zlagal. Glas se mu je tresel, obraz se mu je jokal v spačenem smehu.

»Lažeš! Saj sem te videla.«

»Samo — mimo sem šel.«

Tedaj je Tinca divje priskočila in ga udarila po licu. Jošt se je ni utegnil ubraniti. Šele v naslednjem trenutku je planil pokonci. Iz dušne in telesne bolečine mu je zrasel srd, zagnal se je v Tinco s tako silovitostjo, da se ga je le težka otresla. Tinko je zalajal in brižno skakljal okoli svojega gospodarja, ki je v naslednjem trenutku že ležal na hrbtu. Bil je z nogami in grabil za Tinčino obleko. Dekle pa je pokleknilo nanj, ga zgrabilo za uhelj in mu ga neusmiljeno zavilo. Hlapček je zatulil tako obupno in prodirajoče, da ga je Tinca iz strahu izpustila in odskočila. Pes je planil za njo, jo čavnil za krilo, nato se je cvileč vrnil k Joštu, ki se je bil že pobral in jokaje zapustil skedenj. Ščenè je teklo za njim.

Tinca si je upehana popravljala lase in obleko, ki je visela vsa v neredu, en rokav je bil raztrgan. In vendar je bila zadovoljna. »Prav ti je,« je zagigala v temo. »Da boš drugič vedel...«

7.

Ko se je bil Andrejč poslovil od Tinca, je vse valovilo v njem od sreče. Na Pristavi se je še enkrat ozrl na svetla okna Velike njive, ki so se

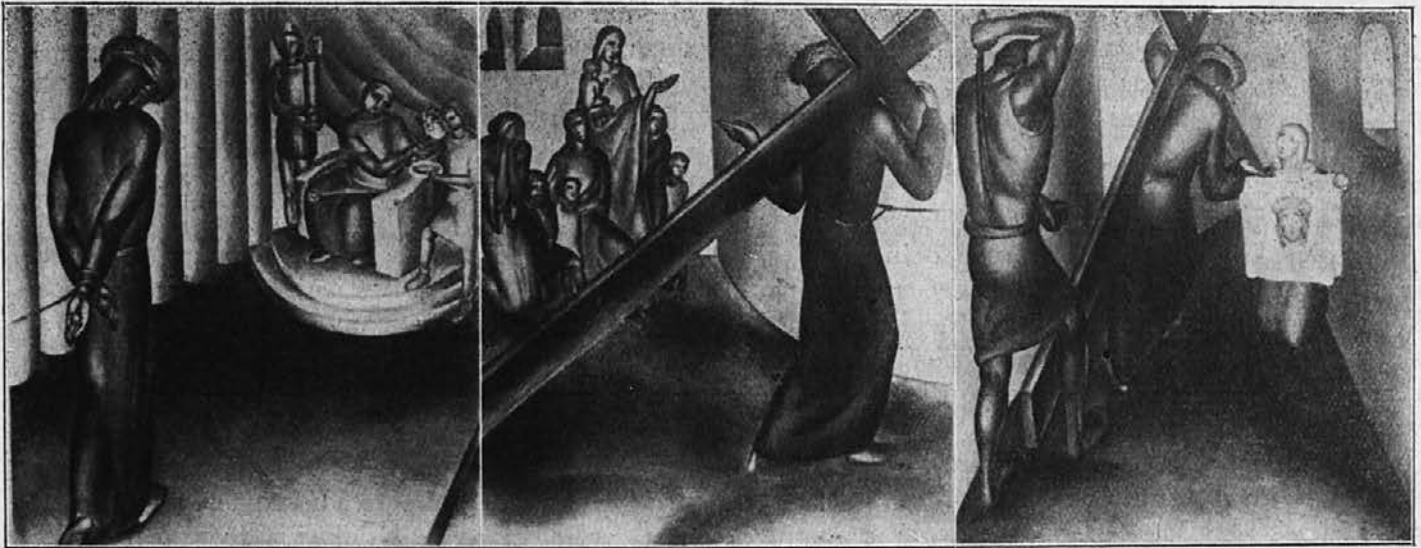
blestela skozi drevje, in zavriskal. Saj ni mogel slutiti, s kakimi čustvi ga je poslušalo njegovo dekle. Tistega večera se mu ni dalo stopiti v hišo, gledati obraze in poslušati razgovore. Zahotelo se mu je široke zemlje, proste prirode. Noga mu je sama od sebe krenila na pot proti Melinam. Saj se sam ni zavedal, kam gre. Ozrl se je na zvezde, ki so gorele kot okna njegovih namišljenih gradov. Z nasmehom na ustnicah je gledal pod noge, misli so se mu kot jadrne ptice spreletavale iz sedanjosti v preteklost, mu prinašale črne in svetle drobce spominov.

Nekoč je bil sin najbogatejšega kmeta v vasi, zdaj še bajtar ni bil. Pretekla je vrsta let, a njemu se je zdelo, da je bilo že zdavnaj, zdavnaj. V svojem življenju je užil dokaj razočaranj. Njegov oče je pred leti legel v grob, lesen križ na njegovi gomili še ni strohnel. Še pred njim je bila pokopana nekdanja mogočnost domačije. Bil je vnuk deda, ki je še vedel, kako je bilo v tlačanstvu pod grofi. Rod, ki je sledil osvobojenju, se je odlikoval po svoji delavnosti in stiskavosti. Grunt je bil odkupljen do zadnjega solda. Velika njiva se je povečala s Pristavo. Ta je bila prej last nesrečnega kmeta, ki je bil prišel na boben in se je naslednjega dne obesil na hruško pred hišo.

Andrejčev oče Krištof je dobil od svojega očeta mogočno posestvo in še denarja v gotovini. Verjel je, da mu nikoli ne bo zmanjkalo. Podrl je hišo in sezidal novo. Prenovil je tudi gospodarska poslopja. Ostali kmetje so govorili z njim s spoštovanjem kot s kakim gospodom, a bajtarji so se tresli pred njim kot nekdanji kmetje pred grofom. »Če nimaš kaj jesti, pridi delat na Veliko njivo, nažrl se boš,« jim je govoril. Krištof nikoli ni jedel z družino. Na mizico pri peči so mu postavili kaj boljšega, kot so imeli posli, otroci in žena.

Krčmar v Melinah, stari Ferjan, se mu je prilizoval, izvabil ga je skozi vrata. »Ti si ravniški grof,« se je sladko držal in si mel roke. Krištof se je smehljal, bilo mu je dobro pri duši. »Zapisuj!« je rekel krčmarju, »ne bom vedno vlačil drobiža s seboj.« In krčmar je pisal. Vrag je izumil pisane podobice, potisnil jih je tudi Njivčanu v roko. Okrog njega so se zbirali priskledniki, ki so mu pihali na srce. Krištof je postal gluha za vse opomine. V pijanosti je zgrmel v prepad in si pokvaril eno oko.

Andrejca je stresnilo, kadarkoli se je spomnil tistih težkih dni. Bil je še mlad, ni vsega razumel. Le materine solze so ga žgale v duši. »Otroci moji,« je javkala nekatero noč, ko je zaman pričakovala moža, »ne boste imeli, kamor bi položili glavo.« A oče se je pijan širokoustil: »Ne bo vam

Tone Kralj: Tri postaje križevega pota iz katinarske cerkve.

treba delati, vi ste Krištofovi otroci. Zapomnite si: Krištofovi otroci...« Bridke laži teh besed se je Andrejč še le pozneje do dna zavedel.

Oče je taval kot v temi; ko je izpregledal, je bilo prepozno. Nekoč so mu v treznosti prišle na uho besede: »Krištofa ima Ferjan v krempljih ko hudič dušo.« Takrat mu je bilo, kakor da se je prebudil iz grozних sanj. Podvizal se je v Meline in se opotekel pred krčmarja: »Koliko znaša moj dolg?« Krčmar je okleval: »Saj še ni take sile.« Krištof je vpil: »Povej, da ti vržem denar v obraz!« Krčmar mu je pokazal papir, na katerem je bilo z nerodnimi, rjavimi številkami vse zapisano. Saj Krištof ni znal brati, a zato je znal krčmar govoriti. Vsota je bila tako visoka, da je vzela možu sapo. Pobledele je, sedel kot pribit, nato je udaril po mizi: »Lažeš, hudič! Sleparyl si!« Beseda je dala besedo, stepla sta se; Ferjan je teden dni ležal v postelji.

Pravda je bila dolga, vsa daljna okolica je govorila o njej. Ferjan je tožil za denar in za udarce, ki so se mu še dolgo poznali. Pravica je bila na njegovi strani — kako bi bilo drugače mogoče! Prej trdna hiša se je nevarno zamajala. Krištof se je ponižal, hodil je od hiše do hiše, od gospodarja do gospodarja, a nihče ni imel, da bi ga podprl. Ali pa ni hotel. »Taka bogatija in prevzetnost, kot je bila!« so govorili. Posmehovali so se mu in se mu rogali. Krčmar ni hotel čakati. Za prvorojenko so rešili Pristavo, a za Amalijo, najmlajšega otroka, bajto ob klancu, ki je bila zgrajena iz nekdanje pajštve. Sinovi so si razdelili materin delež.

V tisti najtežji uri, ki jo je kdaj doživel kak kmet v Ravnici, je bil Andrejč že dorasel. Pródaj hiše ga je nezmerno pekel. Bolj njega kot očeta.

Sanjal je, da se mu bo še posrečilo rešiti dom. Če bi nihče ne bil kupil na dražbi, bi krčmar odnehal. S časom bi izteknil kako posojilo. Oprijel bi se gospodarstva z vso silo, poplačal dolg. Domačini so se ga bali. Govorili so, da bo tistemu, ki bo kupil, zagorelo nad glavo. To ni bila resnica, a je vendar izdalo. Prišel je Tomaž, petdesetak je odločil. Andrejca je popadel v tistem trenutku tak srd, da bi bil planil na velikana in ga davil.

Izmed bratov je bil najdelavnejši, najštedljivejši, a se je najteže vživil v novi položaj. Lahko bi si bil že sezidal hišo, imel družino, zadrževalo ga je sovraštvo. Ni mislil nase, mislil je na Veliko njivo. Naj se je v nekaterih trenutkih še tako otresal misli na maščevanje, venomer mu je ko strupena megla nalegala na dušo.

Prevarila ga je notranjost... Prejšnjega poletja je delal v Hribarjevi senožeti. Dekleta so grabila seno, a on je pehal debele zgrabke izpod grabelj. Med grabljivkami je bila Tinca. Rdeča kot jabolko, živa kot poper je imela povsod besedo in smeh. Če se je ona smejala, bi se rahljali še trši.

Le Andrejcu je bilo težko. Flandrovih z Velike njive se je izogibal z besedo in s pogledom. Dà, Tinca je to vedela, a se že od nekda ni zmenila za to. Kadar ga je srečala, ga je pozdravila. Andrejč bi bil najrajši molčal, a ga je zgrabilo, da ji je odzdravil. V naslednjem hipu si je trpko očital. Čemu ga le pozdravlja, ko vidi, da on tega ne mara? In vendar mu je neka rahla misel nanjo ostala v srcu.

V Hribarjevi senožeti se radi Tinca ni udeleževal razgovora ne smeha, čutil se je izobčenega. Zagrizen v svojo resnobo je delal s podvojenimi silami, znoj mu je kar oblival telo. Tinca je gra-

Tone Kralj: Tri postaje križevega pota iz katinarske cerkve.

bila tik nad njim. Ni je gledal, a vendar je videl, kako se je njena rjava noga zdaj pa zdaj približila iz dišečega sena. Ali ni govorila in vzbujala drugim smeha samo zato, da bi premagala njegov odpor?

Ob novem, posrečenem dovtipu se je Andrej ugriznil v ustnice, nato se ni mogel več premagovati, zasmel se je. Hihitanje ostalih ga je bilo zgrabilo ko valovi reke in ga potegnilo za seboj. Zaman je skušal smeh prikriti, Tinca ga je opazila. Vrgla je grablje iz rok, sedla v zgrabek, ploskala z rokama in vzklikala: »Čujte, Andrej se je zasmel, Andrej se je zasmel...«

Presneta reč, kako je bil fant osramočen in sam nase hud! Hkrati si ni mogel tajiti, da mu je bilo iz neznanega vzroka čudno dobro pri srcu. Vozel, ki ga je tiščal vrsto let, se je razvozlaval. »Le čakaj!« je skočil z dvignjenimi grabljami proti dekletu. Tinca je zavpila in zbežala. Seveda je bilo vse skupaj samo šala. Vse se je smejala, Andrej ne najmanj.

Od takrat si nista bila več tuja. Kadar sta se srečala, se nista več samo pozdravila. Ustavila sta se in spregovorila besedo. »Zakaj si tako hud na nas?« ga je nekoč vprašala Tinca. Andrejcu so se pomračile oči. Dekle mu je ugajalo, a to ga ni zadrževalo, da je govoril odkrito: »Dom ste nam požrli.« Po tesnobi molka je dehnila Tinca: »Toda jaz... jaz ti nisem storila hudega...«

Res, ona mu ničesar ni storila. Le v srce mu je stopila, v mislih se je ni mogel otresti. Velike njive se ni več tako trdovratno ogibal, Flandrovih ni gledal s tisto mržnjo kot nekaj. Mislil je na lastno hišo, a v hiši je videl že Tinco, veselo kot ptičko, dasi je bil on ves resen in molčeč. Morda ga je prav ta razlika tako privlačevala. V nočeh,

na vseh daljnih potih je mislil nanjo, samo nanjo. Vražja reč, kako se bo ta stvar le končala!

Tistega večera se je bila Tinca nenadoma zdrznila: »Joj, nekdo je prisluškoval!« Tresla se je kot premrla senica, a je hlinila pogum... Andrej ni več mislil na to. V njem je vsaka misel pela, še korak mu je zvenel kot struna. Imel je občutek, da ne hodi po zemlji, ampak se dviga nekam proti zvezdam. Ozrl se je na nebo. »Ali ji bo njen oče dovolil, da me vzame?« so mu zašepetale ustnice. Priroda je molčala, le globoko v dolini je šumel potočič. Odgovorila mu je Tinca iz prebujenega spomina: »Če mi ne dovoli, bom pobegnila.« Dà, to je bila ona. Pobegnila bi.

Andrej se je nasmehnil. Postal je sredi poti, visoko v gori, sredi gozda. Okoli njega so stale mračne sence starih dreves, v daljavi so se na jasnem nebu odražali obrisi gorá. Kam? Kam? Zavriskal je. Glas je ostro, zateglo pretrgal tišino, udaril v nasproten hrib in zamrl.

(Dalje prihodnjič.)

PISANICE

»Ko vrneš se,
po pisanice,« si mi rekla, »pridi,
dobiš jih in še rož po vrhu rdečih,
v pomladi zgodnji záte zasajenih.«

In zdaj sem tu.
Ugaslo tvoje me oko ne vidi,
ko strt in nem od bolečin pekočih
s svetlimi solzami močim rože bele,
za té v pomladi zadnjič razcvetele.

Lojze Štular.

ŽENIN VABI

Ranila si mi srce, sestra... VP 4, 9.

V noč je razpel svoje tihe roke,
v dlaneh so se rdeči rubini mu vžgali.
V očeh ga vroče solze skele
in strašna žeja
ustne mu pali.

»Deklica, vstani!
Narde mi v rane žgoče izlij,
s solzami prašne mi noge izmij.
Deklica, vstani!
K meni se vzpni
in mi poljubi krvavo stran!

Ti se smehljaš
in greš mimo mojih krvavih ran.
Vendàr te ljubim!
Sezi z roko v mojo pekočo dlan!«

Jože Kastelic.

KI JE ZA NAS POTIL KRVAVI POT

Zgrnila že se nad vasjo je noč,
ko mimo bornih, slamnatih grem koč.
Kaj slišim prav? Molitev? Kje? Odkod?
»...ki si za nas potil krvavi pot...«

Po prstih bliže kakor tat zavijem,
pod nizko okno za drevo se skrijem.
Še bolj glasno zveni do mene tod:
»...ki si za nas potil krvavi pot...«

Pogledam v izbo. Vsi za mizo zbrani
kleče na stolih trudni, tihi, vdani,
oči pa h Kristu strmijo jim v kot:
»...ki si za nas potil krvavi pot...«

Po prstih spet se tiho oddaljím
in, ko da strah me je, v temo zbežim.
Krog mene moli tiha noč povsod:
»...ki si za nas potil krvavi pot...«

Ljubka Šorli.

AVE MARIJA

Zvečer, ko dan v rdeče sanje vtone
in pade mrak na polja in vasi,
ves svet k slovesu dneva obmolči —
še ptič zleti brez krika čez ogone.

Vsej zemlji do ihtenja je hudo —
In v srcu bi se tudi jaz razplakal
in glavo bi zagrebel med dlani ...

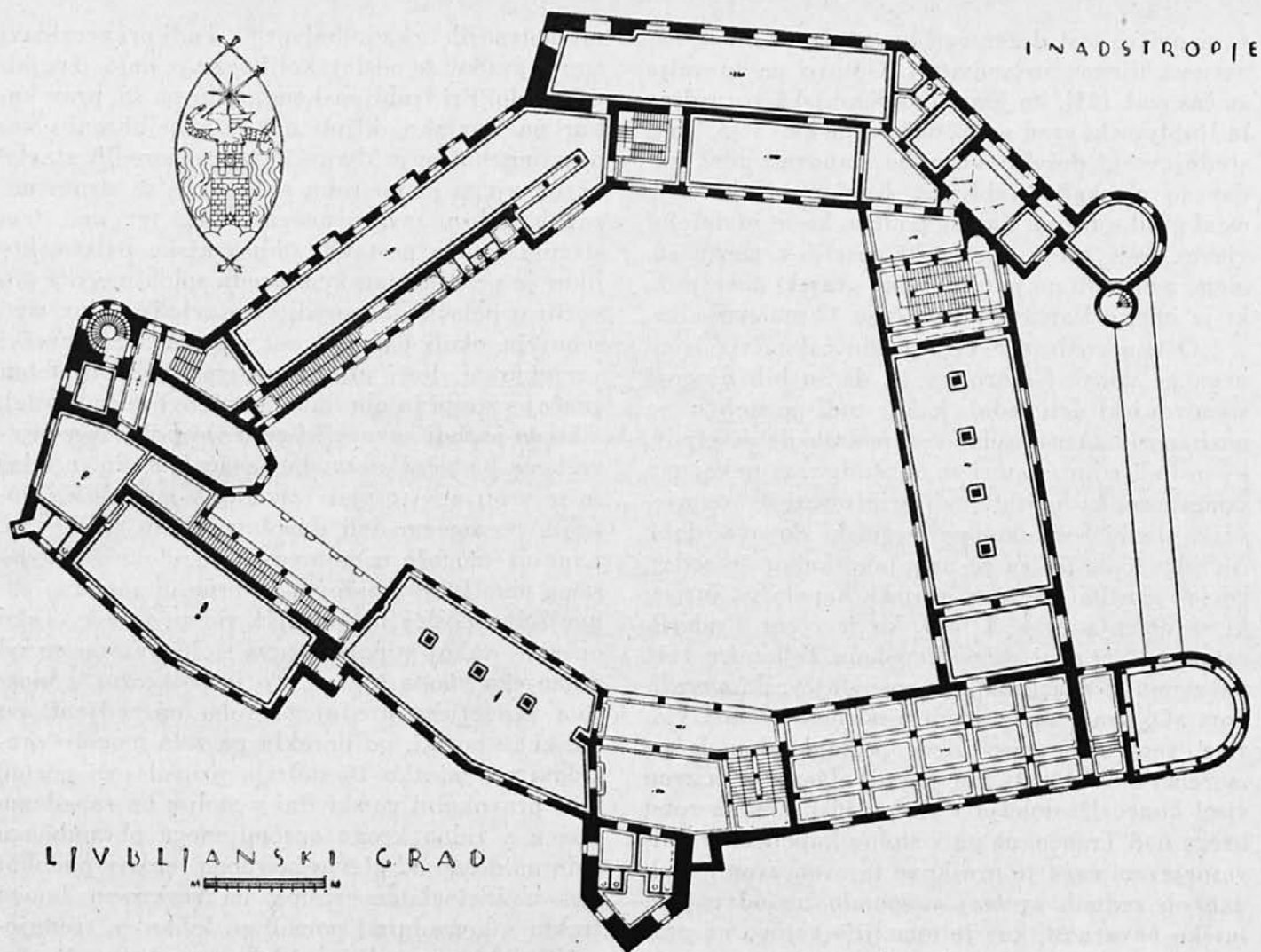
Zvečer, ko potemne vodá globine
in zdrsne senca hišam čez obraz,
obstane zame v težkem molku čas,
nobena luč ne sije mi v temine.

Ker nam je vsem do smrti že težko,
večerni zvon / čemu bi dalje čakal? /
že plaho kot za smrt nam vsem zvoni.

Jože Kastelic.

Tone Kralj: Tri postaje križevega pota iz katinarske cerkve.

LJUBLJANSKI GRAD

Spisal France Stelè

Za presojanje in razumevanje misli o slovenski akropoli se mi zdi potrebno, da se seznanimo nekoliko z zgodovinsko preteklostjo ljubljanskega gradu in prav posebno z vprašanjem njegove preureditve v sodobno porabno stavbo. Vse načrte za tako preureditev je risal cand. arch. Milan Sever.

Tudi po najnovejših raziskavanjih preteklosti Ljubljane in človeških naselbin na njenem ozemlju moremo grad še vedno smatrati za eno najstarejših naselbinskih točk ozemlja sedanje Ljubljane. Predrimski obrambni okop, ki je bil ugotovljen na grajskem hribu, spada po mnenju arheologov v ilirsko dobo, ki je dala rimski Ljubljani tudi nerimsko ime Emona. Da so tudi Rimljani Grad kakorkoli uporabljali, je verjetno.

Sedanji vidni grad pa ima svoj početek globoko v srednjem veku, le škoda, da je njegova zgodovina doslej še tako površno obdelana. Njegov postanek pripada verjetno z drugimi našimi gradovi vred začetku drugega tisočletja po Kr.

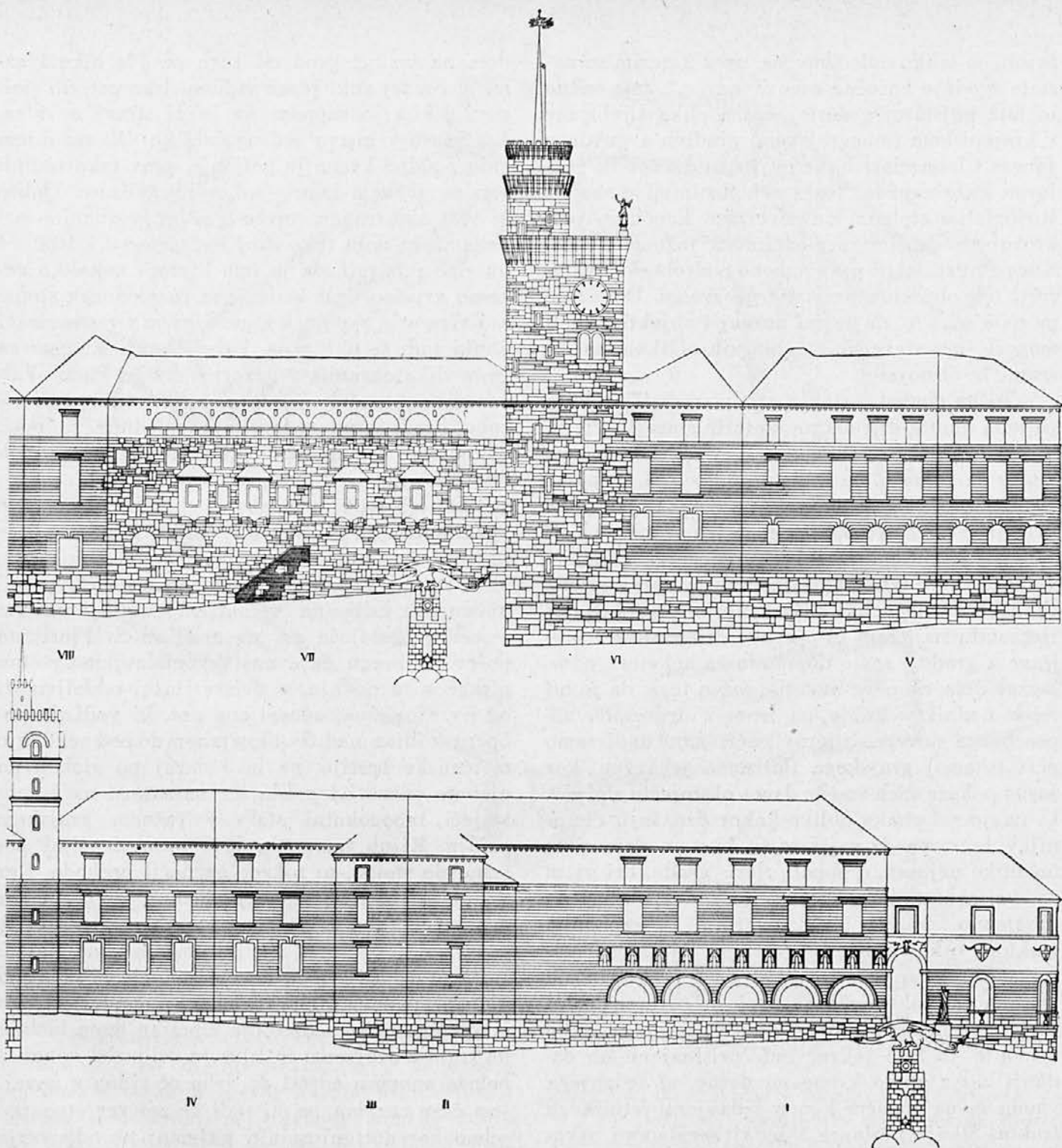
Šele l. 1144 se prvokrat srečamo z njim v zgodovinskih virih in obenem tudi z nemškim imenom Ljubljane. Dve leti pozneje pa se pojavi že tudi slovensko ime, tako da bi delali krivico zgodovini, če bi iz tega hoteli sklepati na prvotnost nemškega imena ali celó na nemško utemeljitev srednjeveške naselbine. Očividno nenemška oblika imena je brez dvoma izpeljana iz slovenskega blagoglasnega imena Ljubljana, četudi se jezikoslovcem doslej ni posrečilo, da bi bili to ime z gotovostjo razložili. Utemeljitev gradu samega, ki je starejše ime že obstoječe naselbine samo prevzel, pa seve ne bomo mogli pripisovati Slovencem, razen če bi mogli njegov postanek dokazati za predkarolinško dobo. Ljubljanski grad je utemeljilo nam narodno tuje plemstvo, ki je po odvrnitvi madjarske nevarnosti od zapadne Evrope in posebno od naših dežel baš z gradovi zagotovilo skoraj tisočletno trdno posest teh dežel za sveto rimsko cesarstvo nemške narodnosti in za njegove državnopravne naslednike. Verjetno je, da je bil, za obvladanje svoje dežele prevažni ljubljanski grad že od svoje državno-politične

ustanovitve last deželnega kneza, če ni bil ta naravnost njegov ustanovitelj. Gotovo pa to velja za čas po l. 1231, ko je postala Kranjska vojvodina in ljubljanski grad sedež deželnega glavarja. Tudi srednjeveški deželni knezi so stanovali gori, kadar so obiskali Ljubljano. Knežje bivališče je ostal grad v bistvu tudi še po tem, ko se je deželni glavar radi večje udobnosti naselil v mestu samem, na gradu pa je ostal samo grajski poveljnik, ki je imel o Valvasorjevem času 12 mož posadke.

O tem srednjeveškem gradu žal nič podrobne ne vemo. Gotovo pa je, da so bili njegovi stanovanjski deli tedaj, kakor tudi pozneje v na novo pozidanem gradu, v zapadnih delih gradu, ki so tudi edini, kateri so ohranili vsaj nekaj posameznosti, ki bi jih mogli pripisovati še srednjeveški stavbi, vsekakor pa še gotski slogovni dobi. Na jugu od njih se je nahajala, kakor še sedaj, gotovo z njimi zvezana grajska kapela sv. Jurija, ki se omenja prvič l. 1489, ko je cesar Friderik ustanovil pri njej mesto kapelana. Iz letnice 1144 na zvonu z značilnim poznosrednjeveškim vzdihom »O, kralj slave, pridi z mirom« (O rex gloriae, veni cum pace) glede postanka kapele ne moremo nič sklepati, ker je po Valvasorju ta zvon visel konec 17. stoletja v stolpu piskačev na robu brega nad Trančo, ne pa v stolpu kapelice. O Valvasorjevem času je prejkone ta zvon zvonil vsak dan ob sedmih zjutraj v spomin na odvrnjeno turško nevarnost, kar je temeljilo gotovo na prastarem izročilu in vzbuja verjetnost, da je bil zvon tudi naročen v zvezi s takim, za ohranitev Ljubljane važnim dogodkom.

Zelo bi nas zanimalo zvedeti, zakaj je srednjeveški grad tako temeljito zginil v prezidavah 16. in 17. stoletja, ki še danes tvorijo podlago sedanjega stavbnega lica gradu. Ni nam znano, koliko ga je poškodoval za kranjske gradove katastrofalni potres l. 1511, ki je uničil n. pr. tudi turjaški grad in povzročil njegovo novo sezidanje na starih temeljih. Napad upornih kmetov, ki so ga l. 1515 brezuspešno oblegali, mu ni mogel prizadejati takih razdejalnih poškodb. Najverjetneje se nam zdi, da je ista usoda (potres), ki je za turjaški grad zgodovinsko izpričana z napisno ploščo, l. 1511 zadela tudi ljubljanski grad in povzročila, da so ga kmalu po tem na novo sezidali. Zgradili pa so ga kakor turjaškega na srednjeveških temeljih in s porabo vsaj nekaterih ostankov zidov. Že to dejstvo zadosti govori, da se je to zgodilo v prvi polovici, kvečjemu mogoče še v sredi 16. stoletja. Kajti od srede 16. stoletja se je tudi pri nas začel uveljavljati iz Italije razširjeni način zidanja po pravilnem tlorisu z uvajanjem parad-

nih notranjih arkadnih dvorišč. Tudi pri prezidavi starih gradov so odslej, kolikor se je dalo, izvajali to načelo. Pri ljubljanskem gradu pa so, prav kakor na Turjaku, kljub novi stavbi ohranili nepravilno notranje dvorišče in razporedili stavbe okrog njega in po robu strmega, s te strani naravno dobro zavarovanega hriba ter nad tem strmim robom postavili tudi grajsko palačo, kolikor je pri ljubljanskem gradu sploh mogoče govoriti o palači. Razporeditev stavbnih delov med seboj in okoli dvorišča se napram srednjeveški verjetno ni dosti ali nič spremenila. Obrambni značaj s stolpi in obrambnimi zidovi je tudi ostal, tako da je tudi novoveški grad ohranil, za srednjeveškega bistveni, obrambni značaj. Kako in kdaj so se v tej novi grajski zgradbi v naslednjih stoletjih posamezni deli dopolnjevali in oblikovali, nam ni mogoče z gotovostjo ugotoviti. Stavba sama nam kaže v zidovih severne in zapadne zunanjščine doslej najstarejše vidne osnove. Tako opazimo takoj v polkrožnem stolpu na desno od sedanjega vhoda v grad. To je polkrožni, z močnim posnetjem prednjega roba opremljeni, po obliki še gotski, po poreklu pa zelo mogoče prezidavi na začetku 16. stoletja pripadajoči portal. Dve pravokotni gotski lini v stolpu na zapadnem koncu z zidno krono opremljenega obrambnega zidu na desno od glavnega vhoda ter dve podobni lini v štirioglatem stolpu na severnem koncu trakta s konzolnimi pomoli so lahko še srednjeveške, lahko pa tudi že iz dobe prezidave v 16. stoletju, ko vsaj prvo polovico stoletja še obvladajo gotske oblike. Starejša je najbrž zazidana strelna lina v južnem zidovju v zapadnem koncu, kjer je bil še v 17. stoletju lesen hodnik, vodeč iz nadstropja čez usedlino na umetni griček z velikim drevesom. Starosti lepih, izredno bogato gotsko profiliranih konzol štirih pomolov zapadnega trakta tudi ni mogoče z gotovostjo opredeliti in so lahko ostanek, in sicer najuglednejši ostanek srednjeveškega gradu ali pa tudi posledica prezidave v prvih desetletjih 16. stoletja. Obrambni stolp, na katerem je sedaj razgledni stolp, je ohranjen v vsej svoji višini in kaže s svojim značilnim opečnim konzolnim vencem pod kapom značilne zgodnje baročne oblike kakega začetka 17. stoletja. Isto velja o le deloma ohranjenih konzolah severozapadnega trakta s t. zv. viteško dvorano, kar kaže na temeljitejšo prezidavo gradu v tej dobi. O istem nas pouči tudi notranja fasada zapadnega in severozapadnega trakta, ki ima deloma ohranjena, deloma pa zazidana, z lepimi baročnimi kamenitimi okvirji opremljena okna; ob viteški dvorani je celó eno okno trodelno, a sedaj

zazidano. Delno pomoč za dognanje starosti teh delov nam nudijo še le najstarejše ohranjene slike gradu, s katerimi se bomo spodaj bavili in ki nam za 17. stoletje dajejo že čisto nazorno sliko o ljubljanskem gradu.

Tudi kapela se nam ni ohranila v svoji srednjeveški obliki, kar lahko prav posebno obžalujemo. Tudi tega ne moremo z gotovostjo ugotoviti, ali je morda postavljena vsaj na prvotnih temeljih, kar je mogoče. Njena konservativna tlorisna oblika pa tega ne dokazuje nedvomno. Toda dosti drugje, kakor je sedaj, jo tudi za srednji vek

težko domnevamo. Ker je njen tloris še starinski in se tudi v njenih oknih kaže še bližina gotike, čeprav nimamo nikjer nobene gotske oblike več, moramo tudi zánjo, kakor za novo zidavo gradu sploh, domnevati dobo, ko novi renesanski slog še ni trajno prodril, gotski pa vendarle že v svojem bistvu odmrl, torej nekako sredo 16. stoletja, kvečjemu še njega drugo polovico.

Šele v 17. stoletju postane obilnost in nazornost za zgodovino ljubljanskega gradu razpoložljivega gradiva tolika, da si točno lahko obnovimo načrt njegovega takratnega stanja in obenem vsaj

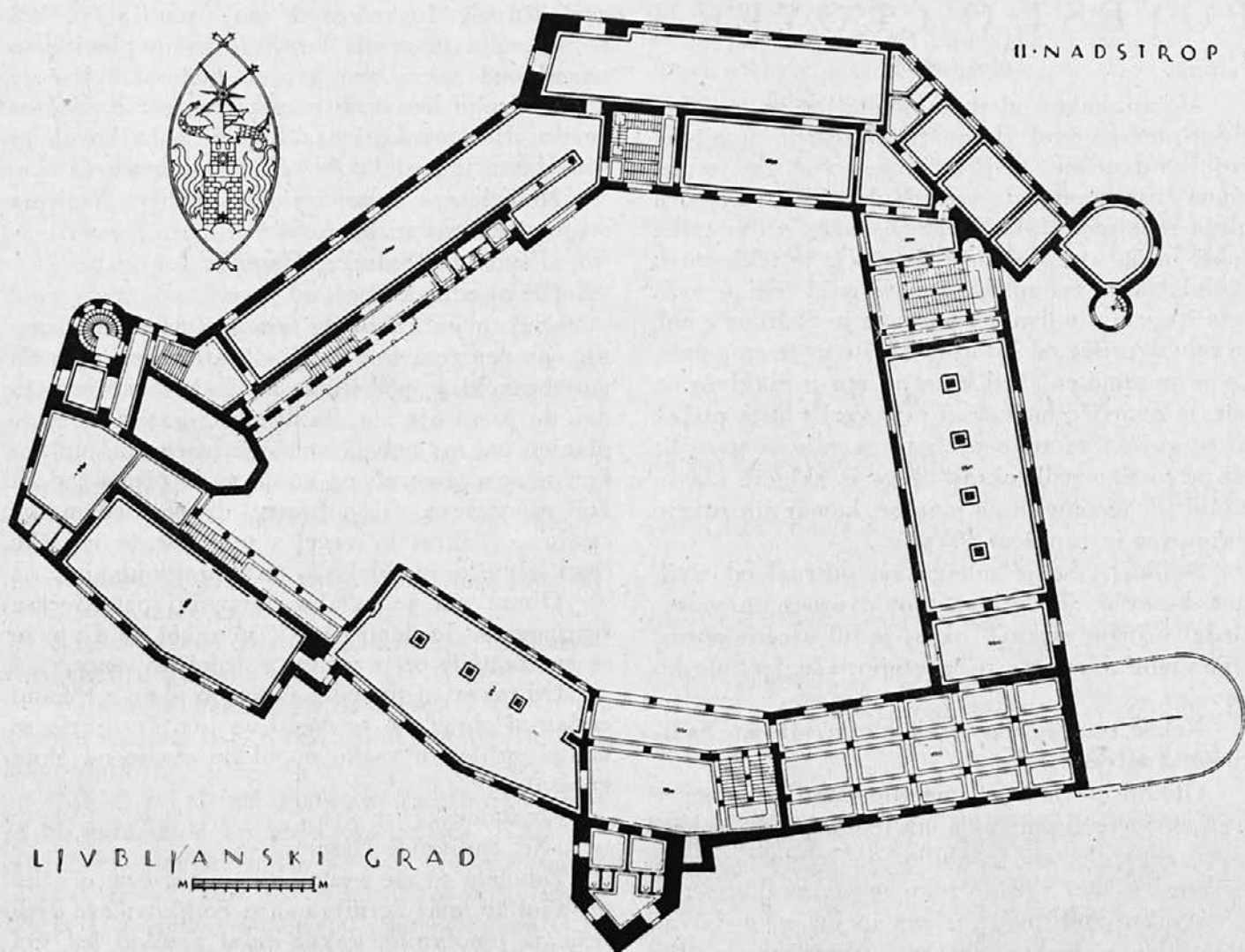
približno lahko določimo čas, pred katerim so nastale zgodnje baročne osnove stavbe.* Zelo važna bi bila najstarejša doslej znana slika Ljubljane v krajepisnem (topografskem) gradivu avguštince Janeza Clobucciaricha iz let 1601 do 1605. Ta nam jasno kaže zapadni trakt s konzolnimi pomoli s štirioglatim stolpom na severnem koncu in polkrožnim sedanjim razglednim na južnem koncu. Ker pa ni razločiti prav nobene podrobnosti, o starosti teh objektov prav nič ne zvemo. Dokazuje pa nam vsaj to, da so vsi poznejši objekti, četudi mogoče še v starejših stavbinskih oblikah, na tej strani že obstojali.

Točen pogled v stanje gradu sredi 17. stoletja pa nam nudita dva načrta, katerih starejši, Pieronijev, je iz okrog 1645, mlajši, v t. zv. Stierovem atlasu na Dunaju, pa iz let 1660 do 1664, in pa za studij razvoja Ljubljane velevážna slika neznanega avtorja iz okrog 1660, ki se nam je ohranila v Valvasorjevi grafični zbirki v vseučiliški knjižnici v Zagrebu. Po teh starejših slikah je Valvasorjeva slika gradu na veliki sliki Ljubljane v Ehre des Herzogthums Krain in njegove druge slike Ljubljane z gradom samo dopolnilo za nekatere posamezne dele, ne pove nam pa, razen tega, da je bil lesen hodnik z gradu na trato z drevesom, nič posebnega novega. Stierov načrt nam nudi samo očrt (shemo) grajskega tlorisa, a je važen, ker jasno pokaže vseh šest še danes obstoječih stolpov, ki imajo vsi enake oblike kakor današnji. Pieronijev načrt pa je najstarejši, ki nam daje sicer nekoliko nejasen, a popoln tloris gradu. Pri njem je vrisano tudi nizko, deloma še ohranjeno obrambno zidovje pred severnim in zapadnim traktom, o katerem piše Valvasor, da ga radi gostega drevja sploh ni videti. Na tem načrtu sta vrisana kot obstoječa severni in severozapadni trakt, na južnem njihovem koncu pa kapela. Neko poslopje je bilo takrat tudi prislonjeno ob sedanji zid z zidno krono na desno od sedanjega vhoda in na južnem koncu sedanjega jetniškega trakta. Stanje poslopja s sedaj zazidanimi arkadami ob južnem ozidju ni jasno. Ta načrt nam dopolnjuje pri Pieroniju slika gradu od severozapada, iz katere se kljub drugačni površnosti prepričamo, da sta ta dva trakta takrat že imela sedanjo obliko; zgodnjebaročna prezidava gradu potemtakem nedvomno spada pred leto 1645. Najvažnejše dopolnilo tega gradiva pa je slika iz okrog 1660, ki nam kaže pogled na grad z viška od severozapadne strani. Ta pogled nam predstavlja zanimivo vzporednost z vzvišenim pogle-

dom na bodoči grad od juga po Plečnikovi zamisli. Na tej sliki jasno vidimo sliko peterih stolpov, dočim je zapadni na južni strani neviden. Vsi imajo v bistvu sedanjo obliko. Ob sedanjem zidu z zidno krono je poslopje, prav tako se vidi ono na južnem koncu sedanje jetnišnice. Dobro se vidi nadstropna stavba s sedaj zazidanimi arkadami, ki dobi tako svoj datum pred l. 1660, če nočemo smatrati, da jo ima Pieroni nekoliko nejasno vrisano. Izza sedanjega razglednega stolpa se dviga ozki zvonček kapele, ki je v restavrirani obliki tudi še ohranjen. Važen detajl, ki nam ga je ta slika ohranila v nazornejši sliki kakor Valvasorjeva, je dalje stolp piskačev, ki je stal na robu brega pred sedanjim razglednim stolpom, odkoder je nekdanj zid od gradu do prvotnih mestnih vrat pred Trančo.

Ob teh načrtih in ob tej sliki bi kdo gotovo vprašal, kje je bil prvotni vhod v grad in ali je sedanji vhod tudi stari grajski vhod. Na nobenem obeh zgoraj navedenih najstarejših načrtov vhod ni označen. Edino na Pieronijem načrtu je vrisana še sedaj obstoječa pot na grad od Sv. Florijana pošev po bregu naravnost k nekdanjemu stolpu piskačev in od nje, v dvetretjinski oddaljenosti od Sv. Florijana, odcepljena pot, ki vodi po pobočju kotline nad Sv. Florijanom do pod nekdanjo meščansko bastijo, na levo nazaj po globeli na planoto južno od grada ter naravnost na še obstoječi mnogokotni stolp v južnem grajskem ozidju. Kljub temu, da je Pieroni izpeljal pot tesno do stolpa, ni nikjer naznačil prehoda. Ker v zidu ni videti zazidanega vhoda, ki bi ga, kakor mislim, še tako točna zazidava ne mogla zakriti, se mi zdi domneva, da je bil prvotni vhod v sredi južnega ozidja gradu, neverjetna. Da bi bil vhod v jugozapadnem oglu grajskega kompleksa, kjer ima Valvasor iz nadstropja izpeljan lesen hodnik na trato z drevesom in kjer je velik del danes iz belega apnenca od tal do vrha očividno v novjšem času zazidan, se mi tudi ne zdi verjetno, posebno ker notranjost niti najmanj ne odgovarja kakemu pomembnejšemu vhodu na grajsko dvorišče. Če pogledamo sliko iz okrog 1660, vidimo na južni strani pred prej omenjenim mnogokotnim stolpom polkrožen vhod, vendar je to preočitno vhod v enega največjih obrambnih stolpov vsega gradu. Ostane nam torej edino sedanji glavni in edini vhod v grad. Iz slike sicer ni viden, vendar pa verjeten. Jasno vidimo še obstoječi polkrožni stolp, ki je s svojo notranjo stranjo preočitno postavljen ob stran sedanjemu vhodu. Vidimo dalje njemu nasproti na levi od sedanjega vhoda na jugu sedanjih zaporov ležeči južni trakt, ki

* O tem in naslednjem prim. Fr. Stelè, Valvasorjeva Ljubljana, v Glasniku Muzejskega društva za Slovenijo IX. (1928), str. 70—98; s slikami.

s tem stolpom ni zvezan, in slika nedvomno dokazuje posledek med njima. Tako mislim, da smemo z vso pravico ostati pri domnevi, da je bil vhod od nekdanj na tem mestu in da je vsaj za sredo 17. stoletja tukaj izpričan.

Naslednja stoletja te stavbe niso mnogo spremenila, pač pa so povzročila, da je polagoma popolnoma izgubila značaj kakšne kolikortoliko odlične (reprezentativne) stavbe ter končno dobila lice mrkega zapora, ki ga ima še dandanes. Zgodovina gradu je v novejši dobi dokaj enostavna. Leta 1814 so ga preuredili v težko ječo. V ta namen so obstoječe stavbe dopolnili z novim, pravokotno na južni trakt postavljenim poslopjem. Je to na levi od vhoda in s severnim traktom zvezano poslopje, skozi katero vodi sedaj vhod na grajsko dvorišče. Leta 1848 so sezidali na obstoječem obrambnem stolpu sedanji razgledni stolp. Do 1895 je ostala na gradu ječa. Končno je l. 1905 kupilo grad od države mesto in ga, kakor se je najbolje dalo, preuredilo za stanovanja, za kar služi tudi še danes.

(Dalje prihodnjič.)

V SAMOTI

Zdi se mi, da sem sam v mračni tišini sveta
in da obkroža neznanih skrivnosti me krog.
Nekoga slutim, in ta je tajinstveni Bog,
ki nam začrtal v obzorju je meje duha.

Zdi se mi, da sem sam v mračni tišini sveta,
da se potapljam v neznane skrivnosti,
gledam ničevost človeka, ihtim od bridkosti
v tih bližini Boga.

Zdi se mi, da sem sam v mračni tišini sveta,
da se v temino je žalost zgostila,
da duša osamljena k Bogu zavpila,
kakor zavržena v temne prepade pekla.

Zdi se mi, da sem sam v mračni tišini sveta,
čutim človeško boleost in spoznanje:
»Večni, usmili se, pusti vsaj prazne mi sanje;
strašno je gledati ničnost človeško do dna!«

Gustav Strniša.

POVEST O ČLOVEKU

Lojze Golobič

Močan, kakor od skale odlomljen se je nekje s Šar-planine vzel Hasan Sadikovič in stopil na vojaško dvorišče. Višji za komolec od nas je mahoma zagospodoval vsemu dvorišču; njegova pleča so gospodovala, njegove sončne oči in težke roke. In pa njegova duša. Saj so iz te tekle misli in dela skozi vse roke in telesa naše čete — naša četa šteje sto in dvajset teles: če je Sadikovič pel, je celo dvorišče od Bitolja do Užic in Jesenic pelo. Če se je samotni skrivil v kot in mu je šla duša na pot, je dvorišče molčalo. Če je vzel v usta piščal, so se vojaki za roke ujeli in se v kolo spustili; ali pa so tiho sedli okrog njega in sklonili glave: piščal jih je zanesla na planine, kamor jih zovejo staje ovac in zapuščene žene...

Sadikovič se je mnogokrat odtrgal od sivih sten kasarne, se oprl na plot dvorišča in se zagledal v južne strani. Takrat je bil njegov obraz, ko da moli. Dvorišče je šepetnilo: »Ženko Sulejko išče...«

Nekoč sem ga ulovil ob plotu: »Hasan Sadikovič, kod potuješ?«

Obličje se mu je zmeglilo, motil sem ga v sveti skrivnosti; potem pa mu je telo zraslo, sonce, ki je zahajalo, ga je oblilo, da je dolga senca padla od njega. S težko roko je presekal zrak:

»Onkraj teh njiv in trav in loz in vodá rastejo planine kakor drevesa. Tam čakajo Hasana... Tam... tam je vse drugačno kakor tu. Tam si jutra brišejo oči, ko še spi pri vas črna noč. Tam so planine bele od naših čred. Tam so grlice naše zveste kot poldansko sonce. Tam je moja Sulejka, tam... tam...«

Ustavil se je plaz. Še enkrat je hotel Sadikovič užiti vso širino besedi. Spomini so stali ob njem kot dobri angeli varuhi.

»Te vaše brezkrayne ravnine so kakor mrlič brez krvi, naše pa imajo srce in dihajo kakor ljudje — one in njihova bogastva kleče pred nami...«

Beseda se mu je gnala kakor človeku, ki ga zakoni niso zmehčali, prostrano, brez ograj. Nato pa je Sadikoviču krik po svobodi mahoma zastal, nekaj se je raznežilo v njem kakor v dekletu, glas mu je upadel:

»Ženo imam, kakor je planine nimajo več. Po naših običajih sem jo ulovil, srnico, ko je izpod skale lovila vodo v vrč, in jo odnesel na svoj dom. Moje Sulejke do takrat ni videlo moško oko, tudi sonce je še ni obliznilo v beli obraz, planine so jo

zame čuvala. In rečem ti, moj stan je čist kot volna, staja je vesela kot Sulejka in planine so narasle od takrat ko kvašen hlebec... Vse je dobilo drugo lice, tudi v meni se je vse predru-gačilo: Hasana, ki je za bulami pohajkoval, ni več, Hasan je postal dober človek, dober ovčar...«

Molčala sva kakor po dolgi molitvi. Vsak na svojo stran sva mislila.

»Pa ti piše Sulejka, Hasan?«

Nič ni odmeknil oči od juga.

»Saj to je; kakor da sem pečino prevrnil nanjo, preden sem šel: molči. Pisati ne zna, a piše moj brat, ki je po mestih hodil. In temu sem jo dal, da jo varuje zla. Pa ni glasu, kakor da so te planine onkraj neba. Samo jaz pišem, pišem, kakor da sem ponorel; pa ko da moja pisma zemlja žre, ni odmeva. Glej, bratec, druge gledam, ko čitajo... Takrat bi vrgel s sebe vse te vojaške časti — puško in obleko — pa zbežal v planine...«

Obraz mu je bil kot mrtvaški prt. Nečesa strašnega se je domislil. Nič ni rekel, le divje so se mu zapičile oči v sonce, v nedolžno sonce.

Od takrat si je vedno češče ob plotu z rokami zaslanjal obraz, ko je mislil na jug. Tudi grlo se mu je sušilo. In vsako dopoldne me je od okna vprašal:

»Je zame?«

»Ne, Sadikovič Hasan.«

Zabolele so me vselej njegove zveste oči, ko se je toliko teme zgrnilo nanje. Sadikovičevo dvorišče je umolknilo, kakor da si posekal les. On sam se je tiho stisnil v večerih k zidu, vzel piščal in ji pravil bolečine, ki so mu glodale srce. Piščal pa je bila otroška kot večerni zvonček. Tega velikega človeka, ki bi zadavil vola, so bolečine zrušile. Zadnje dni mi ni več govoril o pismu, samo tiho je prihajal pod okno in z velikimi očmi spraševal; čutil sem jih skozi steno.

»Sadikovič, jutri.«

Ta jutri pa se je skozi tedne odmikal tih in klavern in ni prinesel blagovesti s planin.

Sam sem čakal v vojakih ženinih pisem kakor na božji glas; tiste dni pa so ta pisma čakala neodprta, zakaj pisma, ki bi Sadikoviču čelo zjasnilo, ni bilo. Žal mi je bilo človeka, ki je ljubil, pa ni slišal odgovora svoji ljubezni. Vse dopoldneve, ko sem prejemal četno pošto, sem iskal le eno ime: Sadikovič Hasan.

Pisma s tem naslovom pa ni bilo.

Neko jutro pa sem vrgel skozi okno:

»Sadikovič, Sadikovič, pismo od Sulejke!«

Tisti dan Sadikoviča nisem videl več pa tudi drugi in tretji dan ne. Bog ve, v katerem kotu že stotič odpira pismo... Nekajkrat sem že odprl

okna svoje vojaške pisarne, da bi mogla skozi je Sadikovičeva piščal. Pa dvorišče je bilo gluho. Samo med kostanji so živele sence vojakov, ki so si krajšali večere s tihimi spomini. Večeri so se takrat v vlažnih meglah vlekli kakor bela cesta skozi brezkončno ravan. To molčanje živih teles se mi je zdelo strašnejše od molčanja grobov...

Nekoč pa sem prisluhnil skozi okno:

Drobna pesem je vijugala skozi vse višine in skozi vse nižine. Tiha — kakor kadar matica joče v panju pred slovesom čebelic. Mislim, da ima človeška duša tak glas, ko mora iz telesa. To je glas nečesa daljnega, umirajočega, ki zove, zove, pa ne veš ne odkod ne kam...

Pod oknom je slonel Sadikovič, ta močni fant, v njem pa je nekaj pelo kakor v drobnem detetu. Glava mu je bila nagnjena k zidu, oči zaprte, roka na srcu.

»Sadikovič, kam si skrtil piščal, daj eno, saj ti je pisala Sulejka!«

Strašno se mu je razvleklo lice; nič ni odgovoril, tudi pogledal me ni.

Šel sem iz sobe, da ga zdramim.

»Sadikovič, kaj te boli? Bratec, povej mi kakor Sulejki!«

Nič ni rekel, nič z očesom trenil. Samo stal je ob zidu, blede ko mrlič, obraz mu je bil nečitljiv, le solze so drsele po licu brez prestanka in brez glasu. Tako sem videl nekoč vola jokati, ko ga je gospodar po krivici pretepel. Zgrabil bi ga, stresel, da bi dal besedo, pa vedel sem, da bi je ne dal. Bil bi ga do smrti, z očesom ne bi genil. So ljudje, ki nosijo železen oklep, znotraj pa so pozlačeni.

Nisem se mu več približal.

Nekoč pa me ustavi:

»Čuj, bratec, kje je Slovenija?«

»Tam, kamor sonce lega spat.«

»Imate planine?«

»Imamo.«

»Imate ovce?«

»Imamo.«

»Imate svobodo?«

»Imamo, Sulejke pa nimamo...«

»Tudi jaz je nimam več. Vdovec sem...«

»Sadikovič!«

»Pisal mi je brat, da jo imajo drugi.«

»Ne verjemi, tvoj brat je pes! Sam je bil nasilen proti čisti Sulejki, zdaj laže!«

»Ne, brat ima kri mojega očeta in moje matere, on ne laže...«

Prebolel je Sulejko v boleči pesmi in solzah, ki so mu tekle kot mrtvaški pot. Zdaj je bil leden

kot marmorni kamen in vem, da ga ni, ki bi mu led otajal. Mrzlo, brez poudarka je končal:

»Konec je, bratec, z mojo srečo. Šar-planina me ne bo videla več...«

Nič mu nisem mogel reči, izpodmeknila so se mi tla. Tiho sva se ločila, ko da greva s pogreba.

Drugo jutro, ko je rog zatrobil jutranjico, je sredi napeva pod mojim oknom strahotno jeknilo. Planili smo na okna. Spodaj je ležal Hasan Sadikovič v mlaki krvi, v roki pa je tiščal še toplo puškino cev...

NA VSE STRANI

Na vse strani nekoč peljale

so ceste bele in široke,
nad njimi zvezde so migljale,
po njih so segale mi roke...

Zdaj cest ni več, ne zvezd nad njimi,

ostale so samo še tmine
in v duši misel: — »Več nikoli
svit zvezd mi vánje ne zasine...«

Maksa Samsa.

Anton Plestenjak: Drevo. (Risba.)

B R E Z V E Č E R J E

Koren Meta

Marko Lunder se je prebudil. Zimsko sonce mu je skozi nezastrito okno posijalo v obraz in ga prebudilo. Marko se je malo okrenil, zazelhal in skušal zopet zaspati. Toda spanec ni hotel več priti. Čim bolj si ga je želel, bolj se mu je odmikal. To ga je jezilo. Hotel je spat, kakor je spal in poležaval že tri dni skupaj. Toda nič...

Klop, na kateri je ležal, ga je tiščala in v noge ga je zeblo. Stari kožuh, s katerim je bil odet, ga je premalo varoval pred mrazom, ki je gospodaril v hiši. Ko je videl, da s spanjem ni nič, si je položil roke pod glavo in se zazrl v strop. Skozi tenko steno je slišal, kako žena drsa v copatah okoli ognjišča in pripravlja kosilo. In kakor bi gledal skozi meglo, je videl njeni drobni roki, ki prestavljata lonce po ognjišču, videl njen ozki obraz, pokrit z rjavimi lisami, in njeno šibko telo, ki se je sunkoma pripogibalo k tlom, ko je polagala drva na ognjišče.

Tine na postelji je zakašljala in se nemirno obrnil. Kmalu pa je utihnil, se še tesneje zavil v odejo in spal dalje.

Marko je pogledal po otroku, toda ni videl drugega kot vranječrn šop las na progasti blazini.

»Da, Tine, moj najmlajši,« se je zamislil Marko. »Kmalu ne bo več najmlajši... Tri leta ima, pa je še vedno tako majhen in slab, kot bi mu ne bilo niti dve leti. In vedno pokašljeuje. Ne vem, kaj bo iz tega... Liza in Tonček sta vsa druga. V šolo hodita in pridna sta. Učitelj ju vedno hvali, posebno Tončka. Tonček bo nekoč velik gospod. To se mu bere v očeh, ki se vse črne in živo iskrijo izpod belega čela in kuštravih las. Tudi učitelj pravi tako. Da, morda bo Tonček nekoč velik gospod in takrat bodo časi; lepši časi bodo takrat...«

Na postelji je zopet zakašljalo. Tine se je vzpel, se prijemal za prsi in grabil po odeji. Velike oči so gledale vročično in nemirno nekam v kot. Suho telesce se je zvijalo v bolečini. Nekaj potnih kapelj se je prikazalo na čelu, v lica se je zarisalo dvoje komaj vidnih rdečih lis.

Marko ga je pogledal. Bil je vaje vročičnih oči in rdečih lis in se ni zmenil. Toda jezilo ga je, da ga je mali Tine zbudil iz lepih sanj. Obrnil se je k steni, se pokrtil preko glave, da bi ne slišal kašlja in ne videl svetlega dne in sonca in snega, ki se je lesketal, in da bi sanjal dalje, karkoli že, samo da bi bilo nekaj lepega, da bi pozabil na kašelj in na dan in na ves svet. Ali lepe misli, lepih sanj ni hotelo več biti. Čim bolj jih je klical

in si jih želel, tem bolj so se mu odmikale. Polagoma, čisto počasi se je kradla v njegove možgane druga misel, vsa težka in trda. Hotel jo je pregnati, ali vedno bliže mu je bila, vedno trdneje se mu je vsesavala v možgane. Marko se je te misli bal. Že tri dni jo odganja in se je otresa, a vedno znova prihaja in grize, grize...

— Že tri dni poležavam in ne iščem več dela. Čemu bi ga? Štirinajst dni sem ga iskal; kakor berač sem hodil krog njih, pa so mi venomer kazali naprej. In sem hodil naprej in sem beračil, da se me je loteval gnev, in vselej sem prišel domov brez dela. Vsak mi je pravil o nekaki krizi, še tisti, ki je svoji ženi kupoval avto, ki je svojemu psu metal meso. Za nas ni ne avta ne mesa, niti kruha in kmalu ne bo več soli... Že tri dni poležavam. Denarja ni in kuhati ne bo kaj... —

Tine je kašljal, hropel in se nemirno premetaval. Oči so mu vročične begale naokoli. Klical je mater:

»Mama, mama!«

In mati je drsaje prišla iz kuhinje in se sklonila preko njega, najmlajšega.

»Kaj je, Tine?«

»Mama, lačen sem. Rad bi jedel.«

»Počakaj, Tine. Kmalu bo kosilo. Samo še uro počakaj, pa bo gotovo.«

Popravila mu je blazino in ga skrbno odela.

»Tako, Tine. Zdaj pa še malo zaspančkaj in ko se zbudiš, bo jed gotova.«

»Bom, mama.«

Mati se je počasi oddaljevala od postelje in šla h klopi, kjer je ležal Marko.

»Marko, ali še spiš?«

Marko se je premeknil, se okrenil v zid in v odgovor nekaj zamrmral.

»Marko, Potokarjev je bil zjutraj tukaj in je rekel, če bi mu šel popoldne drva žagat. V kakih treh urah boš z njimi gotov. Greš?«

Še bolj se je obrnil v zid in zopet zamrmral. Žena je vzdihnila in odšla v kuhinjo. Marko je spet slišal, kako je drsala sem in tja, in je mislil na nosečo ženo, na Potokarja in na drva in vse skupaj ga je jezilo.

Zazvonilo je poldne. Liza je prišla domov in materi v kuhinji nekaj hitro pripovedovala. Kaj je pripovedovala, Marka ni zanimalo, ko pa je nehote ujel besede: trgovec, denar, beraška drhal, ki samo lenuhari in bi rada večno jemala pri trgovcu na kredo, je prisluhnil. Toda Liza je že utihnila in slišal je samo, kako je žena vzdihnila in je Liza zaihtela. Marko pa je vedel dovolj, ne dovolj — preveč. Dvignil se je in se usedel na

klop. Roke je oprl ob kolena, glavo je zaril v dlani, oči je na pol zaprl in misel, vsa polna groze, mu je planila v možgane. Bolečina, silna in grenka, mu je napolnila dušo.

Sedel je nepremično, zunaj pa je zvonilo pol dne in sneg se je v milijonih kristalov lesketal v soncu. Zvonilo...

Marko je trenotek premišljal, potem si je s prsti počesal črne lase, ki so mu viseli na obraz, vrgel nase kožuh, molčé odšel in zaloputnil vrata za seboj.

Noč je padala na zemljo, zagrinjala v svoja črna krila bajto kraj vasi in se plazila v hišo, kjer je na mizi ugašala petrolejka. Liza, Tonček in Tine so sedeli kraj peči in se tiho pogovarjali. Pomenkovali so se, kakor se pač pomenkujejo otroci, — tiho in skrivnostno na božični večer. Mati je sedela pri oknu, gledala v noč in prisluškovala, kdaj bo zaslišala Markove stopinje v zmrzlem snegu.

Noč je bila vedno gostejša in temnejša. Redke zvezde so trepetale na nebu in sneg se je pošastno belil skozi temino noči. Marka pa ni bilo od nikoder. Brez kosila je odšel Bog ve kam in Bog ve kdaj se vrne. Petrolejka na mizi je ugasnila sama od sebe in težak vonj po petroleju in sajah je napolnil vso sobo. Otroci so se stiskali okoli peči in gledali v žerjavico, ki je žarela skozi razpoko. Pogovarjali se niso več. Vsak je bil zatopljen v svoje misli in sanje. Ne, vsi so imeli ene same sanje, eno samo misel, tiho in neizgovorjeno, da bo zdaj zdaj vstopil oče, da bo prinesel s seboj belega kruha, morda celó kos orehove potice. Božični večer je... Morda prinese zvezkov, svinčnik, nove nogavice, morda celó zavitek piškotov. Še vsako leto jim je za božič kaj nakupil. In letos vendar ne bo pozabil nanje, čeprav ima na stotine skrbi. Ne, ne... prinese, karkoli prinese! Belega kruha, morda kos potice... prinese, saj je božični večer! Hrepenele in sanjale so njih otroške duše.

Vse naokoli je bila gluha tišina in le od časa do časa je zaprasketalo v peči ali pa je Tine zakašljala.

Bilo je že pozno ponoči, ko so se pred hišo začuli škripajoči koraki. Hrupoma so se odprla vrata in Marko je vstopil. Za trenotek je postal in prisluhnil v tišino.

»Žena, vsaj luč naredi, da bom videl.«

Žena se je dvignila in stopila k omari, da poišče svečo.

»Ali bo kaj, ali ne? Ne bom čakal!« In opetekal se je v kuhinjo.

Našla je svečo, jo prižgala in s svečnikom postavila na mizo. Po kuhinji je zasmrdelo po žganju.

»Večerjo! Kaj samo molčite in gledate?«

Žena je plašno pogledala moža.

»Marko, ni večerje.«

»Ni večerje? Misliš, da bom ves dan lačen? Ne bom...« In s pestjo je udaril po mizi, da se je vsa zazibala in se je svečnik nagnil. »Zakaj mi nisi pustila večerje, ženska?«

»Marko, ni! Samo za otroke je bilo. Vsak nekaj krompirčkov... Mislila sem, da si šel žagat.«

»Saj sem žagal in delal, pa sem zapil. Ti bi mi rada očitala? Nič mi ne boš... Vse sem zapil! Kaj za to!... Nič mi ne boš očitala...«

Prikolovratil je do nje in jo gledal z izbuljenimi, podplutimi očmi. Takega ga še ni videla nikoli. Bojazen ji je šinila skozi telo, da je vsa vztrepetala. Otroci so, stiskaje se okoli peči, molčali in strmeli. Nenadoma so izginile vse njih sanje, razblinile so se v nič. V duši je bil le strah. In nihče ni spregovoril besede.

»Rada bi mi očitala? Nič mi ne boš...«

Francè Kralj: Slovenski deček in dekllica. (Lesen kip.)

In ko je videl, da samo molči, trepeti in ga gleda s tihimi, krotkimi očmi, ga je obšla besna jeza in s svojo trdo pestjo jo je udaril.

»Ata, ne mame! Boli!« je z drhtečim, komaj slišnim glasom vzkliknil Tine.

»Molči! Boli, boli... Saj mene tudi boli. Tu notri me boli, tu notri me žge. O, o... o...«

Udaril se je po prsah, da je votlo zabobnelo.

»Božič? Božič? Jaz pa... Ooo...«

Z rokami si je zakril obraz in planil skozi vrata. Zunaj sta ga objela mraz in tišina.

— Kam? — je za hip pomislil Marko.

— Kamorkoli, samo proč, daleč proč od njih, ki so danes na božični večer gladni, ker sem zapil večerjo in jih še bil. O — oo... Proč, proč, kamorkoli...

Na griču za hišo je iz snega črnel gozd. Marko se je zatekel k njemu, kakor se je že tolikokrat, ko je bil še otrok in mu je bilo hudo.

Marko se je usedel pod smreko tik poti.

— Boli, še me boli in žge tu notri. Že dneve in dneve boli. Pa sem si mislil — dobim delo, dobim denar. Ženi kupim novo jopo, Tončku nove čevlje — pa Lizi in Tinetu, vsakemu nekaj. Danes sem delal. Pri Potokarju sem žagal. In plačal mi je. Štiri kovače in dva kozarca žganja. Štirje kovači — pa naj kupim ženi jopo, Tončku čevlje — pa še kruha in moke in mesa. S štirimi kovači!... Kaj bi z denarjem, s temi dinarji... Žganja, žganja, mnogo žganja, ki se ti razlije kot razbeljeno železo po vseh žilah, stopi v glavo, zmede misli in prinese pozabljenje... Joj!... Z Andrejcem sva pila pri Jurjevcu. Pila, da pozabiva na dom, na otroke in ženo, na žalost in glad, na blede lica, da pozabiva na ves svoj žalostni čas. O da, pije se, pije, da se pozabi. Pa se nič ne pozabi! Samo dolgo zatajevana bolečina in srd bruhmeta v pijanosti na dan. E, v žganju se ne pozabi! Pila sva z Andrejcem. Vse do zadnjega dinarja sva zapila... In vendar. Danes je božični večer. Lahko bi kupil belega kruha, čaja, sladkorja in še kaj. Pa nič... Pijan sem bil. Tepel sem, ker sta me bolela beda in glad in praznosta. Vse samo molči, nima besed, je tiho in vase zaprto. Jaz pa bi hotel, da bi mi vsi izpregovorili, izkričali vse tisto strašno, ki se nabira v nas že dneve in mesece in boli in grize...

Marko je čepel naslonjen na smreko, ves vase zagrizen od bolečine in kesa. Smreka nad njim je včasih zgenila veje kot v tihem snu. In z njo je podrhteval gozd tiho, komaj slišno.

Nenadoma se je skozi podrhtevanje smrek začulo božično zvonjenje. Marko ga je slišal kakor iz silne, silne daljave. Tako mehko in pokojno

so zvonili farni zvonovi kot še nikoli. Njih pokojnost in toplina je napolnila Marku dušo, da je polagoma izginila vsa bolečina in le bežna, trenutna zavest mu je še šinila skozi možgane, da so danes v božični noči doma gladni, brez jasec in brez daril — potem pa je utionilo vse v drhtenju daljnih zvonov. Zvonovi so peli in prizvajali tiho, čisto tiho, v njegovi duši pa je postalo vse svetlo, toplo, pokojno in svečano in tako tiho, tiho...

Odšel je Marko. Žena je nekaj časa negibno skrčena v dve gube sedela na tleh, potem je počasi vstala, se opotekla h klopi in legla nanjo. In spet je bila tišina v kuhinji in le včasih je mati zastokala kot v silni bolečini. Otroci so nemo in polni groze gledali skozi razpoko na ognjišče, kjer je ugašal zadnji žareči polenček. Nenadoma pa se je Tine dvignil. Šel je k vratom, jih počasi odprl in stopil na prag.

»Ata, ata!« je zaklical v noč.

Od nikoder odziva.

»Ata, ata, ata...«

Vse naokoli gluha noč. Le veja drevesa pred hišo se je stresla kot v snu in sneg je zapršal na tla. Tine se je vrnil v hišo, šel k materi, se sklonil do njenega lica in ga pobožal.

Sredi gluhe tišine je v sobi nenadoma nekaj silno počilo.

»Spomin!« sta zašepetala Tonček in Liza, skočila pokonci in se z grozo pritisnila k materi. In vsi so trepetajoči prisluhnili v noč.

Skozi tišino te noči pa so zadrhteli božični zvonovi...

»Mama,« je zašepetal Tine, »k polnočnici zvoni. Božič je!«

»Božič je,« je ponovila mati. »Božič je. O, kakšen božič!«

»Mama, zvoni. Pojdimo k polnočnici.«

»Ne, ne, otroci. Nimate kaj obleči ne obuti in zunaj je mraz... Kako čudno zvoné danes zvonovi... Otroci, pokleknimo in molimo za očeta. Božje dete, ki se je rodilo v mrzlem hlevu, naj pokaže ljudem pot...«

Čez strehe, zasnežene poljane in gozdove je plavalo božično zvonjenje.

Delal se je dan. Ljudje iz sosedne vasi so šli skozi gozd na griču k zorni maši. Pod smreko kraj poti so našli Marka — zmrzlega. Sedel je pod smreko, tesno skrčen. Oči so mu bile na pol odprte, kot zasanjane nekam v daljavo, ustne pa so se mu smehljale tiho in pokojno.

V PREPADIH

Spisal Pavel Kunaver

Žiglovica.

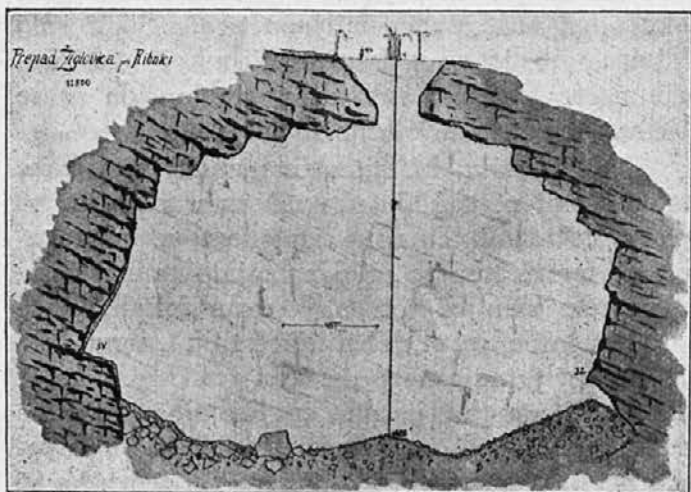
Nič manj nego Kopanjsko ali Račensko polje je zanimivo Ribniško polje in Dobrépolje. Izpod Velike gore, Bloške planote in severnega gričevja izvirajo rečice Tržiščica, Bistrica, Sajovec, Ribnica in Rakitnica, ki pa vse po kratkem teku izginjajo na Ribniškem polju ali pa ob njegovem robu pod Malo goro, ki loči Ribniško polje od Dobrépolj.

Kako malo časa je mogoče gledati te skrivnostne vode! Le v jami Tenteri moremo prodreti do 800 m daleč v osrčje gore, na nasprotni strani pa nam v Podpeški jami zahrumi voda naproti in ob povodnjih bruhata Kumpoljska jama in Potiskavec tudi mnogo vode na nesrečno polje.

Mala gora pa je vsa predrta od jam. Izmed njih je Žiglovica ena največjih.

Ribničani so nas povabili, da bi jo temeljito preiskali. Prvenstva pa si niso dali vzeti. S pomočjo lesenega vitla in močne vrvi so spustili svojega rojaka akademika Rusa v globino.

Dne 9. septembra 1911. leta smo prišli v Ribnico pod vodstvom dr. Cerka. Naslednjega dne smo skoraj tri četrti ure vlekli naš železni vitel, vrvi in druge take potrebščine k Žiglovici, ki leži 694 m nad morjem in je nedaleč od vrha Sv. Ane (939 m).

Prepad Žiglovica pri Ribnici.

V svetlem bukovem gozdu na položnem pobočju je zazijala pred nami mogočna, do 20 m široka luknja. Nekaj dreves stoji okoli nje in nekoliko grmovja raste ob vrhnjem delu skalnatega žrela, ki je začetkoma ozko kakor lijak. Osupnilo pa nas je, da ni niti en kamen, ki smo ga vrgli v črni prepad, med potjo udaril ob steno.

Le končni zamolkli grom nam je naznanil, da je kamen došel do tal. In če smo vrgli kamen še tako poševno, vedno je bilo tako. To nas je podžgalo, zakaj pričakovali smo nekaj posebnega.

Že prejšnjega dne so položili Ribničani močan tram preko žrela in tudi njihove priprave, kakor vitel, vrvi itd., so bile še tu.

Pritrdili smo naš vitel na močno desko in vso pripravo dobro podprli in privezali. Ko je bilo vse storjeno, so tovariši drug za drugim zapustili sončno površje ter izginili v temo. Končno sem tudi jaz sedel na kolec in zabingljajal nad prepadom. Z zemljo me je vezala samo še tenka železna vrv in držal sem se vrvi, ki so jo prejšnjega dne rabili Ribničani. To me je za nekaj časa obvarovalo vrtenja, ki nikakor ni prijetno.

Po petnajstih metrih sem priplaval v velikanski prostor. Ker sem prišel s svetlega dne tako hitro v temo, nisem spočetka razločil skoraj ničesar razen črnovijoličastega mrakú. Le polagoma sem opazil silno steno na jugovzhodu. Čim nižje so me spuščali, tem bolj prostrana se mi je zdela jama.

Po štiri in sedemdesetih metrih zračne vožnje sem došel na tla. Tam, kjer sem stopil nanje, je ležalo dračje na kupu kamenja, ki so ga sčasoma nametali ljudje doli.

V tem silnem prostoru je minilo precej časa, preden smo se razgledali. Od stropa, kjer je režala podolgasta luknja, skozi katero smo prišli, je prihajalo malo svetlobe. Le gorenje stene so bile nekoliko bolje razsvetljene; sicer pa je bil v jami mrak, da so nam acetilenke v kotih s pridom služile.

Ves silni prostor je 103 m dolg in do 33 m širok. Razprostira se od severovzhoda proti jugozapadu. Grušč pokriva dve tretjini jame. Vmes leže velike skale, ki so se nekoč utrgale od stropa. Včasih sem se nezaupno ozrl proti silno razdrapanemu stropu. Ko bi se kaj utrgalo gori? Brr... Bolje je, da ne mislimo na take slučaje.

Skakali smo od skale do skale proti severovzhodu. Tam so se tla polagoma dvigala in med skalami se je pojavila siga. Čim više smo stopali, tem debelejša je bila in končno so skale popolnoma utonile v njej. Kakor okamenela, v globino padajoča reka se je siga razprostirala pod nami. Po teh okamenelih valovih smo se dvignili do lepe, zasigane stene, ki je jako žlebičasta. Iz nje molé topi kapniški odrastki.

Nad steno smo našli kapelico, ki jo krasé lepi kapniški liki. Od tu smo imeli najlepši pogled po jami: vanjo so se usipali prameni sončne luči in obsevali silne kamenite vrhnje sklade.

Prav v nasprotnem koncu so lazili nekateri tovariši in iskali, ali sega jama še dalje. Kako majhni so bili v svitu svetilk! Vsa veličastnost prirode me je globoko pretresla. Dolgo sem stal utopljen v silni prizor tega podzemskega svetišča.

Nazaj grede sem si natančneje ogledal zasigan pobočje. V vodoravni smeri je prepreženo z neštevilnimi plitvimi kadunjami in banjami. Njih dno je bilo tu in tam vse valovito in posuto s sigastimi izrastki, podobnimi kroglicam. Vendar pa je bilo vse suho.

Med skalami smo našli navpičen rov, zvit kakor ovnov rog. Po njem smo se plazili navzdol skoraj 20 m. Tako smo prišli 94 m globoko. Le preozki rov nas je prisilil, da smo se vrnili v glavno dno. Odtod smo preplezali vse, kar se je vdalo našim rokam in nogam. Brinšek pa je splezal na silno polico v severozapadni steni. Odtod je še nekajkrat fotografiral jamo, pri povratku pa je kasete pozabil na polici. To je zapazil šele doma.

Pri vrvi, ki nas je vezala z zunanjim svetom, smo se iznova zbrali. Zapeli smo. Mogočno je odmevala pesem od vseh sten in kotov; posebno lepo so se glasili akordi.

Sililo se nam je vprašanje, kako je nastal ta silni prostor. Gotovo je bila že od nekdaj tu razpoka, skozi katero je voda odtekala v podzemlje. Voda pa je raztapljala tudi skalovje okoli sebe. Toda vse to še ne bi bilo izglodalo tako velikega, mogočni cerkvi podobnega prostora.

Doli pod Malo goro tečejo po večinoma še neznanih rovih ribniške rečice proti Krki. Kakšni so oni prostori? Kdo bi to vedel! Morda se je udrl strop nad velikim prostorom podzemske reke, da so se pogreznile plasti razen vrhnjih, ki tvorijo strop Žiglovice.

Ko smo izmerili, pregledali in narisali vse, česar je bilo treba, smo se drug za drugim zaupali vrvi in splavali iz teme na beli dan.

Na mehki travi na majhni zelenici pod vodom smo se okrepčali in sonce nas je ogrelo, zakaj v temni in vlažni jami je bilo jako hladno. Po počitku smo si ogledali še neko jamo v bližini, a v njej ni bilo nič posebnega. Zaman smo se mučili s prenašanjem vitla.

Medtem so se zbrali nad Veliko goro viharni oblaki in lepa dolina pod nami je potemnela. Spustili smo se v beg. Težko breme nas je zadrževalo in vsi znojni smo prihiteli s hriba. Bilo pa je prepozno, névihta nas je prehitela. Med gromom in treskom smo do kože premočeni dospeli v trg in v prijetno zavetje, kjer smo se dobre volje še dolgo zabavali.

Dr. Cerk ni bil s prvim raziskovanjem Žiglovice popolnoma zadovoljen. Hotel si jo je ogledati tudi ob času, ko so kraška polja poplavljena. Prvič namreč nismo mogli izmeriti, kako visoko leži vhod jame nad dolino. Misli je, da bi se dalo o povodnji dognati kaj važnega glede raznih mnenj o kraških vodah.

Kakor se je pozneje izkazalo, leži jama previsoko, da bi segala v zaželeno globino. Prezgodnja smrt je Cerka iztrgala izmed nas; poskušali pa smo delovati v tej zadevi tudi nadalje v njegovem zmislu.

Nastopilo je silno deževno poletje leta 1913. Ko smo zvedeli, da je Kopanjsko polje pod vodo in da prestopajo vode bregove tudi na drugih poljih, smo sklenili, da znova obiščemo Žiglovice.

Dne 24. julija smo se odpeljali v Ribnico. Lilo je kakor iz škafa. Kraška polja so bila pod vodo, zakaj požiralniki niso mogli požirati velikanske množine vode, ki so jo dovajali razni bruhalniki in potoki z gora na polja.

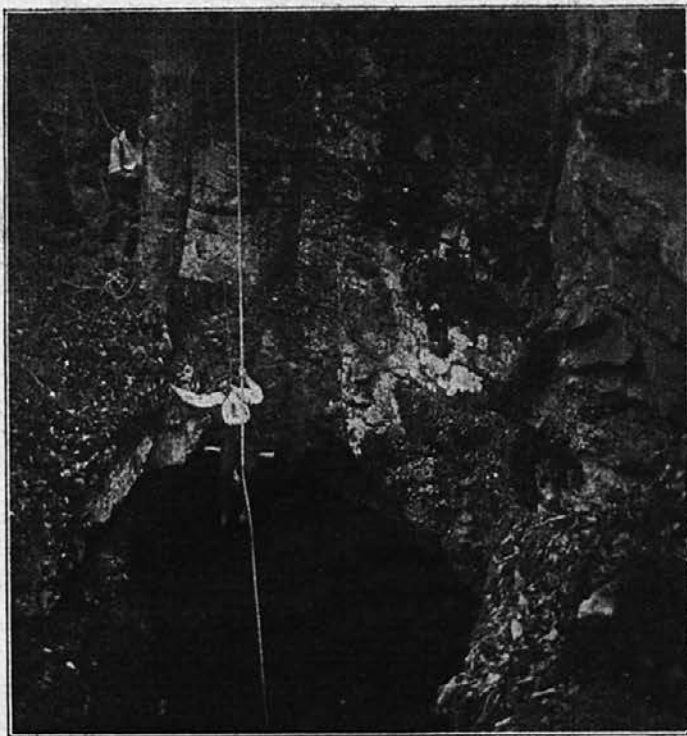
Naslednjega dne smo v dežju zapustili trg in se skozi mokri gozd napotili k naši jami.

Za hojo v silno globino sedaj nismo več potrebovali vitla, ki smo ga vendarle težko nesli v višino, prevoz pa je bil drag in zamuden. Za preiskavanje jam, posebno zavitih prepadov, ki leže daleč od potov in na gorah, so lestvice iz žične vrvi najboljše. Vsak si je naložil na hrbet svitek lestvic, vrvi, svetilk in drugih lažjih priprav.

Ko smo prišli do jame, smo želeli urno doli, zakaj dež nas je neusmiljeno pral. Speli smo lestvice, jih trdno privezali k bukvi nad prepadom ter jih nato spustili v globino, da so se vile v temo kakor železna kača.

Dva tovariša, ki sta ostala zunaj na straži, sta nas tudi zaporedoma zavarovala z vrvjo, ko smo plezali doli. To navpično plezanje na gugažoji se lestvici pa je seveda trajalo precej časa, zakaj telo visi pri tem največ na rokah, ki se oprijemajo pol prsta debelih železnih klinov. Bilo pa je le prijetneje nego na vožnji z vitlom, ko je bilo okoli nas vse prazno in pod nogami samo zrak. Tudi sem se na lestvici ustavil in se pripel na klin, kadar se mi je zahotelo. Pri tem sem se razgledoval po jami, kolikor sem se hotel. A danes je bilo zaradi oblačnega neba tudi v jami mnogo bolj temno.

Ko smo prvič prišli v jamo, nas je sprejela skrivnostna tihota, danes pa je šumelo in vršelo v dolgih curkih s stropa in sten. Tam od severovzhodne strani smo slišali sikanje in pljuskanje in pod nami je grgrala voda ter se izgubljala med udrtimi skalami in razpokami v neznano globino.

Jamarja spuščajo v zevajoči prepad.

Da, v neznano globino, zakaj že gori smo izračunali z zanesljivimi instrumenti, da je vhod v jamo 694 m nad morjem in dno jame še visoko nad Ribniško dolino, torej je bilo še globoko do skrivnih podzemskih tokov.

Tudi v oni navpični rov pod severno steno danes nismo mogli, ker je padal po njem pravi slap, ki so ga napajali potočki, tekoči od valovitega pobočja iz sige. S tega krasnega pobočja pa danes nismo mogli tako lepo opazovati lepega, medlo razsvetljenega podzemnega svetišča. Povsod so nas namreč dosegali vodni curki. Do kože premočeni smo se poganjali od skale do skale in hiteli gor po valoviti sigi. Po njej je šumela voda ter je z apnencem nasičena pomnoževala lepe kapniške like, ki krasé podzemski svet.

Opazovali smo lahko tudi nastanek kroglic iz sige, ki jim pravijo tudi »vražje kroglice«. Po opazovanju smo spoznali, da nastajajo takole: v plitvo banjico padajo s stene odkrušeni kamenčki. Ob dolgotrajnem deževju teče vanjo tudi voda, nasičena z apnencem, in kamenček neprestano giblje in vrti, da ne priraste k tlom, ko se na njem tvorijo plasti sige v obliki kroglice. Kadar pa je voda preslabotna, da bi premikala kamenite drobce, ti polagoma prirastejo k tlom. Siga jih pokrije in kadunjica je vsa gubasta in polna kroglic, ki pa jih ne moreš odločiti.

Na strmejših krajih je drla voda močno, na položnejših bolj mirno. Kjer pa je le kak rob, se dela siga in tvori vodoravna rebra. Tako je bil

vsak korak tu doli poln zanimivosti in posebnosti. Res, svet za pravljice!

Na vrhu tega pobočja, kjer se pričinja zopet debelo zasigana stena, nad katero je že omenjena kapela, je bila voda najmočnejša. Splezati smo hoteli navzgor, toda jak nasprotnik se nam je postavil po robu. Čez steno, na kateri so sicer izvrstni oprimki, je šumel majhen slap. Vdati smo se morali neizogibni usodi in plezali skozi ledeno-mrzlo vodo navzgor, ki nam je padala na glavo, za vrat in tekla skozi rokave. Ali kako smo se začudili, ko smo stopili v kapelo! Pred nami se je zaganjal v zrak vodomet! V lepem loku je brizgala voda skoraj poldrugi meter visoko in na tretjo spodnjo polico kapele. Kako lepo so se bleščale kaplje v luči naših svetilk!

Dolgo smo se mučili, preden smo postavili fotografske aparate, zakaj prostor je bil majhen, strm in položaj večkrat nevaren. Medtem pa se je curek močno zmanjšal in le precej majhnega smo pričarali na ploščo.

S svojega stališča smo opazili, da so svetli žarki posijali skozi vhod v prepad. Komaj umevne besede od zgoraj so nas poučile, da je sonce predrlo oblake.

Pregledali smo natančneje vodometno okolico. Voda je brizgala iz luknje v sigi na tleh. Ko pa sem udaril s kladivom po steni, je zamolklo zazvenelo. Bil je torej med skalovjem in sigo votel prostor, po katerem je voda tekla in jo je pritisk silil skozi luknjo nad njo visoko v zrak.

Nato smo splezali zopet na dno. Eden izmed tovarišev se je kajpada vzel še na ono visoko polico, kjer je bil Brinšek nekoč pozabil svoje kasete. Našel je le en jermen, kasete pa je kaka skala pokopala pod seboj. Ko smo čakali drug drugega, da bi splezali na sonce, nas je, tako temeljito skópane z mrzlo vodo, začelo neverjetno mraziti. No, pa smo se pošteno ogreli, ko smo plezali po lestvici v višino, obteženi vsak z nahrbtnikom. Povrnilo nam pa je tudi vroče julijsko sonce mnogo toplote in moči. Lahko smo torej šli prihodnjega dne na Veliko goro nova — ledena čuda zret!

(Dalje prihodnjič.)

TRIPTIHON O SVETIH TREH KRALJIH

Felix Timmermans / Prevel Emil Smasek / Avtoriziran
prevod iz flamsčine

Desno krilo.

Četudi je mesečina še tako jasno kipela po na debelo zasneženi deželi, ki se je sama iz sebe svetila, je vzel berač Schrobberbeeck vendarle svojo gorečo svetilko, da pojde k polnočnici.

Storil je to, ker ga je bilo strah Boga.

Zdaj ni več tako, kakor je bilo v prejšnjih letih, ko je na ta dan s svojima prijateljema igral svete Tri kralje, hodil od kmetije do kmetije in vrtel zvezdo. Na ta dan je imel največ zabave in je pospravil največ grošev.

Strah pred božičem ga je prevzel.

Začelo se je že pred dvema letoma, ko so on, ribič Pitjevogel in ovčar Suskewiet, vračajoči se s svoje trikraljevske poti, našli sveto Družino v komedijantovskem vozu.

Leto nato sta samo Pitjevogel in on šla z zvezdo; in ko sta se opita vračala, z želodcem, polnim kuhanega žganja, sta našla Suskewieta, ki je postal od dogodka s sveto Družino pobožen, mrtvega. Sedel je na postelji z zvezdo v rokah in nebeška luč ga je obdajala.

Božična noč je Schrobberbeecku nekaj hotela; čutil je božjo roko na delu.

Strah mu je vedno stiskal srce in zato je šel vsako nedeljo k maši. Vsakokrat je bil v strahu, da bi ga zopet ne srečala tista grozna svetost, ki se je je še bolj bal kakor hudiča, s katerim se je Pitjevogel zdaj bavil.

Pripovedovali so si, da je nastala nenadno velika nevihta, ko se je ribič zadnje poletje ves gol kopal v Neti; obleko mu je veter odnesel in v groznem strahu je tekel Pitjevogel gol čez polje in prišel v hišo, kjer je stanoval odstavljeni župnik, ki da je občeval s hudičem. Župnik je sprva mislil, da je prišel hudič, ker je bilo vse ribičevo telo pokrito s črnimi kocinami, in nagovoril ga je: »Pozdravljen, satan!« »Jaz sem samo Pitjevogel,« je dejal ribič boječe. Župnik pa se je bil izdal in naučil je ribiča črne umetnosti iz knjige »Peklenska sila«.

Od onega dne je ribič trošil toliko srebrnjakov, kolikor si je bilo le moči misliti, moral pa je biti vsak večer pred sončnim zahodom doma.

Prej je sedel v soparnih poletnih nočeh, ko jegulje najbolj prijemljejo, v svojem čolnu in ribaril; sedaj ga ni bilo več videti, ko so se zvezde prikazale na nebu. Nobena zabava ni bilo močna dovolj, da bi ga izvabila iz hiše, ko se je zvečerilo.

Schrobberbeeck, ki je prej zelo cenil ribiča, ker je ta tič znal človeka tako razvedriti, se ga je izogibal. Bal se je, da bi ne obrnil božje pozornosti nase.

Sicer ni kradel nič manj; to mu je že bilo v krvi; ni se mogel premagati, da ne bi potulil, kar je lahko vzel s seboj. Kakor prej se je klatil po deželi, beračil po kmetijah, zavijal svoje vnete oči, da je bila videti samo rumena belina, in blebetal je lajnajoče očenaše.

Sedaj je dobil tudi prenočišče, leseno bajto, kamor je spravljal nekoč kmet orodje. Ni je več rabil, pa jo je Schrobberbeeck zasedel. Tam je spal, stanoval in nakopičil v njej vse, kar je mogel priberačiti in odnesti. Imel je celó kos ogledala, kjer je lahko videl svoj sivordeči obraz z rdečkastimi bodikami. Deževalo je v kočjo skozi streho, vetrovi so jo tresli in majali kakor trš nad krčmo, imel pa je vendar ponosni občutek, da je hišni posestnik. Okoli kočje si je napravil vrtec, da bo gojil redkvico v njem.

Tudi on se zvečer ni prikazal, iz strahu pred ono svetostjo, ki je mislil o njej, da ga zasleduje.

Ko je podnevi beračil po deželi, je snel pred vsakim kipom Matere božje svoj umazani klobuk, vedno iz istega vzroka, da bi si bil dober z Bogom. In stalo je mnogo Mater božjih po okraju, dobrih dvajset. Stale so tam v svojih kamenitih, lesenih ali voščenih oblekah. Nekatero v zabojčku, ki je visel na drevesu, druge na stebri, druge zopet v kamenitih kapelah. In ko jih je dan na dan pozdravljal, jih je vse spoznal: na pamet je vedel, kake barve so, kako so velike, kako jim je ime in za kakšno pomoč so.

Poznal je vse, od velike Matere božje sedem žalosti do kakor prst velike Matere božje z Mirja, ki je stala v votlini stare vrbe, katero je pred leti razklala strela.

Poznal je tudi Kristusa na križu pri Veliki krnici, kjer so napajali krave.

Ves v strahu je čakal božiča. Spočetka je nameraval prebiti noč v krčmi pri »Morski ženki«. V gostilno, kjer kolnejo in brinjevec pijó, ne bo Boga, si je mislil. Potem pa se je zbal, da bi kazen prišla v drugi noči, če bi to storil.

Ah, kje je ostal njegov beraški mir? Ali ni živel prej iz srca veselo dan na dan?

Božič pa se je bližal bolj in bolj. Ni se drznil iti z zvezdo, četudi bi to tako rad storil, ker se mu je zdelo, da bi ne bilo dobro zanj, ako bi se s to stvarjo igral. Tako mu je prišla misel, naj gre k polnočnici. Ne iz ljubezni, vere ali pobožnosti, ne, le da bi odvrnil tisto skrivnostnost. Da bi dobil poguma v tej beli tihoti, ki jo je mesec obseval, je

Zgodnja pomlad. (Motiv iz ljubljanske okolice. Fot. Fr. Krašovec.)

prizgal prav po nepotrebnem svetilko in šel v oddaljeno cerkev.

Najrajši bi bil tekel z zaprtimi očmi, da bi ne videl ničesar od te čudne, slovesne, snežne noči, ki ga je zrla v zelenem sijaju kakor srepro mačje oko.

Prav v dalji je grmel zvon in Schrobberbeeck je gledal, kje so drugi ljudje, ki bi šli k maši. A ne duha ne sluha ni bilo o njih. Bil je čisto sam na poti. Srce mu je bilo in čutil je, kako postaja manjši in manjši, kakor da bi tonil v mesečno belo samoto. Ko je prišel mimo črnega, zasneženega mlina, se mu je zdela dalja še enkrat tako daljna in strah mu je kakor klešče stiskal srce.

Stopal je, kakor hitro je mogel, ni se pa upal teči. Le zakaj se ni upal teči?

Ah, tu je drevo, kjer visi Mati božja, naše pribežališče. Iz porcelana je, z zlatimi lilijami na obleki. To mu je dalo zopet zaupanja; snel je klobuk in proseče pogledal navzgor. Toda Matere božje ni bilo več tu! Tik prej, ko je šel po petrolej, je še stala v svojem zaboječku! »Doli je padla,« je mislil, a sneg je bil gladek in nedotaknjen, le to je opazil, da je pravkar tekla miška čez sneg, ker je videl sledove drobnih nožic.

»Ukradli so jo,« je dejal Schrobberbeeck in hitel dalje.

Preko ceste je šel, da bi hitreje došel k cerkvi. In mislil je, da bo pri mostu onstran potoka pozdravil Mater božjo vednega češčenja, ki je

stala na stebru; a tudi te ni bilo! Začuden je obstal, glasovi zvonov so utihnili in spet je tišina tlačila deželo; ta skrivnostna tišina! Posvetil je s svetilko in zopet je videl sledove drobnih korakov v snegu.

Potne srage so mu stale na čelu. Sedaj pa je začel teči! O, čudež prihaja, zadušilo ga bo! In v vsem svojem strahu je bil radoveden ko ženska, ali še stoji kip Matere božje za srečno zadnjo uro v kameniti kapeli za ograjo.

Ne, tudi ta je izginila! Polžasto zaviti podstavek iz ponarejenega marmorja je bil prazen. Brez pomena so stale krog njega srebrne cvetice pod steklenimi zvonci, voščena in modrikasto okrašena srebrna darila in začudene angelske glave.

Schrobberbeeck še ni nikoli tako tekel. Pa kakor hitro je tekel, se je vendar vselej pogumno ozrl po Marijah, mimo katerih ga je neslo: vse so bile izginile!

Nekaj se je zgodilo, da, nekaj grozno svetega se je zgodilo!

Ko bi le že imel jelovi gozdiček, obrobjen s srebrnimi brezami, za seboj, pa bi zagledal cerkev in njena vablivo razsvetljena okna.

Vsak hip bo ura udarila polnoči.

Bežal je mimo skrivnostno molčečih jelk in se ni upal pogledati kvišku. Še pol minute in prikazala se bo cerkev in nevarnost bo minila.

Tedaj pa je slišal od leve vedno bliže neko šumenje in nato je sopihajoče pritekla skozi sneg majhna postava, pol metra visoka. Imela je rdečo obleko na sebi in svetlomoder vihrajoč plašč in v sopečih prsah je tičalo sedem pločevinastih mečev!

»Naša Ljuba Gospa iz Beginskega gozdiča!« je jecljal Schrobberbeeck. Mislil je, da se bo mrtev zgrudil, tako se je prestrašil, ko je nenadno postavca krenila proti njemu in mu zaklicala s prav vsakdanjim, boječim glasom, ki ni imel nič Materi božji podobnega na sebi: »Ah, gospod Schrobberbeeck, ljubi moj prijatelj, vedno me pozdravljate, kadar greste mimo mene, pomagajte mi, pomagajte mi! Že celo dolgo uro tečem, noge me bole, srce se mi trga. Prosim vas, nesite me vendar k mojemu križanemu Sinu ob Veliki krnici! Drugače bom prišla prepozno, da bi z njim praznovala božič!«

In proseče je iztegnila roke, plašč ji je padal v lepih gubah ob telesu in vonj vijolic je plaval krog nje ko metulj.

Schrobberbeeck je stal odrevenel od strahu, jecljal je, a ni mogel spregovoriti besede. Čudež je bil zopet tu v vsej svoji grozoti! Gledal jo je molče in zmedeno, lasje so se mu ježili pod klobukom in oči so mu vrele iz vnetih robov.

A Naša Ljuba Gospa je moledovala dalje: »Oh, nesite me vendar, gospod Schrobberbeeck! Vi hitro stopate, jaz pa sem lahka kakor peresce. Če pojdem sama, traja še uro in potem je praznovanje pri kraju! O, pomagajte mi, vse bom storila za vas! Saj nisem mogla oditi, ko je sedel neki mož pred kapelo in molil: bil je nekdo, ki se je radi denarja zapisal hudiču, nekdo, ki je pritekkel v nevihti k odpadlemu župniku in se tam naučil črne umetnosti. Ah, mož je tako moledoval v globino noči za mojo pomoč, da bi se rešil hudiča, ki je stal raven ko sveča za njim, kakor kača na konici svojega repa! Morala sem mu vendar pomagati, ali ne, Schrobberbeeck? Morala sem se strašno boriti s kačo, da sem ga rešila!«

»Ali je Pitjevogel rešen?« je vprašal Schrobberbeeck.

»Da,« je rekla Mati božja sedem žalosti. »Sedaj me pa nesite k mojemu Sinu do Velike krnice.«

Tedaj je obsončila lepa luč Schrobberbeecku dušo. »Ah, najljubša Ljuba Gospa,« je tožil, »ne upam se vas nesti, moja duša je črna kakor moje noge!«

»Obsijala jo bom, da se bo svetila! A sedaj me nesite, nesite me!«

»Če ni nič težjega!« je dejal Schrobberbeeck in si naložil Mater božjo, jo nesel na roki lahno kakor otroka in tekkel, kar so le dolge noge dale, skozi temni jelov gozdič in čez polje proti Veliki krnici.

Za krnico je stal križ v nežni luči!

»Sedaj me le pustite in lepa hvala, Schrobberbeeck!« Ves osupel je postavil Mater božjo na tla in ta je naglo zbežala.

Schrobberbeecku se je zdelo, kakor da bi bil šel po nebesih, tako sladko mu je bilo pri srcu, dokler je nesel podobo. Brez misli je tekkel dalje in — kaj je zagledal! Pokleknil je v zamaknjivosti. Križ je blestel, Kristus je bil kakor živo telo in v polkrogu so stale pod križem vse Ljube Gospe iz župnije, vsaka svoje velikosti, samo vse v pravih oblekah, ne v slikanih, kamenitih ali lesenih.

Poznal jih je vse: porcelanasto naše pribežališče, voščeno vednega čiščenja, ono petih ran, Ljubo Gospo za srečno zadnjo uro, Marijo rdečih rož, Marijo ljubečih, Naše Ljube Gospe za dobri kruh, za vice, za pšenico, za krompir, za dež, celó kakor prst veliko z Mirja, ki je stala prav spredaj, ker je bila tako majhna. Vse so stale in čakale. Gledale so proti jelovemu gozdiču, tedaj pa so videle, kako je prihitela Mati božja sedem žalosti in takoj se je petindvajsetorica živih kipov veselo razgibala. In ko je Mati božja sedem žalosti dospela in zavzela svoj prostor v sredini, so vse pokleknilile in dvignile roke k božjemu Sinu, ki je odprl lepe oči in jih prijazno pogledal.

V vencu luči je videl Schrobberbeeck, kako se je rana v prsah Gospoda Jezusa odprla kakor grozd in počasi krvavela.

In Schrobberbeeck je molil, da bi večno ostalo tako, ker to so bila nebesa!

*

Drugi dan so stale vse Ljube Gospe zopet v svojih kamenitih ali lesenih oblekah v svojih zabojčkih, po drevesih in po kapelah.

Pred kapelo Naše Ljube Gospe sedem žalosti v Beginskem gozdiču so našli Pitjevogela mrtvega na kolenih, njegove roke so še krčevito oklepale železne palice v ograji.

Rumena kača, kakršnih jih je mnogo v Beginskem gozdiču, je ležala poleg njega mrtva z razparanim trebuhom.

*

Schrobberbeeck je postal ves drug človek, znotraj v svojem srcu. Ves svoj strah je izgubil in je hrepenel po takih velikih trenotkih. Ponoči je celó bedel in čakal nanje in tudi v cerkvi jih je pričakoval. Na zunaj je ostal isti: stanoval je v svoji razpadli bajti, beračil je, in če je mogel kaj izmekniti, kar ni bilo pribito in prikovano, je pač izmeknil. To mu je menda tičalo v kosteh in v tem ga tudi največji pretres njegove duše ni izpremenil.

IZ ANATOMIJE MESOJEDE; RASTLINOJEDE

Dr. Janez Plečnik

2. O kemičnem presnavljanju.

Ni ga, ki bi vedel povedati, kaj je tvar (materija). Prav različno mislijo o tem; tudi tako-le nekako mislijo o tej zadevi.

Tvar (glej še Mladiko 1930) je enakošna (homogena) gmota, ki zbira sile v sebi, ki pa tudi oddaja nakopičene sile. Tvar oddaja sile (vêčnost; energijo) sama sebi: sile torej nekam tekó po stvari: se kopičijo v stvari, izžarevajo iz stvari. Vse to se godi ob potekanju časa.

Pa je umevno, da je tvar ob različnih časih različno »zgrajena« in različno »zložena«, pa da tvar ob različnih časih (»pogojih«) kaj različno vpliva na naša čutila. Ne misli pri »različnih časih« na zjutraj in zvečer; »različni časi« pomenijo tisočletna razdobja. Primera pojásni zadevo: tisti del stvari, tista snov, ki mu pravimo svinec, tisti del stvari torej, ki so zbrane lastnosti in moči svinca v njej, je bil pred tisočletji nekaj povsem drugega in ni bil »svinec«.

Spremembe, ki se vršé v stvari, so torej nad vse počasne. Človeško življenje je kratkodobno, pa je umevno, da so spremembe v stvari malo opazne za nepaznega človeka. Pa je torej še umevno, da človeki pravijo: tvar se nam kaže v nepremeljivih oblikah. Kos zlata ima po tisoč, pet tisoč letih še kar vse tiste lastnosti, kot jih ima danes, pa je torej trditev umevna: da tvar, v kolikor ima lastnosti zlata, v kolikor se nam pokaže kot zlato, v kolikor je torej »zlato«, je nepremeljiva (za nas); zlato »živi« — za nas! — »večno« kot zlato.

Pravijo torej: tvar se nam kaže, tvar vpliva na naša čutila v nekih »večnih in nepremeljivih« oblikah; označamo pa te (raznolike) prikazke stvari kot kemične s n o v i (kemične elemente; kemične »prvine«). Mi pravimo torej: priroda je stvarjena iz stvari in tvar se pokaže nam: kot helij (He), kot litij (Li), kot bor (B), kot ogljik (C), kot dušik (N), kot kisik (O), kot fluor (F), kot natrij (Na), kot magnezij (Mg), kot aluminij (Al), kot silicij (Si), kot fosfor (P), kot žveplo (S), kot klor (Cl), kot kalij (K), kot kalcij (Ca), kot krom (Cr), kot mangan (Mn), kot železo (Fe), kot kobalt (Co), kot nikelj (Ni), kot srebro (Ag), kot cin (Sn), kot antimon (Sb), kot jod (J), kot barij (Ba), kot ozmij (Os), kot iridij (Ir), kot platina (Pt), kot zlato (Au), kot živo srebro (Hg), kot svinec (Pb), kot radij (Ra)...; nekam 90 je oblik, ki se nam tvar prikazuje v njih. Te oblike stvari se torej

nad vse počasno, za nas (skoraj) neopazno preminjajo, pa pravimo: helij, litij, bor, ogljik... so (za nas) o s n o v n e oblike stvari in pravimo torej: helij, litij, bor, ogljik... so s n o v i (kemični elementi, kemične prvine), ki je priroda zgrajena in zložena iz njih. Priroda stvarja iz le-teh snovi gore, morja, rastline, živali. Mi stvarjamo iz teh snovi stvari: storimo železno palico, zlat prstan, cinaste krožnike, kipce, žlice.

Neke snovi so trdninaste (ogljik, zlato, železo), neke so tečninaste (živo srebro, brom), neke so plinaste (vodik, kisik). Toplota raztali trdninaste snovi in jih stori tečninaste (železo talimo); še močnejša toplota upari in uhlapi (verwandelt in gasförmigen Zustand) tečnine (Flüssigkeiten).

Tvar (materija) je — po naši misli — zložena iz delcev. Ti delci so tako majceni, da jih ne občutimo, tudi predstaviti si jih ne moremo — mislimo si jih le. Ti delci so torej n a j m a n j š i delci. Pravijo torej: tvar je zložena iz »najmanjših« delcev. Pa snovi so torej tudi zložene »najmanjših« delcev; le, da imajo delci raznoterih snovi raznotere posebne moči, raznotere posebne sile zbrane — take v tej snovi, onake v oni. Pa raznotera množina elektrike, svetlobe, magnetizma je torej zbrana v delcih pri raznoterih snoveh — pa torej: tudi raznotera t e ž n i n a je zbrana v delcih pri raznoterih snoveh.

Ne čutimo teh najmanjših delcev, ne predstavljamo si teh najmanjših delcev; uspelo pa je: šteti te delce in vagati jih. Storzene skušnje so pokazale, da je težnina »najmanjših« delcev res različna pri različnih snoveh in so dognali, da »najmanjši« delec vodika (H) vaga najmanj, da »najmanjši« delec ogljika vaga toliko kot 12 »najmanjših« delcev vodika, da »najmanjši« delec dušika (N) vaga toliko kot 14 »najmanjših« delcev vodika, da »najmanjši« delec srebra, natrija, kisika, železa, žvepla odvaga 107, oziroma 23, 16, 56, 32 »najmanjših« delcev vodika. Kemiki so določili te številke za v s e snovi in so rekli: postavimo 1 kot težino »najmanjšega« delca vodika, pa je težina »najmanjšega« delca srebra, natrija, kisika, železa, žvepla... 107, 23, 16, 56, 32. Vemo, da so snovi nepremeljive (!) pa so torej tudi naše številke nepremeljive. Kemiki imajo zapisane te številke v svojih knjigah in uporabljajo te številke pri svojih računih. Postavimo! Kemik stori skušnjo z vodo in dobi kisika toliko, da odgovarja težina kisika številki 16, pa dobi vodika toliko, da odgovarja težina vodika številki 2 — pa kemik ve, da ni bil e n »najmanjši« delec vodika pripojen na e n »najmanjši« delec kisika (HO), temveč, da sta bila d v a »najmanjša« delca vodika

pripojena ob en »najmanjši« delec kisika (H_2O). H_2O je označka za vodo. Povejmo vse to še tako: kemik ve, da vaga »najmanjši« delec vodika (H) 1, in ve, da vaga »najmanjši« delec kisika (O) 16, pa torej kemik ve, da je prav toliko »najmanjših« delcev v enem gramu vodika, kolikor jih je v 16 gramih kisika. Kemik, ki razkroji 18 gramov vode, pa opazi, da nastaneta 2 grama vodika iz vode in da nastane 16 gramov kisika iz vode. Kemik torej sklepa: voda je spojek dveh »najmanjših« delcev vodika in enega »najmanjšega« delca kisika. Kemik pripiše število »najmanjših« delcev ob vznožje označk, pa kemik napiše vodo kot H_2O in ne kot HO.

Vse snovi so uhlapljive (vergasbar), pa so torej vse snovi, če jih primerno vzdelamo (behandeln; Janežič), tudi dobro mešljive (mischbar; Janežič) med seboj. V prah vzdelano žveplo ima ime »žvepleni cvet«; v prah spiljeno železo ima ime železna piljevina, železni opilki, železna pilina, pilinjád, pilance, piljava, piljenica. Železna piljava pa žvepleni cvet sta — kot praha — dobro mešljiva. Uspe ti zmešati ta dva praha v katerem koli težninskem razmerju: en kilogram piljave je mešljiv s pol kilogramom, z 1 kg, z 1·1, 1·2, 1·3 ... 2, 4, 10 kg žveplena cveta. Železo in žveplo take mešavine sta tudi dobro razmešljiva in razmikljiva (entmischbar): potegneš z magnetom po mešanici, pa bo magnet pobral vse železo iz mešanice. Govoré kar splošno, da gre za »mešanice«, za »mešavine«, za »zmesi«, dokler so primeski lahko razmikljivi. — Pazi: »v prah vzdelano žveplo (in železo)« ne pove: v »najmanjšem« delce razprašeno žveplo; v prah vzdelano žveplo so še vedno velikanske skale, ki jih »najmanjši« delci žvepla sestavljajo. — Zadeva ti bo umevnejša in pozorneje boš gledal nanjo, ko se zamisliš še v primer, ki pravkar sledi.

Zmešaj — poljubne težninske količine — žveplena cveta in (svežih, prav drobnih) železnih opilkov. Segrej zmes ali jo pa omoči z vodo. Mešanica žvepla in železa se bo — čez čas — sprevrgla v krhko črnkasto enakošno gmoto, ki ji pravijo železni kršec. Železo ima kemično značko Fe, žveplo ima značko S, pa pišejo železni kršec kot FeS. (Govorimo skozi le o monosulfidu.) Na slepo torej smo zmešali žvepleni cvet in (železne) opilke, smo segreli (ali pa omočili) mešavino, pa smo dobili železni kršec. Dvoje je opazno pri tem.

Prvič: ne razbereš več ne železa in ne žvepla v kršču; pihni na kršec pa ne uspeš odpihniti (lažjega) žvepla od (težjega) železa; mikaj magnet nad krščem pa ne uspeš — ne boš posnel

železa iz kršca. Neka enota je nastala iz žvepla in železa pa pravijo: železo in žveplo sta se spojila, železo in žveplo sta se združila v spojke. Nova (»kemična«) snov (!) ni nastala pri tem: razgrej kršec prav močno (ob pripravnih naredbah), pa dobiš iz njega žveplo nazaj — razbeli kršec v vodik, pa dobiš železo iz združka nazaj. Pravijo torej: prav prekanjenih, posebnih naredb je treba, da razdružiš snovi, ki so združene v »kemičnih« združkih, v »kemičnih« spojkih. Radi govore: treba je prav posebnih — »kemičnih« — sil, da razdružiš snovi, ki so v spojkih. Vse prav — le drži se prave misli: vse te sile niso nič tajnega, nič izvenprirodnega; toplota, elektrika, svetloba so te sile, torej — večnost (energija), ki se preliva, je ta »kemična« sila.

Drugič ti je opazno tole: Zmešal si — na slepo — žveplo in železo, segrel ali omočil si mešavino in kršec je nastal; toda poleg kršca ti ostane zmerom še nekaj (nespojenega) žvepla ali pa ostane nekaj (nespojenega) železa. Nič žvepla in nič železa (nespojenega) ti ne ostane le, če vzameš 32 težninskih enot žvepla na 56 težninskih enot železa. Težninska enota, naj je katera koli: tone, centi (stoti), dekagrami, grami, decigrami ... Pravijo torej: mešavina žvepla in železa se spoji v kršec povsem in brez ostankov (železa ali žvepla) le, če zmešam — recimo — 32 gramov žvepla in 56 gramov železa. Povedali smo, da »najmanjši« delec žvepla vaga 32 in da »najmanjši« delec železa vaga 56. Pa vidimo torej: da enako število »najmanjših« delcev žvepla in pa železa se je spojilo v železni kršec. Pa kemiki pravijo: snovi se spajajo tako, da se najmanjši delci ene snovi prav tesno združijo ob najmanjšem delce druge snovi oziroma drugih snovi. Kemiki pravijo še — skušnje jih učé —: snovi se spajajo v nekkih usojenih razmerjih. Tako: en delec železa se spoji z enim delcem žvepla (FeS); pa dva delca vodika se spojata z enim delcem kisika (H_2O ; voda).

Nimamo navade reči: imam en voz, če imam le en voz; vajeni smo reči: imam voz. Pa kemiki tudi ne pišejo eno železo (Fe_1) in eno žveplo (S_1) sta se spojila, oni torej ne pišejo Fe_1S_1 , temveč pišejo kar FeS ; samo ob sebi umevno je kemikom, da značka FeS pove: po en (najmanjši) delec žvepla in po en (najmanjši) delec železa sta združena, sta spojena v železnem kršču.

Snovi se torej spajajo med seboj v določenih razmerjih in delajo spojke. Dve snovi se spojata, pa tudi tri, štiri ... snovi se spojijo v en spojek. Skušnja uči, da vsaka snov se spaja, da pa vsaka snov se ne spaja z vsako snovjo. Videli smo:

železo se prav rado spoji z žveplom. Vsakdo ve, da srebro (Argentum; Ag) se rado spoji z žveplom (S), pa nastane črnkasto »tula«-srebro (Ag_2S): srebro, ki ga imaš v hiši, urno počrni, če imaš tudi žveplo v hiši. Srebro — kot tako — se pa kar ne mara spojiti s kisikom (O). — Kisik (O) pa vodik (H) se — sama ob sebi — kar ne spojita; prižgimo njih zmes, pa se z vnemo spajata in spojita in nastane spojek, ki mu pravimo voda (H_2O). Klor (Cl) in vodik (H) se prav rada spajata, če le nekaj svetlobe pride do njih zmesi. Pravijo torej, da neko sorodstvo — »kemično sorodstvo« (chemische Verwandtschaft, Affinität) — ravna nad spajanjem snovi. »Kemično sorodstvo« je prav res nejasna (vieldeutig) in je puhla (inhaltlos) beseda, ki govori o nepoznanem vzroku (unbekannte Ursache) in po nepotrebnem (unnötig) zmeda pojme (A. Kwisda). Puhlost besede o »sorodstvu« je tem hujša, ker se najbolj različne snovi najrajši družijo in se sorodne (podobne) snovi ne družijo (C. Arnold).

Zdi se pa, da vendar potrebujemo besedo, ki naj označi to »kemično sorodstvo«. — Klor (Cl) in vodik (H) se prav rada spajata, če le nekaj svetlobe pride do njih zmesi; klor in vodik se pa udarno (explosionsartig) spojita, če sončni žarki obsijejo njih zmes. Pa torej res ni primerno in je nam nevajeno govoriti o »sorodstvu«, če je »sorodstvo« drugo ob polni (sončni) svetlobi, in je drugo ob razpršeni (dnevni) luči. Mi bomo torej označali »kemično sorodstvo« kot hotljivost in porečemo: neke snovi so hotljive po nekih drugih snoveh in neke snovi so nehotljive po nekih drugih snoveh. »Hotljivost« je — po vseh naših vsakdanjih skušnjah — močno menjava, minljiva, premenljiva in je lastnost: naraščajoča, padajoča, od okoličnosti zavisna; pa motilo menda ne bo naših (vsakdanjih) nazorov, če je hotljivost klora po vodiku večja ob več svetlobe in je manjša ob manj svetlobe ali —, če je hotljivost snovi, ki se spajajo, tem večja, čim bolj jih ogrevamo.

Do sedaj smo govorili o spajanju snovi (kemičnih elementov, kemičnih prvin). Kar smo povedali o spajanju snovi, vse velja tudi za spajanje spojkov. Primeri naj razložé to.

Prižgemo žveplo (S); žveplo zagori in gori. Gorenje je spajanje s kisikom (O). Žveplo se torej — ob gorenju — spaja s kisikom pa nastaja in nastane — ob primernih pogojih — spojek SO_3 : vsak najmanjši delec žvepla se obda torej pri gorenju s tremi najmanjšimi delci kisika. SO_3 je svetlikasta, nitasta gmota in je raztopna v vodi (H_2O), pa se ne samo topi v vodi, temveč se tudi spoji z vodo. Torej tako-le: $\text{SO}_3 + \text{H}_2\text{O} = \text{H}_2\text{SO}_4$.

(H_2SO_4 pove, da je vsak najmanjši delec žvepla obdan od dveh najmanjših delcev vodika in štirih najmanjših delcev kisika). Spojek SO_3 in spojek H_2O se torej celotno združita, ta dva spojka se seštejeta v en spojek. Ta (novi) spojek (H_2SO_4), ki je nastal ob tej združitvi, ima ime »žveplena kislina«. Dosti spojkov se družijo tako kot smo opisali, pa pravijo: neki (novi) spojki nastanejo po šestévi prejšnjih; novi spojki so torej (časih) šestévi prejšnjih.

Neki spojki se pa spajajo in družijo tako, da se v njih zbrane snovi najprej razdružijo in se nato zberó v nov (nepričakovan) spojek. — Vzamemo žvepleno kislino (H_2SO_4) in polijemo sodo z njo. Soda je spojek natrija (Na), ogljika (C) in kisika (O). Kemik napiše sodo kot Na_2CO_3 in pove s tem, da so ob enem najmanjšem delcu ogljika zbrani: dva najmanjša delca natrija in trije najmanjši delci kisika. Ulili smo torej žvepleno kislino na sodo; imamo torej zmes $\text{H}_2\text{SO}_4 + \text{Na}_2\text{CO}_3$ v posodi. Zavre v posodi, kjer sta ta dva spojka, zašumi v posodi, zapeni se v posodi ob spajanju žveplene kisline in sode. Čez čas se vse poleže. Strojene skušnje so pokazale kemikom, da se vse poleže šele, ko nastanejo tile (različni) spojki: $\text{Na}_2\text{SO}_4 + \text{H}_2\text{O} + \text{CO}_2$ — iz žveplene kisline in sode. CO_2 in H_2O sta nam že dobro znana spojka (poglej Mladiko 1930, str. 343). Tudi spojek Na_2SO_4 ni nam povsem nov: Glauberjeva sol je to; omenili smo to sol že o dobri priliki (Mladika 1930, str. 140). CO_2 je plin; ta plin nam (šumeč) uide iz posode. Soda, zmešana (polita) z žvepleno kislino je torej postala: Glauberjeva sol, voda in CO_2 (ki nam je ušel v zrak). Soda torej ni več soda, žveplena kislina ni več žveplena kislina; soda je oddala nekaj snovi žvepleni kislini, nekaj snovi je »izstopilo« iz sode, nekaj jih je »izstopilo« iz žveplene kisline; snovi so se torej oprostile iz prejšnjih spojkov, so poiskale druga drugo, so se spojile drugače nego so bile spojene, so se nadomestile. Spojka (H_2SO_4 in Na_2CO_3) sta se torej spojila po »nadomestni presnovi« (allotrope Umlagerung).

Naj posnamem naša razmišljanja. Vsa priroda, torej vse, kar vidimo, slajamo, tipljemo, slišimo, vohamo, je storjeno iz tvari (materije). Tvar je zložena iz »najmanjših« delcev. »Najmanjši« delci imajo zbrane različne sile, so torej različni. Enaki najmanjši delci, v gmote zbrani, so snovi. Snovi se spajajo in delajo spojke. Tudi spojki se spajajo v nove spojke. Spajanje snovi in spojkov zavisi od hotljivosti, prisojene snovem. Snovi so zložene iz »najmanjših« delcev.

Spojki so zloženi iz drobcev, ki je 1, 2, 3 — 100, 200 in več »najmanjših« delcev raznih snovi združenih v njih.

Le-te številke kažejo, da imajo neki spojki prav zahomotano zgrajo; taki spojki se spajajo in razpadajo v prav zahomotane nove spojke in razpadke. Taki novi spojki imajo prav raznotere, časih kar nepričakovane lastnosti.

Opažali smo to že pri naših — dobro enostavnih — primerih. Vzeli smo žveplo, ki ni na nobeno stran pomembno (ki je indiferentno) za naše živetje. Žveplo ni (v pomembni meri) škodljivo in ni »zdravo«. Prižgali smo žveplo, spojili smo ga torej s kisikom, ki je važno hranivo za nas, in SO_2 je nastal. SO_2 je za nas močen in jedek strup, saj SO_2 najde povsod — v zraku in v našem telesu — vodo — in se spoji v žvepleno kislino (H_2SO_4) z vodo. Spojili smo H_2SO_4 s sodo (Na_2CO_3) pa so nastali: Glauberjeva sol, CO_2 , H_2O . Glauberjeva sol je dobro uporabno zdravilo (črevno mečilo, dristilo, trebilo, čistilo) in je dobro uporabna tudi v naredkarstvu (industriji). CO_2 je nujno potrebno hranivo za rastline. H_2O je nujno potrebno hranivo za vse živine.

Vtikamo vsakovrstno jed v usta, drobimo jo, požiramo jo; želodec in črevo jo mešata. Ti vsakovrstni užitki so vsakovrstni kemični spojki, pa se — po prisojeni jim hotljivosti — presnavljajo. Neki presnovki so nam pridni, pa jih naše telo vsesa — oni so naša hraniva. Drugi presnovki so (do neke mere) strupila in dražila, pa jih naše črevo iztrebi. Od telesa (in njegovih celic) vsesani spojki goré v telesu (Mladika, 1930): se spajajo, se presnavljajo, razpadajo, grade telo, oddajajo večnost, postajajo nerabni, postanejo pepel, smetje. Smetje kroži po telesu v krvi. Kri požene presnovane, nam ne več rabne spojke v ledvice, tam jih odcedi; telo nato odstrani odcedek kot scavnico.

A. Feuerbach.

KO SO HRASTI ŠUMELI

ZGODOVINSKI ROMAN

Spisal S. R. Minclov / Iz ruščine prevel B. Vdovič

Devetnajsto poglavje.

Čez poldrugo uro se je prevoz bojarinje Golovljeve srečno pripeljal do Pečerkega, z močnim belim zidovjem obzidanega samostana — varne trdnjave, ki je stala sredi vekovečnega gozda.

Na dnu kakor prepad globokega, toda ne posebno širokega jarka je po žoltih pragovih peska šumno tekla reka Kamenka. Živali, posebno bobrov je bilo po njej dovolj in izborski lovci so večkrat pogledali v te debri.

In — čudna reč — kadar jim je bilo treba nočevati na gori nad reko — vsakikrat so slišali petje angelov.

Glas o tem se je raznesel; začeli so iskati, ne pojó li kje ljudje, toda ni sledov ljudi ni bilo ni znakov bivališč.

Čez mnogo let, leta 1592, so slednjič dognali, kdo je pel na Sveti gori: podrl se ji je bil rt in spodaj, skoraj prav pri vodi, je kakor črno oko zazijala jama: v njej se je pokazala v živ peččenec vsekana cerkev, celice in hodniki, ki so držali daleč v notranjost zemlje.

Izkopali so jih, morda tudi samo prilagodili, puščavniki, ki so se skrili izkušjavam sveta, sredi dremajočih gozdov do trideset sežnjev in več globoko pod zemljo.

Razumljivo je postalo tudi to, kako so iz take globine prihajali na površje zemlje glasovi božje službe: čez noč so lovci potali med velike kamne in iz razpok med njimi so se slišali glasovi.

Iz dobrohotnih darov sta zrasla na dnu jarka — naslonjena prav na to od Boga zgrajeno jamo, cerkev Marijinega Vnebovzeta in zvonik; za iste darove so potegnili vzdolž vrhnjega kraja pobočij pet sežnjev visoko obzidje s stolpi; to se je kakor bel trak vleklo v prepad in odmerilo in ogradilo okoli samostana prostoren četverkotnik.

Niti zidovja niti stolpov ni bilo iz gozda okoli njih od daleč videti; da jih ni bilo, bi lahko kdo šel tik mimo prepada, pa bi ne zagledal ne cerkve ne stranskih stavb samostana, ki so bile kakor pisane igračke, izgubljene na dnu brezna.

V samostan je držalo dvoje vrat: glavna, spodnja, predrta na dnu jarka skozi vzhodno obzidje, in gorenja, severna, pozneje imenovana sveta vrata.

Spodnja vrata, h katerim se je pripeljal prevoz Golovljeve, so bila zaprta. Izza grebena ob-

zidja sta gledala dva meniha s šlemom — misurko¹ — na glavi in z dolgim kopjem v rokah.

Eden prednjih jezdecev je zlezal iz sedla in začel z ročajem sablje trkati po vratih.

»Zakaj so jih neki zaprli?« je začudeno rekla bojarinja, pogledujé na obzidje.

Vrata so slednjič zaškripala in se odprla; prevoz je začel izginjati skóznje.

Cerkveni praznik samostana, dan Vnebovzetja, je bil še daleč in bi navala božjepotnikov še ne moglo biti, a kočija Golovljevih je prišla kakor na semenj — na dvorišču je mrgolelo ljudstva, kmečkih voz in vsakovrstne ropotije.

Ko so prišli mimo vrst pohablencev in beračev, ki so sedeli in peli svoj »dajte vbogajme radi Kristusa«, se je kočija ustavila na dovolj širokem trgu pri dolgem, nizkem poslopju, ki je služilo romarjem za gostišče. Ob tej strani rečice so lepele po pobočju gore posamezne hišice-celice, zvezane med seboj s pokritimi hodniki.

Iz gostišča je šel potnikom naproti majhen starček menih s ko pečenim obrazom in, ko je goste spoznal, hitel veselo h kočiji.

»Mamica, bojarinja?« je začel s tenkim, cvilečim glasom. »Lejte si, koga je Bog poslal v tem času!«

»Kaj je to, praznik ali ka-li danes pri vas, oče Levontij?« je vprašala Alena Ivanovna, ko se je bila pokrižala cerkvi in pozdravila z menihom. »In zakaj so danes pri vas vrata že kar podnevi zaprta?«

»Kakšen praznik, mamica!« je odgovoril Levontij, »Nemci so se dvignili s svojih gradov na Pskov! Požigajo povsod. Vsi begunci so iz vasi pribežali sem! Bog vas je rešil: ako bi bili šli po gorenji poti, bi jim bili vsi prišli v roke!«

Bojarinja je pobledelela in se začela pobožno križati cerkvi.

* * *

Težavno je postalo Djakonu, ki se je bil skrtil s svojim Mihajlom v predmestnem gozdu. Medveda ostaviti — ni smel: brz je začel rjuti in teči za Djakonom; da bi šel z njim po plen, je bilo pa še bolj nemogoče: medved ni razumel, da se mu je treba skrivati pred ljudmi, in bil poleg tega še preveč ogromnega obsega, da bi se dalo z njim brez nevarnosti iti in ga napasti kje z jagodami.

Ostalo je samo dvoje: oditi z njim brž ko mogoče čim dalje od Jurjeva in se preriniti v Pskov. Toda kako bi šel in pustil na cedilu tovariše, ki jih danes ali jutri lahko doleti zla usoda?

Djakonu se je v glavi vrtelo ob takih mislih. A obenem s tem pa ga je glad silil, da se podviza

z odločitvijo; Djakon sam bi še strpel dva, tri dni brez jedi, pritegnil bi tesneje vrv, pa bi bilo, toda Mihajlo? Žival že drugi dan ni nič jedla in je, ležeč v grmovju zraven Djakona, godrnjala in si sesala od gladu šapo.

Djakon se je spomnil, da je v ječi, kjer so sedeli njegovi tovariši, z višine gledala nanje nevelika luknja, služeča ko nekako okno. Po njegovem preudarku se je moralo to nahajati v zunanji steni stolpa proti gozdni strani in sklenil je, da se, kadar se stemni, prerine tja in ga poskusi tako razkopati, da bo dovolj široko za človeka, da zleze skozenj.

Dan se je vlekel nestrpnno dolgo.

Slednjič je sonce zašlo in začelo se je mračiti. Djakon je zapustil svoje zatočišče in krenil po gozdu navzgor, trudeč se hoditi po takih krajih, kjer bi se mogel medved s čimerkoli okoristiti po poti. Nekajkrat sta se ustavila, Djakon je nabiral po polne pesti jagod in, pozabivši nase, krmil z njimi cmokajočega Mihajla.

Bilo je že temno, ko so se za dovolj široko jaso zabelili pred njim zidovi Domberga.

Djakon se je na robu ustavil in takoj spoznal stolp, pod katerim je bil zaprt.

Počakavši, da se je tema še bolj zgostila, je šel oprezno iz grmovja in, spremljan od medveda, stopil po pobočju grajskega, z visoko travo zaraslega holma navzgor. Okrogla lina se je kakor lisa črnila na zidu prav pri tleh; Djakon je legel in hotel vtekniti glavo v luknjo, a ni šla skozi. Otipal je debelino zidu in se prepričal, da bi ga z golimi rokami niti sam ščenok ne predril: treba je bilo lomače, da bi odkrhnil kamenje, ki se je sprijelo kakor železo.

Djakon je priteknil obraz k luknji.

»Ste še živi, fantje, kaj?« je zabobnelo pod oboki.

»Še ... Kdo je tam? Ti, Djakon?« so se začuli spodaj glasovi. Slišati je bilo, kako so se zgenili in začeli vstajati ljudje v nepregledni temi.

»Jaz, sam!« je odvrnil Djakon. »In Fedorjev medved je z mano, upetal sem jim!«

Tiho, veselo govorjenje je zašumelo spodaj.

»Zid je silno debel!« je nadaljeval Djakon. »Za nič ga ni mogoče načeti brez...« Renčanje medveda je prekinilo njegove besede in ga primoralo, da se je ozrl.

V mraku noči sta se prav pod zidom pokazali dve plazeči se senci.

Djakon je krepko potegnil medveda za vrat in se začel po trebuhu plaziti z griča od stolpa proč. Medved je že šel skoraj za njim, a se je ustavil, odprl gobec in začel njuhati zrak.

¹ Koničast šlem z visoko ostjo.

»Miš, Miš!« ga je tiho poklical Djakon, skrivaje se v travi.

Medved ni slušal. V trenutku se je dvignil z mesta in v hitrem, neverjetno lahnem diru tekkel k plazečima se človekoma.

Ta dva sta se stisnila k zidu. Djakon se je nekoliko dvignil iz trave in videl, kako se je Mihajlo vrgel na enega njiju; ta pa ni padel; tudi drugi je stal na nogah in ni nikamor bežal. Djakonu so prileteli na uho nekaki brundanju podobni glasovi, kakršne izpuščajo medvedi, kadar so zadovoljni.

Obe senci, ki ju je spremljal medved, sta se napotili k Djakonu; ta se je spet potajil v travi in zdajci začutil rahel sunek v bok in začul brundanje; medved ga je poiskal in suval s smrkom.

»Izdal me je, vrag!« je šinilo Djakonu po glavi; skočil je na noge, da bi planil v gozd, toda v tistem hipu je zajel sapo in zamahnil s svojimi velikanskimi rokami, kakor mlin z lopatami.

»Ščenok, ti si?« je zagodel poln veselja in začudenja.

Čokatec je kar poskočil na mestu.

»Djakon?« je zamrmral in stekel z griča v travo. »Saj je tudi Fedor tu z menoj!«

Da bi jih ne opazili z obzidja, so vsi trije prijatelji, ki so se tako nenadoma in nepričakovano znašli, legli v travo in si šepetaje začeli pripovedovati, kako je bilo z vsakim in kaj storiti.

Fedor je od veselja venomer pobliskaval s svojimi belimi zobmi in neprenehoma gladil veliko glavo Mihajlovo, ki mu jo je, laskaje se kakor pes, neprestano vtikal pod komolec.

Djakon je pokazal na stolp, kjer so sedeli tovariši. Vanj se je dalo priti le z dvorišča, a ker je vrata stražila straža, bi bilo treba lestvice.

»Lestvico imava!« je pripomnil Fedor. »Pravkar sva čez mestno obzidje prilezla po njej.«

»No torej!« se je razveselil Djakon. »Kje pa je?«

»Tam spodaj je ostala; zavlekla sva jo v grmovje in spravila.«

»Alo, ponjo!« je odločil Djakon in vstal. »Ni da bi čas po nepotrebem gubili!«

»Čemu pa bi vsi hodili?« se je oglasil Ščenok. »Jaz jo lahko sam prinesem!«

»Teci!« je soglašal Djakon. »A kadar jo prinese, ostaneš ti, Fedja, z medvedom tu, midva pa jo mahneva čez zid!«

Ščenok je izginil, kot da se je v tla udrl.

Tema se je vedno bolj zgoščala; nebo se je prevleklo z oblaki in začel je rositi droban dež. Naj sta Djakon in Fedor še tako prisluškovala — ni bilo na obzidju in v okolici žive duše.

Slednjič se je začulo škripanje peska in na griču se je odrazil Ščenok; na rami je imel dolgo lestvico.

Djakon jo je pristavil k zidu bolj na desno od stolpa in prvi splezal po njej; Ščenok, gibčen ko mačka, mu je sledil.

Djakon je stopil na široki greben obzidja, pomagal kratkonogemu tovarišu, da se je spravil nanj, potegnil skupno z njim lestvico gori in jo spustil po drugi strani zidu na dvorišče.

Zdajci sta bila prijatelja pri vratih ječe. Ščenok jo je otipal, našel zapah in veliko, na njem visečo ključavnico ter jo zagrabil, da jo odtrga.

»Postoj!« je zašepetal Djakon. »Zaropotaš preveč!« In vrgel je s sebe haljo in pokrtil z njo vrata kakor z zaveso.

»Zgrabi zdaj!« je rekel.

Ščenok je otipal skozi haljo ključavnico, čul se je zamolkel tresk, kakor bi kdo zlomil palico, in takoj nato je Ščenok oprezno odrinil zapah.

Djakon je oblekel svojo haljo in odprl vrata.

Ključavnica na notranjih vratih je bila močnejša in se ni udala; Ščenok in Djakon sta navalila s pleči na duri, debele deske so zamolklo počile, Ščenok je odtrgal zrahljani zapah in razpehnil vrata. Okoli njih so se gnetli vsi jetniki: razločno so slišali ropot na hodniku.

»Si ti, Djakon?« je vprašal glas Ščekina.

»Jaz!« je zabobnel odgovor. »Ali ste vsi tu?«

»Vsi, vsi!« so se čuli pritajeni odzivi.

»Brž na dvorišče; držite se skupaj! Na desno od stolpa stoji lestvica!«

Hitreje ko veverice so jo začeli ubirati jetniki iz ječe. Djakon in Ščenok sta stala pri lestvici in spuščala tovariše drugega za drugim na zid.

Ni še splezala polovica jetnikov nanj — kar se del trehute stene vratnega stolpa osvetli in poleg njega se pokaže straža treh ljudi; na ramah so se jim poblesketavala široka rezila helebard; prednji je nosil luč.

Straža se je napotila k ječi.

»Lézite, lézite vsi!« je zasikal Djakon, pograbil lestvico in jo položil na zemljo: vsi bi ne utegnili steči po njej in če bi tudi utegnili, bi jih takoj odkrili in polovili.

Na zidu in pod njim je pomelo ljudi kakor z metlo. Djakon je planil k ječnim durim in toliko da jih je utegnil zapreti in se vreči po dolgem ob pragu na tla — že je šinila svetloba luči po njih in po vznožju stolpa in utonila nato dalje v zraku: straža ni prišla prav zraven, temveč je le od daleč posvetila na vhod.

Komaj so za oglom utihnili koraki Nemcev, so na dvorišču pritajivši se ubežniki splezali na zid in potegnili lestvico za seboj. (Dalje prih.)

MLADIKI PISANO POLJE

POŠTELA NA POHORJU

Franjo Čiček

Poštela v ljudskem izročilu.

Polagoma se je na Pošteli razrasel košat gozd in mahovje je pokrilo nekdanjo naselbino. Ljudje so si začeli praviti razne pravljice in pripovedke: »Kako na Pošteli straši«, »O starem gradu«, ki je baje stal tam, »O nekem starem mestu«, »O črnem knezu na Pošteli« itd.

V pripovedki, da so Razvanjčani za turških navalov pobrali svoja šila in kopita ter jo udrli na Poštelo, je dokaj resnice. Saj še dandanes pravijo nekemu klancu »turške šance«.

Zanimiva je tudi pripovedka »O rimski stezi« na Pohorju. Stari Pohorci trdijo, da rimska glavna pošta ni bila v Slovenjem Gradcu, ampak na Pošteli. Seveda si pri tem ne smemo misliti pošte v današnjem pomenu, ampak le nekako pot ali stezo, ki so po njej vozili in prinašali obvestila — pošto vojaškim edinicam ter splošno vzdrževali ves promet v rimski dobi. Takšna rimska pot je šla iz Poetovia preko Črešnjevca, Slovenske Bistrice v Št. Martin na Pohorju. Od tam gotovo mimo Areha, kjer se je cepila proti vzhodu na Poštelo, proti zapadu v Stari trg. Od Areha proti severu v Ruše in preko Drave v Flavio Solvo (Lipnico). Razen te pa je iz Poetovia gotovo šla še ena pot v smeri na Poštelo, in sicer skozi Hajdino, Pultavio, Fram, Slivnico, Hoče, Betnavo (Medarijo?) v Poštelo. V Framu so celó imeli Rimljani vodovod za Poetovio, ki je takrat štel z vojaštvom vred gotovo mnogo tisoč prebivalcev.

Na Betnavi, kjer se govori, da je stalo rimsko mestece, najbrž »castell« Medarija, so našli rimski spomenik. Iz napisu na tem kamnu sklepajo, da je stal ondi tempelj boginje tovarnih živinčet — Epone.

V starih in burnih časih so ljudje skrivali in zakopavali svoje dragocenosti v zemljo, v zidovje itd. To je dalo povod pravljicam o zakladih. Tako se med drugim pripoveduje, da je hunski kralj Atila pokopan na Pošteli ali nekje pri Habakuku v zlati rakvi in obdan s samimi rumenimi cekini. Še celó izraelsko zlato tele je ljudsko izročilo prestavilo na naša tla. — Tako je na Pošteli skrita tudi »zlata sablja«, »zlata krona«. Pripovedk o pošteljskem zakladu je mnogo.

Zelo pobožni hlapec Irga iz Radvanja se je odločil, rešiti zakleto grajsko hčer Izmelo, ki ima baje tri kadi zlata in srebra in ki jo čuvajo veliki črni psi z gorečimi očmi in jeziki. Ko je pa zapazil pošteljski zaklad, se je prestrašil in zakričal, namesto da bi bil molčal in se doteknil zaklada. S tem bi postal zaklad njegov, a tudi grajska hči bi bila rešena. Tako pa je po njegovem vzkliku takoj vse izginilo.

Nekoč se je zbrala skupina radvanjskih kmetov, ki so šli iskat pošteljski zaklad. Nekje blizu cisterne

so dolgo kopali in se trudili; kar se jim zabliska pred očmi samo suho zlato. Naenkrat pa nekdo zakriči od samega veselja: »Glej ga!« Takoj se je zaklad zopet pogreznil. Zaman so kopali dalje — zaklada ni bilo več.

Usodno je za tistega, ki sreča na Pošteli »železnega viteza« (vruga?) ali staro babo (čarovnico?).

Polna bajk in pravljic je znana cisterna ali vodnjak na Pošteli. Govori se, da so to jamo izkopali »ajdi« in da v njej nikoli ne izgine voda, ki je vedno sveža, ker priteka in zopet odteka. Niti je ne posuši dolga suša, niti je ne povečajo močni nalivi. V njej raste alge in na dnu je za štiri metre blata, kjer baje čuva strašna kača pošteljski zaklad.

Ako danes pogledaš v cisterno, vidiš samo črno mlakužo. Če vržeš kamen vanjo, se sliši baje skrivnostno in odmevajoče podzemsko padanje in bobnenje.

Tudi o cisterni pravijo, da so v njej nekoč kopali zaklad. Ko se je že zasvetilo zlato, je nekdo zakričal. Hipoma je votlo zabobnelo in črna voda je pokrila zaklad.

Na Pohorju je živel nekoč tudi čarovnik Andrejček. Ta je poklical svoje pristaše in vernike ter šel z njimi na Poštelo k cisterni, da bi kopali zaklad. Urezal je v grmu leskovko ter napravil z njo ris okoli cisterne. Toda takrat je grozno zatulilo v vejah in pod zemljo. Na pol mrtev je prisopihal Andrejček s svojimi pajdaši domov, seveda brez zaklada.

Prigodi se tudi, posebno lovcem, da se prikaže v gozdu zajec z žarečimi očmi, ki raste v grozni hitrosti pred prestrašenim lovcem do volovske velikosti z neznansko dolgimi ušesi, da lovec vrže puško v stran ter naglo zbeži. In je lahko vesel, če je srečno ušel. Pravijo, da je tak za vedno ozdravljen svoje bolezní, t. j. pohlepa po denarju ali divjačini. Včasih prikobaca »čudoviti« zajec pred lovca in hipoma je vse polno zajcev okoli njega. Pogumen lovec še mogoče počí v prvega, drugega, toda groza: zadeti zajec se vzpne na zadnje noge in kobaca naravnost proti lovcu ter pri tem grozansko raste.

Nekega pastirja, ki je šel pobirat kostanj na Poštelo, je srečal pri cisterni grozanski človek — v lovski obleki s črno pasjo glavo. Pastirja baje pesoglavec ni videl; zato mu je srečno ušel. (Prim. pravljice o Pesoglavcih!)

Na Pošteli »straši« tudi črn ogljar, ki v viharnih nočeh žge oglje in zraven neznansko tuli. Pravijo mu tudi »gorski duh«, ki ne najde miru in pokoja. »Škopnik« ali divji lovec goni tukaj svoj divji lov. Ako koga zasači divji lov, t. j. da v vejevju grozno buči in šumi tako, da se pripogibajo drevesa do tal, takrat goni »škopnik« divji lov in človek se mora takoj vreči na tla ter moliti, sicer ga pobere škopnik, da ni o njem več ne duha ne sluha.

Da baš na Pošteli tako hudo »strašijo« in buče duhovi in druga pravljicična bitja, je za prirodne ljudi čisto naravno. Poštela leži namreč na zadnjem vzhodnem obronku Pohorja. Tukaj ima veter silno moč. Tukaj nastajajo zračni vrtinci, ki lomijo drevesa ter neznansko buče. Silni jug, ki pribuči z Dravskega polja, in zapadnjak iz Dravske doline trčita tukaj skupaj in tako nastane v zraku silen vrtimec. Ni čuda, da ta vihar priklanja drevesa do tal, ki votlo ječe in šumé. Prirodni človek si vse to razlaga po svoje in te prirodne sile posebi.

Poštelski duh ali škrat pa tudi rad nagaja. Neki razvanjski kmet je peljal s Poštele voz listja. Kar ga sreča v gozdu tuj gospod ter ga poprosi, naj mu pokaže cisterno. Kmet pusti voz z voli v klancu ter gre z gospodom k cisterni. Ko pa pride kmet nazaj, opazi, da mu je »nekdo« premenjal oba vola. Levi je stal na desni, desni pa na levi strani ojesa. To se mu je zdelo čudno, ko je vendar cisterna tako blizu steze.

Drugje so grabili listje. Ko je zazvonilo poldan pri razvanjski cerkvi, je vsem moškim naenkrat začelo »nekaj« dvigati klobuke z glave.

Neki pastir je pasel na Pošteli. Hotel si je zakuriti, pa ni imel ognja. Pa opazi v šumi nekaj svetlega. Gre tja in ves začuden zagleda moža v zeleni obleki, ko je netil velik ogenj. Vendar se ohrabri ter poprosi za ogenj. Tujec mu prijazno dá dva žareča oglja. Ko pride pastir nazaj in hoče podkuriti, strmé opazi, da ima dva srebrnjaka v rokah. Tujec z ognjem pa je hipoma izginil.

Nekega lovca je zalotil divji lov. Takoj se vrže na tla. Kar se mu zazdi, da ga je »nekaj« silno treščilo po hrbtu. Komaj se je privlekel domov. Bolečine niso ponehale. Zato gre njegova žena k staremu možu — čarodeju Habakuku. Ta ji svetuje in določi dan, ko naj gre njen mož zopet na isto mesto ter ob isti uri, ko je začutil udarec. Zgodilo se je tako. Lovec leže na tla in že se je pričel divji lov. Lovec zasliši: »Aha, v ta-le štor sem zadnjič zasadil svojo sekiro.« V tem trenotku začuti lovec silen sunk in divji lov je šel preko njega. Bolečine so takoj ponehale in zdrav, četudi ves preplašen, se je vrnil domov. Bolečine mu je torej povzročala začarana sekira, ki mu jo je zasadil »škopnik« v hrbet.

Nekoč je šel mlad fant mimo Habakuka v trenotku, ko se je pričel divji lov. Po zraku se je razlegalo pasje lajanje in pokanje pušk. Drznež začne oponašati pasje lajanje. Naenkrat mu prileti pred nos stegno človeške noge in pred njim se pojavi divji lovec v strašni opravi ter ga nagovori z groznim glasom: »Pomagaj si mi loviti, pomagaj še glodati!« in mu pokaže stegno. Fant pa se ga ni ustrašil ter odvrnil: »Dobro, pa bom!« Tedaj zakuri divji lovec velik ogenj. Nato nadaljuje z ljubeznivim glasom: »Sedem let že lovim brez pokoja po Pošteli. Rad bi si malo odpočil. Pazi na ogenj in tvoja je vsa divjačina, ki bo drevila tod mimo. Vzemi mojo puško in streljaj!« Divji lovec leže ter zaspi. Takrat pa se pripodé mimo zajci, srne in jeleni. Dečko prične streljati in vsak strel zadene. Tedaj pa se prebudi divji lovec. »Vzemi si divjačino!« reče fantu. »Toliko je ne morem odnesti,« odvrne junaško in skoči po zajca ter ga prične urno devati iz kože, da bi ga spekel. Takrat pa se vzdigne divji lovec: »Rešil si me, pogumni dečko, divjega lova za vedno.« Takoj je izginilo vse: lovec, divjačina in ogenj. Fant pa jo je hitro ubral domov.

Poštelskih pripovedk je silno mnogo, baje do tri sto. Brez dvoma ima vsaka od teh vsaj trohico zgodovinskega ozadja. V dolgih vekih si jih je ljudstvo prikrojilo po svoje ter jih pripovedovalo dalje in si jih ob dolgih zimskih večerih še pripoveduje.

Gozd na Pošteli pa šumi skrivnostno pesem — pesem izza davnih dni...

Viri: P. Schlosser: Der Sagenkreis der Poštela, 1912. — Dr. W. Schmid: Die Ringwälle des Bachergebietes I. 1915.

Otrok v predšolski dobi. (Otrok od prvega do sedmega leta.) Spisal zdravnik dr. B. Dragaš. Založila Družba sv. Mohorja v Celju. — Zadnja leta je Družba sv. Mohorja zajela na široko v poljudnoznanstveno razpravo, kakor da bi hotela svojim bravcem prikazati silno širokost prirode in človeka v njej. Dr. Breclj je pisal o tajnah in čudih prirode, prvo našo biologijo, dr. Piskernikova in Jeglič sta nam prikazavala življenje rastlin, dr. Plečnik nas vodi že nekaj let po čudovitih zgradbah človeškega telesa in nam obenem podaja njegovo bit, dogajanje in življenje v njem, dr. Dragaš pa nam je sedaj napisal knjigo o otroku, ob katerem je živel in ga spoznaval mnogo let. Kaj vse imajo Nemci in drugi narodi napisanega o otroku! Pri nas pa je bila ta književnost dokaj revna. Zato sem se razveselil, ko sem knjigo dobil, še bolj pa, ko sem jo prečital. To delo ni napisano v naglici, dr. Dragaš ga je sestavljal mnogo let in pisal marsikaj iz lastnega opazovanja. Zato najdeš v njej tudi misli, ki bi jih ne našel v tuji literaturi. Poznavajoč veliko nevednost, ki marsikje pri nas vlada o otrokovem telesu, njegovi lepoti in njegovi rasti in o otrokovi duši, njeni lepoti in njeni rasti, nam pisatelj neusmiljeno razlaga dolgo vrsto pogrškov, ki jih starši, vzgojitelji in družba delajo tem majhnim, velikokrat pa tako velikim ljudem; kako greše proti otrokovemu telesu in duši, opozarjajoč pa nas neprestano na to, kako bi morali ravnati, da bi bilo prav. Razodeva nam opazujoči umetniški in religiozni svet otroka. Opozarja nas, kako naj pazimo na zdravje in lepoto njegovega telesa, na veselost in rast njegove duše. Prikaže nam z besedo ali z nazorno sliko tudi najbolj preprosto stvar, o kateri smo bili prepričani, da nam je bila jasna, pa je v resnici nismo razumeli, pa zaide istočasno v največjo globino otrokove duše. Bravec bo z začudenjem našel polno stvari iz svoje otroške dobe, bo spoznal krivice, ki so mu bile prizadejane, čeprav morda nehote od vzgojiteljev, kar pa ga je spremljalo potem še daleč v življenje, in bo vedel, kako mora odslej ravnati sam z otroki, kako bo z njimi otroški, ne otročji, kako bo pravičen itd. Pisatelj nas pelje z otroki v prirodo, kjer se toliko vidi, v kateri je zdravje in veselje tako poceni, če jo človek razume in jemlje pravilno iz nje; potem nas vodi v igre, v dom, v družino, v šolo, v veselje in bolečine, v resničnost in pravljico, v odpor in upor otrok, pa tudi v njihovo ljubezen in sanje. V tej dobi otrok ne dela grehov — greh naredimo kvečjemu mi nad njim. — Ne morem na dolgo in široko razpravljati o tej knjigi, ki obsega petnajst velikih poglavij, ki bodo marsikomu odprla oči. Rekel bi, naj si to knjigo nabavi vsaka družina, posebej pa še vzgojitelji, učitelji, duhovniki. Marsikako krivico, ki jo boste sicer naredili, boste potem preprečili in ne bo vam žal. Silno lepe oči otrokove duše se bodo uprle hvaležno v vas. Če bi sledila kedaj še druga izdaja, naj bi Dragaš vsekakor združil tu in tam misel, ki se ponavlja, v celoto, naj bi dodal tej knjigi še poglavje o nalezljivih boleznih, ki jih je izdal posebej, in še neke druge bolezni, ki spreminé zelo otrokovo dušo, n. pr. choro, rachitis, in tu in tam jezikovno izgledil kak stavek, dasi je splošno dobro in pravilno pisano. Še enkrat pa — kdor se bavi z otrokom, bi moral prečitati to knjigo. Dr. B. Magajna.

Janez Jalen: **Bratje**. Drama v štirih dejanjih. Založila Družba sv. Mohorja. Natisnila Mohorjeva tiskarna v Celju. — Za »Domom« in »Srenjo« je napisal Jalen dramo »Bratje«. Problem, ki ga tu rešuje, je spet problem Trate: rešimo dom, rešimo grudo. »Če so ves svet narobe obrnili, midva postaviva Trato spet na prav, če Bog dá«, tako hoče Tine, ki mu je vojska pobrala mlade macesne — sinove. In njegova nevesta pritrди: »Življenje rada dam, samo, da zraste nov rod fantov na Trati.« To je v jedru osnovna misel drame. Dejanje se vrši tik po vojski, ko je treba iti reševat Koroško. Ob tem razpletu pa se pokažejo značaji idealisti, ki so pripravljene vse žrtvovati za dom v širšem pomenu, in buržuji, prvaki, ki hočejo voditi, a nočejo žrtvovati, hočejo le dobivati in nočejo nič dajati. V drami je ostro želó na povojne razmere naperjeno. Drama je zato čisto sodobna, zelo živa in bo močno učinkovala, kjerkoli bo igrana. Narodno gledališče v Ljubljani jo pripravlja za uprizoritev. Prepričani smo, da pojde tudi preko vseh ljudskih odrov po Sloveniji.

Srečko Kosovel: **Izbrane pesmi**. Uredil in uvod napisal Anton Ocvirk. (Življenje — Osebnost — Delo str. 11—56, Pesmi str. 61—151, Opombe str. 155—167.) S pesnikovo sliko in faksimilom rokopisa. Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani, 1951. — Delo Srečka Kosovela (1904—1926) je velik fragment, dokument one dobe in eden klicev mladine v duhovnih zmedah povojnega časa. Mnogo jasneje nam odkriva duhovno podobo Kosovelovega kroga njegova proza (kritike, eseji). Poezija pa šele nejasno jeclja o sodobni problematiki, je še nedograjena refleksija in meditacija. Srce in dušo nam odkrivajo njegove kraške pesmi, kjer živi on sam in njegova domovina. Prezgodaj je padel in ni še izgovoril zadnje besede. »Mladika« ga dobro pozna, ker ji je bil sotrudnik. Kras, gmajna, borovci, jesen: to je njegov svet. Trpkost, notranja razbitost, gorka čustvenost: to je dih njegove poezije. — Prvo izdajo Kosovelovih pesmi so izdali prijatelji l. 1927, drugo je uredil A. Ocvirk, ki je dodal neke nove pesmi, neke izpustil in napisal obširen uvod. Kaj novega ni odkril. Izdal je te izbrane pesmi bolj radi svojega uvoda kot radi pesmi samih. Zato nova prireditev in izdaja Kosovelovih pesmi morda ni bila še potrebna. »Vsak mora sam, ah, sam doseči cilj — in pasti, če mu nedostaje sil.« (Str. 105.) On je padel, padel prezgodaj. Pesmi pričajo o njem. So, ki bodo preko časa ostale. Vse njegovo delo pa je velik odlomek in velik dokument. S. V.

Velikonja Narte: **Otroci**. Novele. Zbirka domačih pisateljev. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, 1951. Str. 255. — Te Velikonjeve novele so pravi, fino brušeni biseri, ki jim marsikdo ne bo vedel prave cene, ker so preveč fine. Te mojstrovine nam odstirajo svet otroka, mladostnika in zorečega dekleta, njih skrbi, boje in izkušnje. Vse do poslednje potankosti je dobilo tu odraza. Pisatelj postavi pred otroka neko, do zdaj mu še neznano vprašanje in potem do zadnjih vlakenc analizira njegovo notranjost in dušo v borbi za novo spoznanje. »Zdelo se mu je, da se je nekaj utrgalo v njegovem življenju; sam pred seboj je čutil strah in grozo« (str. 85). »V kapeli je zavladala strašna tišina« (str. 72). Nekaj tega strahu in groze in tišine je v vsaki noveli. (Mogoče samo v »Treh gracijah« ni tega v toliki meri.) Poleg tega občutka se mi zdi, da so te slike preveč neosebne in hladne,

da so bolj delo analizujočega razuma psihologa kot pa toplega srca umetnikovega. Zato mi je bil Velikonja ljubši v »Višarskih polenih«, kjer je manj analiziral in več gradil. Zdi se mi, kot da Velikonjevi »Otroci« stojé preveč izven našega časa. Novele so po večini ponatisi (iz »Doma in sveta«) in za izbrušen estetski čút izbrušeni kameni. S. V.

Narte Velikonja: **Sirote**. Izdala Goriška Mohorjeva družba. Gorica 1950. Str. 80. Z naslovno sliko Toneta Kralja. — To novelo, ki je ponatis iz Doma in sveta (leta 1925), bodo z užitkom brali zrelejši in slovstveno bolj izobraženi ljudje. Otroci nekega v tujini umrlega vaščana pridejo rodni občini v breme, da mora skrbeti zanje, ker jim je tudi mati radi pomanjkanja umrla. (Tako snov je Ivan Cankar obdelal v več krasnih novelah.) Tu živé in rastejo te sirote v zaničevanju, pomanjkanju in trpljenju. Mati županja, ki nima otrok, ob njih okuša sladkost materinstva in bridkost brezmaterinstva. Ta psihološki problem je za preprostega človeka preveč nenavaden in preveč knjižen, s čimer seveda še nikakor ni izrečena sodba nad novelo kot tako. »Sirote« so kot nežna, podrobno izdelana tkanina ali kakor umetno brušeno steklo. V knjigi so krasni prizori, posebno z otroki (n. pr. ko govore o umrli mami ali ko se jim mati prikazuje v otroških sanjah). Kot rečeno, bo to delce užival bolj duševno izobražen človek, za široke sloje je pa skoraj preveč nežna tkanina. S. V.

Vodnik po zbirkah Narodnega muzeja v Ljubljani. Kulturno zgodovinski del. Ljubljana 1951. Izdal in založil Narodni muzej v Ljubljani. Tiskala Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. — Ta prepotrebni »Vodnik« za naš narodni muzej ni morda kakšen zapisnik raznih predmetov. To je knjiga, kjer je opisan razvoj (zgodovina) našega muzeja; za tem opisom (dr. Jos. Malovem) sledi starinoslovski oddelek (R. Ložar); tu so opisane: doba kolišč, doba bakra in brona, doba železa, rimska doba, doba preseljevanja narodov. Vsaka doba je ponazorjena s krasnimi slikami predmetov, ki so v muzeju. Zbirko novcev opisuje B. Saria, dr. Stele pa likovne umetnine. Kdorkoli hoče s pridom obiskati muzej, naj si nabavi to knjigo, jo prej prebere in gre potem z njo v muzej. Za obiske šolarjev je nujno potrebna. Učitelj jih ne more koristno voditi po muzeju, če jih ni že doma pripravil na tak obisk muzeja, kar mu bo ta knjiga zelo olajšala.

Biblioteka za pouk in zabavo, zv. 12. (Bevk: Predporočna noč, Kukušin: Vaški roman in več drugih krajših sestavkov.) Str. 100. Cena posamezni knjigi »Biblioteke« 2 liri (do zdaj 12 zvezkov). Tiskarna in založba »Tipografia Consorziale«, Trst 1951. — Priporočam to »Biblioteko«, ker priobčuje resno leposlovje odlične vrednosti, bodisi izvorno ali prevedeno, dalje prijetne črtice v zabavo in še drugega drobiža dovolj. Dvanajsti zvezek, ki sem ga slučajno dobil v roke, ima odlično Bevkovo novelico z resnim, globokim problemom. Bevk je edini naš pisatelj, ki iz sodobnosti trga vprašanja in jim skuša dobiti odgovora. V tej imenovani novelici je snovi in globine za cel roman. »Vaški roman« je novelica slovaškega pisatelja Kukučina (Kukušina?), lepa in vedra stvarca. Nato so še drobne črtice (Čehov, Lidin) in nekaj poljudnoznanstvenih drobtin. Drobne knjižice, ki dobro služijo pouku in zabavi, priporočam v razvedrilo. S. V.

Damir Feigel: Brezen. Založila književna družina »Luč«. Trst 1951. Strani 120. — Brezen je tolminska vas, kamor pride pisatelj na letovišče. Tu se na prigovarjanje vaščanov spravi nad pisanje zgodovine in ovekoveči v »Breznu« njih nikoli kaj pomembno ali znamenito vas. Tako nastane svojevrstna »zgodovina«, polna zbadljivk, dovtipov, izvirnih dogodovščin in junakov. Poglavlja so: Pravljična, Keltska, Rimljanska, Preseljevalna doba, Doba slovenske samostojnosti, Pod mejnimi, Pod okrožnimi grofi, Pod oglejskimi patriarhi, Pod goriškimi grofi in Znameniti Brezenci. V novi vek se pisatelj ne spušča. Delo ni brez originalnosti. Bolj ga bo razumel, kdor zna nekoliko prave svetovne zgodovine. Pozna se delu nekoliko iskanosti. Namesto tuje plaže pa bo Feiglovo delo dobro nadomestilo, ker je navsezadnje vsaj naše in čisto. »Brezne« je satira na »tolminstvo« (Pregelj) v našem slovstvu, zlasti na Bevka in množico njegovih tolminskih romanov in povesti. Če ima že vsaka tolminska vas svoj roman, zakaj ga Brezen ne bi imel!? Zato mu ga je napisal Feigel!

S. V.

N A Š E S L I K E

F. G. Waldmüller: Pred pomladjo v gozdu. Naša slika šteje med najboljša in najbolj znana dela tega ljubeznivega slikarja, ki je našim bravcem že dobro znan. Saj smo v minulih letih objavili že vrsto njegovih slik, ki ga vse kažejo kot umetnika osvajajoč srčne topline in resničnega nepotvorjenega občutja. Na naši podobi vidimo sedmero otrok, ki so šli v gozd, da naberejo prvega pomladnega cvetja. Pod drevjem leže na senčnih obronkih še posamezne zaplate snega, izpod katerega že poganjajo trobentice in druge pisane znanilke pomladi. Otroci se veselijo pestrih cvetov, saj obetajo skorajšnji povratek lepe pomladi in še lepšega poletja. Skozi golo bukovje, kjer brsté na vejicah nežni poganjki, sije sonce, ki bo kmalu pobralo še zadnje sledove zime. Izraz prisrčnega, nedolžnega veselja je razlit po skupini otrok. Prizor, ko starejši deček od deklice prejema šopek, prav srečno stopnjuje občutek mladostne sreče in razigranosti. — O Ferdinandu Waldmüllerju (1795—1865), katerega opravičeno prištevamo med največje dunajske slikarje 19. stoletja, smo že objavili poglobljene življenjepisne podatke. Ta slika vsebuje vse njegove najznačilnejše prednosti. Združitev otrok s pokrajino je na preprost in res neprisiljen način utemeljena, da ustvarja prijetno, prav toplo čuvstveno nastrojenje v gledavcu.

Tone Kralj: Križev pot v katinarski cerkvi. Pred leti smo objavili več slik na presno, katere je Tone Kralj dovršeno naslikal za prenovljeno cerkev v Avbru na Krasu. Zdaj je dovršil za cerkev v Katinari križev pot, od katerega objavljamo danes podobe devetih postaj. To novo Kraljevo cerkveno delo, katero je dokončal lani, kaže Toneta Kralja za najbolj svojstvene strani. Saj je vse to dogajanje Gospodovega trpljenja tako osebno pojmovano in občuteno, da ob njem pozabiš na vse druge že tolikokrat ponovljene in obnovljene podobe križevega pota. In vendar na teh slikah ni opaziti tistega nekdanjega, časih manj utemeljenega pretiravanja in preoblikovanja prirodnih oblik, ki je pri Kraljevih prejšnjih delih mnoge gledavce, navajene

v naših cerkvah stalno se ponavljajočih šablonskih vzorov poznobaročne in nazarenske šole, močno odbijalo. Slogovno podrejanje prirodnih oblik je tu že vse bolj utemeljeno in tudi preprostu človeku umljuje, pri tem pa tako živo občuteno, da nehoti prepriča opazovavca. Vsa kompozicija je enostavna, nič izumetničena. Malo figur, Kristusova vselej glavna in najvažnejša, vse pa smiselno povezane v celoto, brez nasilnosti in nevažnih podrobnosti. Neka, rekel bi: klasična mirnost in umerjenost diha iz vseh podob, ki so pa pri tem čisto Kraljeve in domače obenem. In še eno je, kar je umetnik tudi pri tem svojem nabožnem delu tako odlično dosegel: da je vsaka podoba življenjska, izvirno podana in topla, obenem pa globoko religiozna, brez sleherne težnje po zgolj zunanjem učinku. Poglej samo podobo Kristusa! To je res Mož trpljenja, Mož bolečin, preprosto človeški in božansko dostojanstven obenem. — Tone Kralj, ki je doslej okrasil že toliko naših cerkvá, posebno onstran današnje državne meje, res zasluži, da bi dobil tudi pri nas v svoji ožji domovini prav kmalu večja naročila. Njegova nabožna dela, s katerimi je obnovil že osem cerkvá, so mu pri tuji inozemski strokovni kritiki zaslužila glas resničnega umetnika, ki je znan po Italiji, Nemčiji, Belgiji, na Češkoslovaškem in drugod. Ko je prišel tržaški škof Fogár pogledati od Kralja poslikano cerkev v Katinari, je vzkliknil: »Kdor bo tu molil in se zatopil v slike, mu ne bo treba nobenega molitvenika.«

—a.

Francè Kralj: Slovenski deček in deklica. Tudi slikar in kipar Francè Kralj, starejši bratov Kraljev, je prijateljem Mladike prav dobro znan. Posebno je pa priljubljen kot tvorec mnogih res prisrčnih malih kipev iz otroškega življenja. Z njimi je Francè Kralj nešteto krat že pokazal svojo preprosto, a tako nežno in zdravo hudomušnost, obenem pa resnično blagorodnost duha, ki v teh drobnih delih kaže vse odlike velikega, zrelega umetnika. Tudi ta lesena sohica, visoka 50 cm, kaže umetnika z najboljši strani. Otroško preprosta je, enostavna in ljubka. Soho je poklonila podružnica Kola jugoslovanskih sester v Mežici angleški dobrotnici.

—a.

T A J N E D R U Ź B E N A K I T A J S K E M

Kitajci, 400 milijonski narod, so v silni borbi z Japonci. Ta vojska jim vzbuja samozavest, ki se med njimi drami že desetletja. Otresti se hočejo tujega jarma in izmozgavanja. Za osvobojenje so si ustanovili mnogo tajnih družb, za kar noben narod nima takega daru kot Kitajci. Vse te tajne družbe imajo prav visokodoneča imena, kakor »Zveza zmajeve glave«, »Bratovščina nebes in zemlje« in podobno. Vse te družbe se poslužujejo skrivnih znakov in besed, ki so le članom dotične družbe razumljive. Mož jih ne sme izdati svoji ženi, sinu ne očetu. Družbe so prav dobro organizirane. Vodi jih predsednik in člani skrbijo zanje. Predsednik obiskuje poedine okraje, zbira člane in jih poučuje. V teh družbah so bogati kmetje, imoviti trgovci, največ je pa obrtnikov in majhnih posestnikov. Smoter vseh družb je pač ta, da si člani socialno opomorejo, ker so v tesni zvezi

in navezani drug na drugega. Od vseh teh družb je najvažnejša »Bratovščina nebes in zemlje«, kitajsko »Tin Li nei« (Družba trojice), ki so vse druge izšle iz nje in obstoja že od 17. stoletja, ko so začeli vladati na Kitajskem Mandžu-Tatari. Zoper te, ki so na vso moč zatirali kitajski živelj, jim n. pr. vsilili svojo narodno nošo in nošnje kite, so se dvignili Kitajci, včlanjeni v »Bratovščino nebes in zemlje«. Prvotni smoter te družbe je bil, da vzpostavijo prejšnjo dinastijo Ming. — Vsaj vsak mesec enkrat so seje; vsak član mora plačati članarino v skupno blagajno. Nove člane nabirajo in sprejemajo na različne načine. Časih hočejo tega in tega za člana. Pošljejo mu pismo, kjer mu naznanijo, kdaj in kam naj pride. Če se dotični ne odzove povabilu, mu zapretijo s smrtjo. Pa se skoraj nihče ne upa izogniti se, ker ve, da se družba ne šali in zares umori onega, ki ji ni pokoren. V zadnjih letih pa izrablja družba svojo oblast tako, da hodijo okrog in ropajo in morijo. — Druga važna tajna družba je »Ko Lau hui« — to je: »Večna bratovščina«. Prvotni člani (od l. 1891) so bili samo vojaki, združeni zato, da si v sili pomagajo. A kaj kmalu je zadobila bratovščina političen pomen. — Ob koncu preteklega stoletja je bila po vsem svetu znana kitajska »Zveza rokoborcev« (boksarji). Najprej ji je bilo ime »Rdeči senčnik«, potem »Tenčica belega zvona«, slednjič pa »Pest domoljubja in miru«. Nove člane so privabljali na ta način, da so jih varali z raznimi publicami, češ, bratovščina premore razne čudovite čarovnije, s katerimi se napravi človek nedotakljivega in neranljivega. Celó to so trdili, da se članom ni treba bati ognja topov itd. Za politiko Kitajske je ta bratovščina velikega pomena. V današnji borbi zoper Japonce se vse te družbe požrtvovalno udejstvujejo.

MILIDIKI DRUŽINA

G O S P O D I N J A

Krista Hafner

Gospodinjstvo preživlja v zadnjih časih velik preokret, ki bo segel, kakor kaže, zelo na široko in globoko. Prav res: slep bi moral biti, kdor ne bi tega opazal. Že na hitro in samo površno narejena primera med predvojnim in povojnim gospodinjstvom nas o tem preveri. Le oglejmo si gospodinjo, kako je živeła in delala pred vojno, in gospodinjo, kako je z njo v prvih letih po vojni, pa se nam bo odkril pogled na gospodinjo bodočnosti, kaj jo čaka in kaj se ji obeta v bližnji prihodnosti.

Pred vojno je gospodinja vstala med prvimi, skuhalala zajtrk, pomedla in pripravila kuhinjo, kmečka navadno tudi nakrmila živino. Nato je poklicala otroke, jih napravila, umila in počesala, verna molila z njimi jutranjo molitev. Ko so otroci odšli v šolo in drugi po

delu, mož v urad, kmečki na polje, je preživela dopoldne s tem, da je pospravljala sobe, prala, mestna šla nakupovat na trg in k mesarju, na kmetih pa oskrbela živino ali šla na polje. Predvsem pa je dopoldne kuhala kosilo. Po kosilu je bilo treba pomiti. Nato so se vrstila druga hišna dela: pranje, ribanje, likanje in ob vsem še delo na vrtu, pri kmečkih gospodinjah pa na polju in pri živini. Ko so drugi že sladko spali, je ona navadno še bedela in delala; morda pekla kruh ali pa šivala in krpala pozno v noč, ker podnevi ni utegnila. Od jutruje zore do pozne noči, dan za dnem je bila pesem z majhnimi spremembami vedno ista. Žena je bila dostikrat le pohlevna dekla, le zastonska služkinja svoji družini. Dela je imela po navadi čez glavo, toda prav tako po navadi pa to njeno delo in njeno prizadevanje na videz ni imelo prave cene in vrednosti, sodilo se je kaj rado, morda celó od moža, za manj vredno, za delo nižje vrste.

V prvi povojni dobi se je položaj žene-gospodinje še za spoznanje poslabšal. Zakaj pred vojno je mož, vsaj uradnik s stalno mesečno plačo, toliko zaslužil, da je s svojo plačo lahko preživljal ženo in družino. Po srednjih meščanskih in uradniških družinah so imeli kar redno dekle ali služkinjo — morda celó dve, tako da se je gospodinja laže in bolj posvečala družini, se več bavila z otroki. Po vojni je postalo vse drugače. Dohodki in plače so se znižali. Za gospodinjstvo pomočnico ni bilo več denarja. Žena je morala prevzeti sama vse gospodinske posle. Ta preokret je celó na modo in sobno opremo, ne sicer izključno, vendar pa vsaj odločilno vplival. Meščanski ženi je zmanjkalo časa za mnogo preoblačenje in za zamudno urejanje frizure, zato se je moda tako poenostavila v praktičnost in preprostost in zato se je žena začela striči. Da je bilo stanovanje hitreje pospravljeno in očiščeno, prah hitreje obrisan, je morala iz stanovanj vsa zgolj lepotična nastava in z oprave vse zavito okrasje, kjer se je nabiral in zajedal prah.

V zadnjih letih se je morda ta slika nekoliko ublažila, vendar pa v naših krajih še ne dosti.

V bližnji bodočnosti pa se nam obeta pravcati prevrat na gospodinjstvem področju.

Je pač tako: vsaka doba ima svoje vrednote, svoje potrebe in tudi svoje sanje. Življenje je neprestano umiranje starega in porajanje novega, ali vsaj novo povračanje starega. Le naravno je, da se ta pojav jasno kaže tudi po domovih. Še do nedavnega smo cenili gospodinjo po kruhu, ako ga je okusno spekla, ali po perilu, ki ga je prebelo oprala, ali po vkuhanem sadju, ki ga je umela skrbno pripraviti in dobro ohraniti. Vse to je dandanes še vedno ponos vsake gospodinje. V bližnji bodočnosti pa bomo vrednost gospodinje presojali v mnogočem drugače. Pojavil se je nov činitelj, ki bo popolnoma preobrnil sedanje stanje nižjega, ročnega dela v gospodinjstvu. Veda, tehnika, industrija je posegla zmagoslavno tudi v gospodinjstvo. Bližajo se časi, ko se bo ročno delo gospodinji močno skrčilo, da, skoraj odpadlo in bodo stroji delali mnogo tega, kar dela gospodinja sedaj še z rokami. Industrija in velika obrt bo izdelovala v velikem, kar zdaj proizvaja gospodinja v malem. Ta način gospodinjstva se javlja že v Ameriki, deloma tudi v Evropi po velikih mestih in prej ali slej bo prodrl tudi k nam, morda tudi v naše vaške domove. Čez trideset ali petdeset let gospodinja že morda ne

bo več sama pripravljala kosila. Naročila bo posamezne jedi v javni kuhinji, pri slaščičarju, pri peku. Ona bo sestavila le jedilnik in morda tu pa tam nekoliko popravila jedi ali po svojem osebnem okusu uredila. Hrana zato ne bo nič dražja; zakaj obrtnik bo proizvajal na debelo in bo zato lahko nudil po isti ceni, kakor sedaj stane v domačem gospodinjstvu, pa bo ob tem še primerno zaslužil. Jed tudi ne bo zato manj okusna, saj jo bodo pripravljali sami večji strokovnjaki in bo ob konkurenci okusnost jedi prevažna.

Tudi mnogo drugo gospodinjsko delo bodo opravljali stroji. Kaj vse nam je že zadnja leta dala moderna tehnika! Dobili smo pralne, čistilne, šivalne in druge gospodinjske stroje, ki se vsako leto spopolnjujejo. Kakšne čistilne, shranjevalne praške in sredstva nam je dala moderna kemija! Ogromne tovarne s stotinami in tisoči delavcev tekó noč in dan le za to, da čimbolj olajšajo gospodinjsko delo s stroji in kemičnimi sredstvi.

Potemtakem se obeta gospodinjam v bližnji bodočnosti pravcata Indija Koromandija. Ali jim ne bodo zasijali časi blaženega brezdelja? Ne! Delo bo gospodinjstvu vedno ostalo. Težko in preobilo ročno delo, ki ženo-gospodinjstvo dostikrat ovira, da ne more dobro vršiti svojih dolžnosti, ki jih ima kot žena in mati, bo odpadlo ali se vsaj izredno skrčilo, toda na njegovo mesto bo stopilo duševno delo. Delati bo morala več s pametjo, z razumom in še s srcem. Le pogledjmo Ameriko! Odkar je tam gospodinjstvo postalo predmet univerzitetnega studija, je gospodinjska veda zavzela čudovit, velikanski razmah in obseg. Zdaj gospodinja ne more več misliti samo na tri ali štiri obede, ki jih mora dnevno pripraviti svoji družini. Ne zadostuje več, da je hrana okusno pripravljena in okusno servirana. Moderna gospodinja je marveč znanstvena in vse, kar dela, se mora naslanjati na znanstvene ugotovitve in zahteve. Zdaj mora gospodinja paziti predvsem na to, da vsebuje prehrana one snovi, ki jih zahteva zdravje telesa in njegova moč. Moderna kuhinja se naslanja na znanstvena dognanja in središče gospodinjskih skrbi so zdaj postali vitamini, kalorije, energija, kemični procesi, ki se vršijo v gospodinjstvu, bakterije in še nauk o sestavinah in življenju rastline. Dozdaj je bila gospodinja podobna rokodelcu, čigar delo sloni na goli spretnosti; moderno gospodinjstvo pa je podobno tehnični industriji, ki sloni na znanstvenih izsledkih. Moderna gospodinja mora dobro vedeti, kakšno hrano potrebuje mož, ki hodi v pisarno, kakšno pa oni, ki dela telesno in mu želodec lahko prebavlja tudi težka jedila. Ona ve, kako hrano zahteva telesni ustroj njene doraščajoče dece. Znan ji je pomen vitaminov in točno ve, katera jed ima v sebi največ teh in onih vitaminov. Tako skrbi s svojim znanjem in umom, da bo v svoji družini vzgojila zdrav in močan rod. Moderna gospodinja pozna vse najnavadnejše bolezni in njih vzroke, da jih pravočasno lahko prepreči, saj moderna medicina se trudi zlasti za to, da bolezni zabranjuje, da ljudi uči zdravo živeti in zdravje ohraniti in obvarovati. Znanost je področje gospodinjstva razširila in zvečala njeno odgovornost. Ne samo kuharica in šivilja, tudi zdravnica mora biti moderna gospodinja; in še nekaj tehnika mora biti, saj mora vendar poznati stroje, ki jih uporablja v gospodinjstvu, in vsaj manjša popravila opraviti sama.

Nauk o elektriki bo postal važen del njenega gospodinjstvskega znanja in še nauk o tem in o onem iz moderne tehnike in o ravnanju s stroji.

Moderna gospodinja mora biti dalje tudi lepočutno izobražena. Saj je njena naloga, da ustvari dom, ki je prijetno in vabljivo zatočišče družini in vaba hišnim prijateljem in znancem. Zato mora imeti v sebi čut in okus, da postavi vsak kos pohištva na pravi prostor, poznati mora barve, ki se skladajo med seboj, imeti mora občutek za tople in mrzle barve, da bo dom, ki mu je ona kraljica, res toplo zajel in nase navezal vse, ki so njej ljubi in dragi.

Tako je z modernim napredkom postalo področje gospodinjstva pač veliko in važno dovolj, da žena tu ustvarja in udejstvuje svojo naravo. Ona je upraviteljica hišnega premoženja, ona spreminja sirovine v moč in zdravje človeškega telesa, skrbi družini za obleko in še za udobnost in lepoto dóma. Skrbeti mora za stanovanje, imeti povsod budno in pazno oko. Ona je, ki kupuje za hišo, ki vodi njen konsum in odloča delo.

Zahtevki modernega gospodinjstva hodijo svojo pot vedno v širše in širše sloje, tudi med delavce in na kmete. Ne le meščanska, tudi delavska in kmečka gospodinja ne more in ne sme stati slepa, gluha in nema ter prekrižanih rok ob razvoju in razmahu modernega gospodinjstva.

PRESNA HRANA KOT DODATNA HRANA

Vedno pogosteje se oglašajo po vsem svetu znanstveniki in zdravniki z dokazi, da se naša tako imenovana kulturna hrana v splošnem ne sklada s potrebami in naravnimi zahtevami našega organizma. Vedno očitneje se kaže na premnogih pojavih, da kultura človeka bolj in bolj oddaljuje od prirodnega življenja — torej tudi od prirodnega prehranjevanja. Že izbira živil samih je zlasti v meščanskih in premožnejših slojih pogrešna. Še mnogo bolj v nasprotju z naravo pa je priprava in predelava živil, preden jih dobimo na mizo.

Vsi novodobni znanstveniki, ki se pečajo z raziskavanjem živil, in životoslovci, ki proučavajo življenske pojave v človeškem telesu, in z njimi vred tudi mnogi zdravniki so si edini v tem, da je današnji običajni način prehranjevanja za človeški organizem neprimeren, večkrat naravnost škodljiv, ker preveč uvažuje mesna živila in skoraj vsa živila od kraja s kuhanjem in dušenjem pokvari. Dokazano je namreč, da živila med dolgotrajnim razgrevanjem izgubé prevažne prirodne sile in snovi, ki jih je v njih nakopičila sončna svetloba, ki je vir vsega življenja. Prav te sile in snovi so pa za življenje tako potrebne, da brez njih ni zdravja in dolgega življenja.

Posebna prednost nekuhane ali presne hrane je, da ima obilo vitaminov in lugotvornih rudninskih snovi, katerih veliko važnost za ohranitev človeškega zdravja pa so spoznali šele v zadnjem času. Razen tega nas navaja presna hrana tudi k temu, da krepko grizemo, kar zopet pospešuje zdravje zob. Kajti vsi

procesi, ki so se izvršili prej pri kuhanju živil, kakor razno drobljenje, mletje in mehčanje, se vršé sedaj v ustih z zobmi. Vendar pa zobje in slina, če se še tako trudijo, tega zmečanja ne dosežejo v tisti meri kakor večurno kuhanje. Zato ostanejo pri uživanju presne hrane precejšnji neprebavni ostanki, ki pa nikakor ne škodujejo, temveč nasprotno, koristijo. Vprav ta neprebavljivi ostanek pa sili črevesje h krepkejši delavnosti in zato sirova hrana pospešuje prebavo.

Navzlic vsem tem prednostim, ki jih ima presna hrana, pa je vobče ne uživamo same, temveč z dodatkom kuhanih jedi. Menimo, da je torej za zdravo življenje neogibno potrebna dodatna hrana, vendar v tem smislu, da je vse presno na prvem — kuhano pa na drugem mestu.

Sama presna hrana bi za začetek, za težavni prehod s starega v novo, ne bila zadostna, neprikladna in bi se marsikomu zdela tudi predraga. Vrhu tega bi dala gospodinjam preveč opravka. Kot dodatna hrana pa ne daje preveč posla, ni predraga, telesu pa dovaja najdragocenejše hranilne snovi nepokvarjene in v zadostni meri.

Siróvo hrano uživamo kot dodatno hrano lahko na dva načina. Prvi način je ta, da si priredimo posamezna siróva jedila, ki jih uživamo poleg navadnih kuhanih jedil — in sicer pred njimi (na prvem mestu).

Drugi, za začetek še pripravnejši način pa je, da enostavno nekatera jedila, ki smo jih prej jedli kuhana, zdaj prinesemo presna na mizo. Tu mislim predvsem na siróvo sadje, ki ga damo namesto kompota, kar je jako važno. Sadje je za siróvo uživanje kar ustvarjeno. Saj ga lahko jemo in nam najbolj tekne brez kakršnegakoli dodatka. Če ga pa takó ali takó predelamo s pomočjo vročine (kompot), pa že ni več tisto in tudi ne vpliva več tako ugodno na prebavila kakor siróvo. Pa tudi k tortam, kolačem in pudingom prinesemo kot poliv le svež, naravni sadni sok ali svežo sladko smetano namesto prej običajnih kuhanih sadnih omak in podobnega. Za naš kruh bo izbrala gospodinja sveže paradiznike, paradiznikovo mezgo (kadar ni svežih), kumare ter zeliščno siróvo maslo (presno maslo, ki smo mu primešali sesekljanih kuhinjskih zelišč) namesto včasih malo vredne marmelade in mesovja, klobas, sira itd.

Samo nadomeščanje nekaterih kuhanih jedi s siróvimi pa še ne zadostuje. Potrebno je tudi, da se navadimo jesti siróva jedila tudi o pravem času. Doslej je bila navada, da smo jedli sadje po obedu. To je popolnoma narobe. Sadje je izmed vseh živil najvažnejše, zato ga uživajmo pred vsemi drugimi jedili, torej na prazen želodec, ne pa takrat, ko smo se nasitili že z drugimi jedili in morebiti le še posili pojemo košček jabolka. Sadje jejmo na tešče in pred rednim obedom. Prav tako jejmo presno zelenjad pred kuhano.

Končno je važno še tole: Ogibajmo se tudi vseh ostrih dišav, soli in pa alkohola. Solato pripravljajmo samo s citrono, nikoli pa ne s kisom. Za pijačo pa jemljimo sadne sokove, ki jih je dobiti že v izvrstni kakovosti. Nadalje se je treba navaditi, da postane sadje res stalno in brez izjeme poglavitni del vsakega obeda, ne pa morda nekaj, s čimer se samo posladkamo.

Poleti se kaj priležejo različne sadne solate, pa tudi nekuhane presne juhe iz svežega sadja.

Še celó pozimi imamo živil za presno hrano dovolj. Upoštevati je posebno nekatere solate, kakor motovilec, endivijo in radič, dalje navadno presno zelje in vso dolgo vrsto korenaste zelenjadi.

Š. H.

K D O R I M A V R T

Marca meseca je pa na vrtu kar vse polno dela. Če sadno drevje še ni osnaženo in obdelano s škropivom; ni da bi še kaj odlašali. Odlašavec bo slabo opravil, če bo sploh kaj začel. Za precepljanje sadnega drevja je sedaj najugodnejši čas. Kdor ni prav dobro vajen tega dela, naj se ga ne loti. Bolje bo, ako nekaj žrtvuje in najame izurjenega cepljača. — Na vrtu imate še dokaj ugodnega prostora. Kaj ko bi ga zasadili s sadnim drevjem? Tudi za to delo je treba nekaj znanja in izkušnje. Kaj pa pritlikavci? Ni ga bolj pobudnega in zanimivega opravila, nego je vzgoja in nega pritličnega sadnega drevja na domačem vrtu. Glavna dela, kakor zasajanje, obrezovanje, oblikovanje itd., spadajo vprav v ta mesec. Pravi užitek in tudi primeren gmotni uspeh bo imel pa le tisti, ki se bo poglobil v bistvo teh rastlin in bo vsa dela na njih opravljal s pravim umevanjem in z ljubeznijo s a m.

Za zelenjadni in cvetlični vrt je marec mesec setve. Večino vseh vrtnih rastlin, bodisi zelenjadnih ali cvetličnih, sejemo ta mesec. Kar jih je za presajanje; jih sejemo v tople grede, da vzgojimo čvrste sadike, druge pa naravnost na stalno mesto, na vrtno gredice. Vrtnarji začno prirejati tople grede že januarja in februarja. Za naše domače potrebe pa je za te setve najbolj ugoden čas okrog svetega Jožefa. Kadar kupujemo vrtna semena, moramo vsaj približno vedeti, koliko potrebujemo od posameznega plemena ali sorte.

Zato bi ne bilo napačno, ko bi vsaj približno vedeli, koliko zrn posameznega zelenjadnega semena gre na 1 g teže in koliko gramov je približno treba za posevek 1 m² zemlje. Oboje naj pojasni tale preprosta razkaznica:

Zelenjadno plemo	Na 1 gram semena gre zrn	Za 1 m ² je treba semena gramov
špinača	80—120	3—4
korenček	400—600	1
peteršilj	800—900	1
redkvice	80—100	2—5
repica	400—500	1/4—1/2
rdeča pesa	40—90	1
čebula	200—250	2
pôr	500—400	6
kumare	40—60	1
		Za 1 m ² je treba rastlin
kapusnice	200—400	5—8
zélena	2000—2500	10—12
solata	800—1200	12—16
endivija	800—900	8—10
paradizniki	250—500	2—4

STARI IMAJO PRAV

Moja teta — staro dekle — je zelo gojila cvetice. Kot otrok sem jo gledal, kako je poteknila vršiček rožmarina, roženkravta. Stebelce je na dnu preklala in v precep vložila zrno ječmena, nato vse z nitko ovila ter vsadila. Ko sem učenim vrtnarjem to pripovedoval, so se vsi smejali in odločno trdili, da tisto zrno nič ne koristi, da je vse to prazna vraža starih neukih ljudi. A glej ga spaka! Pride najprej ruski učenjak, za njim nemški in ti dokaže: Iz semena, iz srca čebule, kjer je kalček, žarijo posebni žarki, ki vplivajo na celice tujega, približanega (seveda živega) rastlinskega telesa in budé v njem neko novo življenje. Približane celice se delijo, množijo. Torej: žarki iz ječmena učinkujejo na potaknjene, da začne hitreje delati koreninice in se razvije v samostojno rastlino. Kar je starim dokazala skušnja, potrjuje nam veda.

KUHARICA

Hrenova omaka z jabolki.

Razgrej za pol jajca sirovega masla in v njem blede zarumeni žlico moke; nato prideni žlico krušnih drobtin in mešaj, da se nekoliko zarumeni. Prilij $\frac{1}{8}$ l mrzle vode, prideni prav malo soli in ko nekaj minut vre, olupljeno nastrgano jabolko. Ko vse prevre, prideni 2 žlici nastrganega hrena in žlico kisa. Nato vse dobro zmešaj in postavi na mizo. (Ako hočeš, prideni pol žličice sladkorja.)

Krompirjevi hlebčki.

Stresi na desko $\frac{1}{2}$ l kuhanega, pretlačenega krompirja, nekaj zrn soli, 4 dkg dobro sesekljanih mrzlih ocvirkov in 1 rumenjaka. Napravi testo najprej z nožem in ga pogneti v žlici moke. Nato ga za mezinec debelo razvaljaj, zreži z obodcem za krofe in rumenkasto ocvri po obeh straneh v kozi, v katero si dejala nekoliko masti.

Rezančni hlebčki.

Kuhaj v gosto v slani vodi drobne rezance, ki si jih napravila iz 1 jajca in za jajčno lupino vode, nato kuhane prav malo ohladi. Mešaj v skledi jajce, žlico kisle smetane, prideni žlico drobno zrezane in v masti precvrte čebule, 2 žlici drobno zrezanega kuhanega govejega mesa (tudi lahko kakega drugega, n. pr. svinjskega ali telečjega) in pest krušnih drobtin. Nato stresi mešanje na z drobtinami potreseno desko in oblikuj majhne, 2—3 prste široke okrogle hlebčke. Vsak hlebček povaljaj v drobtinah in speci v masti kakor zrezke. Postavi hlebčke s solato ali kako prikuho na mizo.

Pečnjak iz koruznega zdroba brez jajec, posebno pripravna jed za otroke.

Zavri $\frac{3}{4}$ l mleka, prideni nekaj zrn soli, kavno žlico sladkorja in za debel oreh sirovega masla. V zavrelo mleko stresi dobro $\frac{1}{4}$ l koruznega zdroba, ga pokrij in kuhaj 10 minut (pa ne na odprtem ognjišču!). V drugi kozi razgrej za pol jajca sirovega masla in stresi vanjo dobro zmešani zdrob. Postavi v pečico in peci četrt ure. Pečenega zmešaj z vilicami in ga postavi še za nekaj minut v pečico. Stresi ga na krožnik, potresi s sladkorjem in postavi z dušenimi jabolki na mizo.

Janeževe prestice.

Raztopi v kozi $\frac{1}{10}$ l mleka, za noževno špico potaše (ki se dobi v drogeriji) in 1 dkg drožja. Ko si vse dobro zmešala, prideni 7 dkg sirovega masla, 5 dkg sladkorja in nekaj zrn soli. Stresi na desko 55 dkg moke, vmesi z omenjenim mešanjem in vnetaj četrt ure. Nato pokrij testo na deski s skledo, da se nekoliko odpočije. Spočito testo še nekoliko pogneti in ga zreži na za oreh velike kose in oblikuj iz njega prestice, ki jih pokladaj na pomazano pekačo in pusti shajati pol ure. Nato jih pomaži z jajcem, potresi z janežem in speci.

Pasteta iz prašičje glave.

Skuhaj v slani vodi 1 kg svinjske glave, 1 ali 2 svinjski nogi, košček govejih jeter z vso zelenjavo kakor za govejo juho. Kuhano juho precedi in uporabi za ječmenček, meso pa odberi od kosti in ga zreži na rezance, stresi ga v skledo in prideni 2 žlici juhe, strok strtega česna, ščep popra in pest kuhanega prekajenega svinjskega mesa. Nato vse v skledi dobro premešaj, stresi na podolgast krožnik in oblikuj z nožem 2 do 3 prste debelo ploščnato klobaso, čez uro jo nekoliko obteži, ko se strdi, jo zreži, naloži na krožnik in obloži s kislimi kumaricami ali gobami, z v trdo kuhanimi in na krhljčke zrezanimi jajci, s peso itd.

Mesni hlebčki.

Mešaj 5 minut jajce, 2 žlici kisle smetane, prideni 2 žlici drobtin, 2 žlici drobno zrezanega kuhanega govejega ali svinjskega mesa, žličico drobno zrezane in v žličici masti precvrte čebule in ščep popra. Nato deni v jajčno ponev v vsako jamico za lešnik masti in ko je vroča, žlico tega mešanja ter peci na ognjišču najprej po eni strani; obrni hlebčke in jih zarumeni še po drugi strani. Postavi jih kot samostojno jed za večerjo s solato na mizo.

Pečnjak.

Razmotaj v loncu $\frac{1}{4}$ l mleka (mrzlega), nekaj zrn soli, 2 rumenjaka, žličico sladkorja in žlico smetane ter prideni sneg 2 beljakov. Ko vse narahlo premešaj, stresi v kozo, ki si v njej razgrela 2 žlici masla, postavi v pečico, da se rumenkasto zapeče. Pečenega zdrobi z vilicami in ga postavi še za nekaj minut v pečico. Pečenega daj s toplo jabolčno čežano na mizo.

Topla jabolčna čežana.

Operi 1 kg jabolk, odstrani jim peclje in muhe, deni jih v lonec in nalij toliko vode, da so jabolka pokrita. Kuhana pretlači skozi sito ali penovko z vodo vred. Razgrej v kozi za pol drobnega jajca masla in zarumeni v njem žličico sladkorja, prideni žlico moke, in ko se nekoliko zarumeni, prilij 2 žlici mrzle vode in dobro razmešaj. Nato prideni jabolka, košček cimeta ali limonove lupine in še 1—2 žlici sladkorja. Ko vse še prevre, stresi čežano v skledo.

Mlečna repa.

Olupi srednje debelo repo, jo zreži na kocke in skuhaj v slani vodi, ki si ji pridejala pol žličice kumne. Zmešaj v kozi za oreh sirovega masla, pol žlice moke in $\frac{1}{4}$ l mrzlega nezavretega mleka. Dobro zmešano omako zavri in stresi vanjo kuhano in odcejeno repo, katera naj v tem mleku nekaj minut vre.

M. R.

MUNDIKI ZA KRATEK ČAS

O S A T

10. Kamenite duše.

Do včeraj sem se radoval,
kako s slastjo me svet poslušā.
Moj Bog, in danes sem spoznal,
da gluha kāmena je duša;
v notrino videl sem ljudem,
kako jim duša kameni.
Nobena mehka ni ostala,
vse kakor kamen, kakor skala!

11. Kverulant Jernej.

Doklej še tarnal boš, doklej,
brezpravni hlapec moj, Jernej?
Samo za druge zdrav, močan
si trudil se svoj mladi dan,
zdaj tarnāš — kverulant brezpraven — v starih dneh,
pohujšanje mladini, a možem zasmeh.
Brezsrčno svet mu reže kruh pravice,
kdor sam ne žanje svojih njiv pšenice.

12. Kresalo duha.

Skeli in že najhuje bolečina,
ki trga v gluho noč se brez srca.
Ne toži, moja mala domovina,
saj veš, da bol kresālo je duha.

13. Mala iskra.

Ljubim ga, prezrti narod svoj,
ljubim iskro malo.
Gledam iskre dinamične boj
s težko, leno skalo.

14. Oživljeni mikrokozem.

Zveni tvarina makrokozma vase,
zveni neskončno v tihe, tišje glase.
Odmev snovi do dna se vase izgubi,
v idejah, v duhu mikrokozma oživi.
Miha Gorjanc.

Opomba. Filozofi (modroslovci) učē, da se zakoni velikega sveta (makrokozma) ponavljajo v malem svetu (mikrokozmu) in celō, da se po velikem svetu snovi raztresene sile zgoščujejo in ojačujejo v malem svetu duha.

*

POVEST O ALIBEGU KAŠKAŠIJU

V Kairi je živel moš, ki se je imenoval Alibeg Kaškaši. In bil je nekoliko prismojen in je rad pohajal po mestu Kairi. In otroci v mestu so hodili za njim in ga zasmehovali in kričali: Alibeg Kaškaši, Alibeg Kaškaši! — vedno enako; kadar je prihajal in odhajal, so otroci kairski vse dni letali za njim.

In nekega dne je bilo Alibegu preveč, da letajo otroci za njim in kričijo, in se je pripognil in pograbil z roko velik kamen ter ga zagnal v kopico otrok. In

kamen je zadel nekega otroka na glavo ter mu prebil lobanjo. Otrok je silno kričal in tedaj je prišel njegov oče ter videl, da je njegov otrok težko poškodovan.

In je vprašal: »Kdo te je pobil?« In otrok je rekel: »Alibeg Kaškaši me je tako pobil.« Ko začuje oče besede svojega otroka, postane jako hud, pograbi Alibega ter ga vleče pred sodnika in reče sodniku: »Ta Alibeg je mojemu sinu prebil s kamnom lobanjo in pripeljal sem ga pred sodišče in ti boš že opravil z njim.«

In sodnik vpraša Alibega: »Zakaj si tega fanta brez vzroka tako udaril?« In Alibeg odgovori in reče sodniku: »Namreč, o sodnik, božji blagoslov bodi preroku!« In sodnik pravi: »Bog ga blagoslovi in mir mu bodi!« Tedaj reče Alibeg drugič: »O sodnik, božji blagoslov bodi preroku!« Sodnik pravi: »Božji blagoslov bodi z njim in njegov mir!« Tedaj reče Alibeg tretjič: »O sodnik, božji blagoslov bodi preroku!« In sodnik odgovori: »Tisočkratni blagoslov mu bodi!« Tedaj reče Alibeg četrtič: »O sodnik, božji blagoslov bodi preroku!« In sodnik postane Alibegovega kričanja sit, ko mu je Alibeg tolikrat rekel: »Božji blagoslov bodi preroku!«. Zato, stvari naveličan, reče sodnik: »Tvojega kričanja sem sit!«

Tedaj odgovori Alibeg in reče: »O sodnik, ti imaš dovolj, želeti preroku blagoslov — kako naj ne postanem jaz sit, ko vse dni kričijo za menoj, kadar grem po cesti; ti si že od enkrat postal hud, jaz pa moram vse dni trpeti.«

Tedaj spozna sodnik, da ne zadene Alibega nobena krivda, in mu reče: »Lepo zahvalim, le pojdi domov, Alibeg!« In oče je moral gledati, kako ozdravi sina. — To je povest o Alibegu Kaškašiju.

*

Pred odhodom vlaka.

Žena (možu, ki odhaja): »... pa veš, kadar se boš vračal, sedi v prvi vagon, da boš prej doma!«

Štrašna prisega.

»Ali se je res tvoja žena zaklela, da ne gre nikdar več v gore?«

»Res! Radi odmeva... ker ne more imeti zadnje besede.«

Nevarnost.

A.: »Ali ti je res tašča nevarno obolela?«

B.: »Res; ampak nevarno bi bilo, če bi ozdravela!«

Lepo vezilo.

»Kaj ste pa dali svojemu možu za god, gospa?«

»Sto cigar.«

»To vas je pa gotovo precej stalo!«

»Prav nič. Saj sem mu jih med letom pokradla.«

Ruski pregovori.

Kadar se zajec ženi, pozabi na lovca.

Iz trave postane seno, iz lepega dekleta stara baba.
Nevesta še prezgodaj izve, zakaj se je pri poroki jokala.

Poslednje besede.

»Katere so bile njegove poslednje besede, preden je umrl?«

»Sploh ni prišel do tega, ker je bila do zadnjega njegova žena zraven.«

UGANKE

Ureja Josip Novak.

Pravokotnik.

(Al. Š., Ljubljana.)

a	a	a	a	a	a	1
a	a	a	a	a	b	2
c	č	d	d	e	e	3
c	e	e	g	h	h	4
i	i	i	i	i	i	5
j	k	k	l	l	l	6
m	m	n	n	n	n	7
n	o	o	o	o	o	8
o	o	o	o	o	p	9
p	p	p	p	r	r	10
r	r	r	r	r	s	11
s	s	t	t	t	t	12
t	t	t	u	ž	ž	13

1. slab človek, 2. letni čas, 3. dolga ženska obleka, 4. poreden smeh, 5. bolezni, 6. prtljaga, 7. vrsta jabolka, 8. protin, 9. glavonožec, 10. priprava, 11. ustanovitelj neke verske družbe, 12. dete, 13. star narod. — V debelo obrobljenih kvadratih dobiš dva pregovora.

Magični lik.

(M—b, Ljubljana.)

a soglasnik
a a a a kemična spojina
a i i k število
k o o p p s trg v zasedenem ozemlju
s v v v reka v Jugoslaviji
v samoglasnik

Navpično in vodoravno iste besede.

Besedna uganka.

(Franjo Kolšek, Orlovica.)

Nikodem, Emavs, Ezav, Rahela, Tobija, Rebeka, Krstnik, Estera, Ninive, Timotej. Vzemi iz vsake besede dve zaporedni črki, da dobiš pregovor.

Posetnica.

(V. Demšar, Škofja Loka.)

Janez @. Hončar, star.

Vogarovo

Kaj je ta mož?

Rešitve je pošiljati do 20. vsakega meseca na naslov: G. višji šolski nadzornik Josip Novak, Vižmarje, p. št. Vid nad Ljubljano. Tudi vse rokopise za uganke pošiljajte zastavljavci ugank na isti naslov. Lepo risane uganke bodo primerno nagradili.

Rešitev ugank v februarški številki.

Sedmeročnik. Število praznih členkov na vsakem roglju pomeni črko v abecedi: 14 = M. Potem pa jemlji te črke po velikosti plamenov, začeni pri najmanjšem. Dobiš: »Mladika«.

Dvojni konjiček. Najprej se vzamejo le prve črke in potem v istem redu druge: Kdor malega ne ceni, velikega ni vreden.

Številnica. M, alt, sraka, Korčula, priča, oko, a. — Mladika.

Potni prt.

(Al. Š., Ljubljana.)

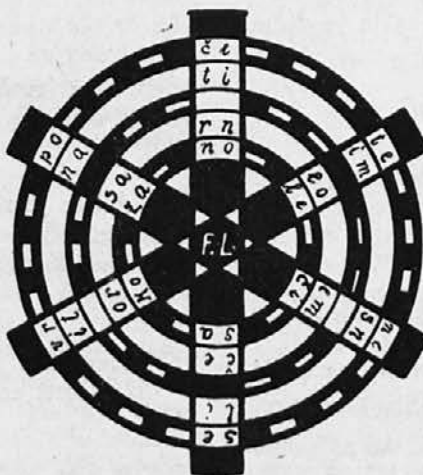
Vremenska uganka za marec.

(M—b, Ljubljana.)

s m o d i t r
g g n o j i a
e a p v o n v
n s a c š u s

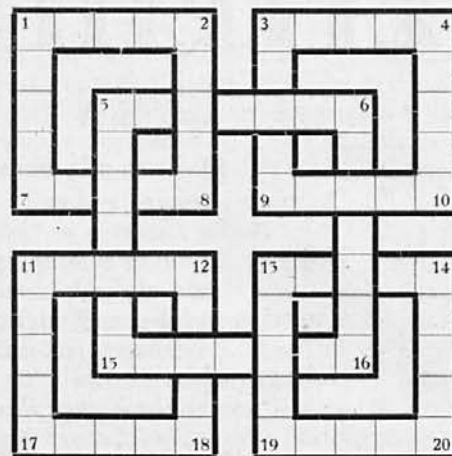
Mlinsko kolo.

(Janez Ložar, Ljubljana.)

Kvadrati.

(Mirosljub, Vižmarje.)

Vstavi v gorenje kvadrate besede nastopnega pomena: 1—2 posoda, 3—4 strašen dogodek, 5—6 slovenski jezikoslovec, 7—8 rudnina, 9—10 lovec, 11—12 orientski dvor, 13—14 južni sadež, 15—16 del sveta, 17—18 rastlina, 19—20 del sveta, 1—7 del hoje, 2—8 riba, 5—9 moško krstno ime, 4—10 hrošč, 5—15 župnija na Gorenjskem, 6—16 mesto na Dolenjskem, 11—17 nebno telo, 12—18 rastlina, 15—19 sesavec, 14—20 kralj divjega naroda. Črke v križiščih so skupne vodoravnim in navpičnim besedam.

Zlogovnica.

(France, Središče.)

Blan, ca, ca, dar, go, kri, le, li, lič, mor, no, nost, pa, raz, sal, spo, sta, ta, to.

Sestavi iz teh zlogov besede nastopnega pomena: 1. je pri vsaki hiši, 2. telovadni izraz, 3. dragoceni kamni, 4. posebnost, 5. šahovski prvak. Če postaviš dobljene besede pravilno drugo pod drugo, dobiš v treh navpičnih vrstah imena treh rek.

Podobnica.

(Janez Ložar, Ljubljana.)

LISTNICA UREDNIŠTVA

Skoraj vsak mladi pisavec želi — pismenega odgovora. Mnogim ustrezem, vsem ne morem, ne utegnem. Zato danes na mnogo doposlanih rokopisov odgovarjam kar kratko v Listnici. Ugotoviti pa moram, da se je naš mladi svet razgibal in spet zaživel. V mnogih, dasi nedozorelih črtah se pobliskavajo že tiste izvirne in pristne luči, ki budé vse upanje v novi rod. In še to je za nas Slovence značilno, da poskuša pisati toliko preprostih ljudi. Dokaz, kako prodira kultura prav do zadnje vasi. Fr. Lambizar s Stajerskega je opisal življenje godca Mihe in dodal pesem, ki jo je ta godec, ki je godel na 2000 gostijah, zložil sam o sebi. Navajam dve kitici, ki sta zanimivi vsebinsko in po narečju:

Kdor je mene videv biv, Dost krat se še ni stóriv svit,
je vsak se nad menoj solziv, so me že začeli gor budit,
je rekél, pret ko bo tri dni, So rekli, vstan pa pojti kosit
bo toti fant na britofi, pa sarpe mi ojstrit.

M. T. Kragujevac. Hvalim vašo ljubezen do slovenske besede, za pisateljstvo ste pa, sodim, še preokorni, kar sami priznavate.

V. C., Ljubljana. Mlad si — pisanje te razodeva — pa hočeš pisati o nezvestobi v zakonu? Ali ni to zate pretežek in preoddaljen problem? Horac piše: Izbiraj, kdor misliš med pisce, si snov, ki močem se prilaga. — tehtaj s previdno rokó, kaj utegneš oprtati plečem — a kaj bi jim bilo preveč. — Vzemi kaj iz sebe; potem boš mogel problem bolj izčrpati in ne samo nakazati kot v »Široti«.

Zdenko A.: »Bežne slike našega juga.« Prepogosto opisana snov. Mestoma si zanimiv, a sicer zelo povprečen. — S potopisom je silen križ. »Podatke« dobi človek povsod. V potopisu — književnem, ne vodniškem — iščemo le človeka, ki je pisal, vse drugo naj je kulisa. Morda oddaste drugam.

Marija Sánda. Nič novega. Obrabljen motiv in mehkokobna dikcija, dasi je črtica precej močno doživeta. Le pregostobesedni ste. Pol bi lahko črtal. Vsak stavek mora imeti svoje mesto in svoje pravo do tega mesta. Če ga izločiš, moraš tam čutiti praznino in neskladnost. Pri vas pa tega še ni. Pogum! Cvetje se ospé.

P. D., Maribor. »Jetična« ni spretno obdelano, komaj nakazano, psihološko včasih pogrešeno, včasih neutemeljeno. A so zametki v črtici, ki bi ji dali zaživeti. Poskusite!

Suzanne Spezzafuno. Meditacija »Božič« — preveč neurejene misli. Nekaj hotenja — je vaš »Šopek borovnic«, Vč ne morem presoditi in soditi.

B. J., Cerklje. Takih nemarnih rokopisov sploh ne berem. Radi pisma me je radovednost gnala, da sem prebral še vaše »pesmi« (Obešence in Balada) in »črtice«. Takole pojete (vsak stavek se ponavlja): Jaz sem sfinga. Moje telo je iz kamna. Jaz sem gluha. Moja duša ima sto ušes. Moja duša ima sto ust. Moja duša ima sto umov. Moja duša se ne stara. Moja duša cveté. Moja duša kriči. Rada bi pila. Kaj? Ogenj! Pa nima nobenih ust. Bog je žejen. Duša mu daje piti. O, kako je žejna. Moja duša se vedno kolje. Pa se ne more zaklati. Jaz sem sfinga. « Vi pišete, kot sami trdite v pismu, ali nagonsko (= pesmi in novele) ali razumsko (= romane). »Kadar nagonsko pišem, ne mislim (!) zraven čisto nič (!).« To je pa res, pesem res nima nobene misli! Je pa črtica že čisto nekaj drugega! Takole pomodrujete včasih: »Zima je huda za tiče. (Vi ste pa ptič!) Nikjer ne morejo dobiti dovolj zrna ali kaj podobnega, da bi se vsaj enkrat dosita najedli. Okrog hiš in okrog ljudi (!) pobirajo varne (!) odpadke (!). Ljudje pa sedé za pečjo in nikomur še na misel ne pride, da so tički (!) lačni. Ljudje so siti in ne mislijo drugega kakor, kako bi se ulegli (!), da bi jim bilo bolj toplo.« Dobro, da niste poslali kaj novel one druge svoje vrste. »Vem, da bi pol braveev »Mladike«, če bi brali kako drugo mojo novelo, niti ne vedelo, kje ima novela rep in glavo.« To bi bilo pa res hudo! »Nekaj novel imam celó takih, da jih niti sam popolnoma ne razumem.« Bog pomagaj, ne, to bi bilo pa že preveč! Res, bolje da niste poslali na ogled. »Čudno se mi vidi, da se nisem nikdar boril z jezikom.« O blagor mu, ki mu ni bila nikdar vera vase vzeta! — Na drugo pismo sem vam odgovoril pismeno.

P. J. P., Ljubljana. Štiri črtice. V dveh hočeš biti nežen, v dveh močan. Boljši sta prvi. Vsi štiri so le simboli. Niso pa izdelani. Simon mi je kar neumljiv! »Živi Bog« ima naj-lépo misel, tudi originalna je simbolika v njem. Ta bi se dala še izdelati. Le še piši! Ognj se vidno poiskane originalnosti in trdo se drži logike. Budiš lepo upanje.

P. T., Št. Vid. Začetniški si in mlad in tako je tudi tvoje delo. Rasti in delaj! Če ti je dano, boš zrastlel, prisiliti se pa ne dá nič. Ko je hruška zrela, sama pade z drevesa.

Venceslav. Vsako delo mora biti enotno, notranje ubrano, prešinjeno enega duha in čuvstva. Zlasti za črtico to velja. Zato je »Cesta« slabotna, ker je mestoma raz-

trgana in neskladna. »Hlapec Matevž« pa je topla in preprosta zgodba. Le še kaj takega! Pozdravljeni!

M. J., Št. Vid. Za tvoja leta »Cesta« res ni slaba. Vadi se in če v javnost še ne prideš, kaj za to. Izraz in pravilen jezik ti že dobro poganjata. Prerokovati, ali boš ali ne boš, je pa težko in nevarno. Le pogum!

A. F. C. Ena mi je všeč. Mladostno lahke so te reči. Fantovsko malenkostne. Vsebine bo pač treba več položiti. Dobra stran je pa čut za melodičnost, pesem sili v napev. To je prav, seveda vsebina ne sme biti zato prikrajšana. Obdelava stvari, ki so jih vsi že pripovedovali. Posnemanja so nevarna in začetniška!

Ljubka S. Prejšnje pesmi so bile boljše. Te so nastale pod vplivom čtiva starejših naših pesnikov. O cvetoči lipi sredi vasi, o gozdu, ki dramí davne spomine, o pohojeni vijolici se je že mnogo, mnogo pelo. Zato ne prime, ker ni izvirno doživeto, ampak iz literarnih spominov porojeno. Pa zakaj bi pisali danes še vedno osladni pesniški jezik? N. pr.: »V vetru, zablodah mi bilo je sonce lučka na stezi samoté temin.« Kako nedognane so te pesmi, sprevidite najlaže ob fragmentu »V gozdu«:

Vse zatopljeno je v sanje. Nekaj, čuj, v njih se je zganilo,
V mraku gozd ves razigran je, nekaj iz sanj je predramilo
Bori molčé. moje srce.

Kakor da temni spomini
v gozda skrivnostni tišini
mimo bežé.

Posamezna doživletja morajo dozoreti v celotno, zaokroženo pesniško tvorbo, da je pesem res globoka in dovršena. Pisati odlomke se pravi, žeti takoj po setvi.

Vinko B. »Krič« je kar dobra. »Domov« pa je le poskus poiskati nekaj rim. Vaja v verzifikaciji, pesem pa ni. Čez čas jo bori in boš videl, kako je prazna.

Anica. No, posrečil se ti je verz. Tudi vsebina je čedna in vzvišena. Taka pesem je za »poezije« in za dnevniki. Za javne liste pa ne bo. Napiši jih še mnogo, a zaenkrat — zase!

Lojze U. Še eno bi bilo potrebno: dimenzije bi morala imeti vaša pesem. To so slabotni utrički, še ne dognan spev. Premalenkostno majhna, vsebinsko in oblikovno.

REŠILCI UGANK V FEBRUARSKI ŠTEVILKI

Za I. nagrado: Bezjak Alojz, Bezjak Martin, Jarc Mici, Bobnar Janez, Bobnar Marija, Čampa Polde, Čitalnica Ljublj, bogoslovcev, Dolžan Branko, Imperl Peter, Gradišnik Amalija, Izobr. društvo, Stična; Jeglič Stanko, Jug Franjo, Katol. prosv. društvo, Sv. Lovrenc; Klopčič Josip, dr. Knific Ivan, Kržišnik Tone, Kuhar Lenčka, Moder Janko, Oberstar Tone, Lipoglavšek Slava, Modrinjak France, Obrán Martin, Padar Jože, Padar Lojzka, Prezelj Boris, Rakovec Josip, Rauber Jaka, Samostan, Stična; Seljak Vojumir, Slodnjak Joža, Skalar Marija, Skarabot Franjo, Smid Celestin, Trebše Alojzij, Šušteršič Franc, Vidmar Ivan, Vidmar Minka, Vuga Ribard, Bajec Filomena, Brodar France, Demšar Josipina, Dobrovolje Janez, Dolinar France, Duhovnik Anton, Gogala Lado, Gostinčar Fani, Jamnik Mila, Kavka Miško, Kogej France, Kušar Franc, Lenček Lado, Mrzel Jože, Osteršek Marija, Prosvetno društvo, Trzin; Senklavški ministrantje, Ljubljana; Šušteršič Terezija, Žužek Jože, Arhar Marinka, Demšar Viktor, Kvas Kati, Mravlje Anton, Volk Slavko.

Za II. nagrado: Briški Jože, Čiček Stefan, Horvat Fran, Dijaški dom, Ljubljana; Jan Lovro, Jere Anton, Kalan Minka, Kladenšek Jernej, Mlakar Jožef, Novak Jožef, Rott Toni, Sivec Žara, Slomšek, društvo mariborskih bogoslovcev; Smasek Emil, Sodja Franc, Valčič Rudolf, Kumar Marija, Zafošnik Jakob.

Za III. nagrado: Knavs Milena, Lavrič Janez, Cuderman Ignacij, Novak Franc, Pust Janez, Sarec Marija, Plestenjak Vera, Tanjšek Franjo.

Izžrebani so bili: Za I. nagrado: Trebše Alojzij, zvan. drž. žel., Zidani most. — Za II. nagrado: Prosvetno društvo, Trzin. — Za III. nagrado: Dolžan Branko, dijak, Ljubljana, Poljanski nasip 52.

R A Z P I S N A G R A D

Nagrade za to številko razpisujemo prav tako, kakor so bile razpisane v januarski številki. Pisma reševalcev so potrdila, da je večini ugankarjev ljubša denarna nagrada nego dobitki. Zato veljaj razpis nagrad kakor doslej.

Vsem, ki so poslali novih ugank, hvala. Kar je porabnega, bom polagoma priročil. Risane uganke morajo biti risane s tušem in vsaj 10 cm široke. Za nje daje uprava tudi primerno nagrado.

DR. FRANC DETELA

V S E B I N A
LEPA IDEJA V
NEUMNI ODEJI
MALO ŽIVLENJE
KISLO GROZDJE
VELIKI GROF

Fran Detela.

ZBRANI SPISI

*
Ne zamudite roka subskripcije (naročila)! Traja do 15. aprila 1932. Za naročilo porabite priloženo dopisnico! Za plačevanje bo priložena položnica.

*
Subskripcijska cena Din 75'—, Kesnejša cena Din 100'—, Kdor pošlje denar naprej, bo dobil knjigo brez zaračunane poštine.

*

Prvi zvezek Detelovih zbranih spisov je dotiskan. Obsega nad 500 strani. Uredil ga je profesor Jakob Šolar. Družba sv. Mohorja v Celju, lastnica vseh Detelovih del, vabi prosvetna društva, knjižnice in zasebnike za subskripcijo (naročbo) na klasika Detelo. Kdor do 15. aprila 1932 naroči Detelo, bo dobil obsežni prvi zvezek, vezan v platno, za Din 75'—. Po 15. aprilu 1932 znižane cene ne bo več. Pri založnici (Mohorjevi družbi v Celju) in po vseh knjigarnah ga bo dobiti za ceno Din 100'—.